

L'ALAISVE

Skaitytoj , o taip pat ir vis bendradarbi , tenka atsiprašyti, kad šis žurnalo numeris, tur j s pasirodyti jau rugs jo pradžioje, d l vairi nenumatyti priežas i išeina su pav lavimu. Kai kuriuos straipsnius, be abejo, gal b t geriau tik skaityti dar prieš Seimo rinkimus. Ta iau esame tikri, kad juose keliamos mintys, kalban ios apie tautin s moningum , apie moralin žmogaus atgimim ir apie demokratin s dvasios ugdym , dar ilgai mums bus reikalingos, kol pagaliau, anot vieno autoriaus, bus išbrista iš šiandieninio li no.

LAISV leidžia Lietuvišk Studij Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) i kagoje tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Ambrazaitis, Paulius Jurkus ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-7790, USA.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV doleri ; Australijoje, Piet Amerikoje ir Europoje — 15 JAV doleri . Garb s prenumerata — 20 JAV doleri .

Lietuvoje — tik 5 JAV dol.

Spausdina „Draugo" spaustuv i kagoje-

LAISV (TOWARD FREEDOM) — a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. LAISV is published three times a year by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

TURINYS

K-A. — Gal paskutinis brandos egzaminas?	2
Dar plaka lietuvos širdis (iš mons. J. Kaunecko pamokslu)	3
Eduardas Milius — Telydi mus ryžtas.....	5
Skaitytoj žodis	8
Vytautas Bieliauskas — Prarastos progos, bl stan ios viltys ir ateitis.....	11
Jonas Kairevi ius — Teisingumo paieškos	21
Arimantas Drag nevi ius — Lietuvos energetika: Kelias Europ ar iš jos	28
Vladislovas Telksnys — Pirmasis ginklas buvo spauda	38
Pilypas Narutis —1941 m. sukilim prisimenant	43
E. Šar nas — Situacija ir viltys Lietuvoje	46
Vitalija Kazilionyt — Kryžiai prie bunkerio	48
Vidmantas Vitkauskas — Garliavos Juozo Lukšos gimnazija	51
1996 met laisv fondo premija — Daliui Stancikui	54
Dr. Kazys Ambrazaitis — Tiesos ieškojimo keliai	55
Dalius Stancikas — Keliai ir kryžkel s. Lietuvišk studij savait Telšiuose	57
Juozas Baužys — 40-toji lietuvišk studij savait Dainavoje	62
Vardai ir vykiai	67
Apie knygas rašo:	
Henrikas Kudreikis — Laisv s kovos 1944-1953 metais	69
Feliksas Zubras — Dr. Antano Dambravos „Kelyje laisv "	71
Viršelyje: Medinink pilies, Vilniaus krašte, atstatomo bokšto dalis. Nuotrauka arch. Alberto Kerelio 1996 metais.	

GAL PASKUTINIS BRANDOS EGZAMINAS?

Neužtenka lietuvių gimti—dažnai reikia iš naujo atgimti tautiškai. Lygiai kaip ir demokratija nėra gimtoji vertybė, jos reikia išmokyti ir įlaiminti. Tautinio atgimimo ir demokratijos mokykloje lietuviai mokosi jau šimtą metų. Praeityje šimtmetuio pabaigoje ir dvidešimtojo pradžioje vykęs tautinis atgimimas lietuvių subrandino tiek, kad jis davė drąsos ne tik svajoti, bet ir siekti laisvės ir nepriklausomybės. Tauta drąsiai ir sėkmingai išlaikė egzaminą. Belaukiant naujojo Seimo rinkimų, neišvengiamai prisimename Steigiamojo Seimo nuotaikas. Tada gyva tautinė sąmonė vedė tautą valstybinę nepriklausomybę. Kelias buvo sunkus, bet tautinė sąmonė sėkmingai atgimimą sutelkė nepalaužiamą jėgą ir ištvėrė. Steigiamasis Seimas buvo to laimėjimo vainikas ir diplomatas.

Kartu su atgauta laisve iškilė daug skirtingų nuomonių, vyko visuomenės diferenciacija, davusi tam laikui charakteringą demokratiją. Tik kai demokratijoje nebėlio lietuviško nuoširdumo ir krikščioniškos moralės principų, tolimesnieji seimai išsigimė ir privėdė Lietuvai prie autokratinio valstybės valdymo. Vis dėlto per 22 nepriklausomo gyvenimo metus Lietuvai pavyko išsiauginti idealistinę ir tautiškai subrendusią jaunimą, matant ir suprantant praeities klaidas. Nors lietuvių istorijoje užgriuvo didžiausios istorijoje nelaimės, tie idealistai savo kraujo auka išlaikė tautiškumą ir gyvą tautiškumą Lietuvos žemėje, tiek ir visame pasaulyje. Dar tautai kenčiant okupaciją, buvo sukurta pilnutinė demokratijos koncepcija, kuri būtų galima pasiūlyti vėl atsikuriančiai Lietuvai, šiems pilnutinės demokratijos principams paruošti kvietimo davė kruopščiai išlaikytas tautinės sąmoningumas ir lietuvių Charta. Ji buvo išreikšta ir suformuota žmogaus ir lietuvių pagrindinėmis teisėmis, santykiais su savo tautine bendruomene ir prigimtosios prievolės bei lojalumas.

Deja, atstatai vėl nepriklausomą Lietuvos valstybę, tos istorinės pamokos buvo užmirštos. Tauta, išvarginta ilgą okupaciją, nepajėgė suprasti pilnutinės demokratijos principų. Naujai gimusiam krikščioniui nebuvo nupjautas ryšys su artima praeimi. Jis paralyžiuojantį tebeveikiantį jauną valstybę ir gavo keiksmažodžio arba nomenklatūros vardą. O naujoje demokratijoje pasigirdo vieni kiti kaltinimai, kad vėl daromos istorinės klaidos. Vieni sakė, kad Aukščiausiajai Tarybai turėjo vadovauti buvusio okupacinio režimo asmuo, kiti tvirtino, kad kaip tik buvo klaidą tokie asmenys rinkti prezidentu, dar kiti kaltino pačią tautą, kuri nubalsavo neuždrausti buvusios kompartijos hierarchijai ir toliau dalyvauti valstybės politikoje. Reikėjo nelietuvių Paul Goble, kuris perspėjo Lietuvą pasimokyti iš savo klaidų: jeigu dabar, naujojo Seimo rinkimuose, nebūs pasipriešinta nomenklatūrai, tai yra pavojus, kad dabartinis vienvaldystė gali pasmaugti demokratiją ir pačią Lietuvos nepriklausomybę.

Ar išlaikysime gal jau paskutinį brandos egzaminą? Ar eidami balsuoti jausime, kad esame tautiškai subrendę bei laisvais piliečiais, ar padėsime laimėti demokratijai? Gelbėjime valstybę, priverstą prie bankroto!

K.A.

Dar plaka Lietuvos širdis

(Iš mons. J. Kaunecko pamokslo 1996 m. sausio 13 d. Telšių katedroje)

„T nakt, t nakt, t nakt,
kai bėgom prie bokšto visi,
jie užmuš dvylika brolių
ir seserų lyg žvėrys pikti.

T nakt, t nakt, t nakt,
išplėš dalelę širdies,
jie plėš ir drask, ir drask
mūsų laisvą lyg paukštą vilties“—šaukia dvylikmetis
moksleivis širdis (Kregždutis, 1996.01.12.).

Ok šaukia mūsų širdys? kas sako jos? Ar likom mes ištikimi laisvą kovotojams? Ar likom?

Paklauskim mes išdarytą Rainišką kankinį; paklauskim tave, „kur širpnam biržely krito prie Giedraičių, Panevėžy, Paneriūos, Zarasuos ir Petrašiūnos“ (B. Brazdžionis)! Paklauskim brolių ir sesių, nuog išmityt miestelių aikštėse ir gatvėse! Paklauskim kruviną motiną ašar Sibiro platybėse; paklauskim jaunuolius ir mergaites, nebegrįžusius iš ten! Paklauskim tragiško likimo partizanų, paklauskim tyliąjį Kronikos leidinį! Paklauskime tavę, taip troškusių laisvos Lietuvos!

„Kas atsakysiu Tavo vėliavai, kai paklaus:
Tai kaip, sėdėdavo, ten Lietuvoje, anapus?..
Supras iš mano žvilgsnio nebylaus:—
nors Lietuva laisva, laisva netapus...“
(V. Ciniuskas)

„Ak, šiandien jau nedrįsu pažvelgti jiems į akis. Kaipgi mes leidome šitaip sudergti savo Lietuvą, savo nepriklausomybę, savo Tėvynę?“

Vis dėlto išdrįskime pažvelgti į juos. Argi jie mums priekaištauja? Jie tyli. Jie tik žiūri į mus. Jie kantriai laukia, kaip lauk visus tuos ilgus ilgus dešimtmečius“ (Dienovidis, 1996.01.12)

Ir rodos jie tarią K. Sajos lėpomis: Ak, šiandien, Viešpatie, begalim kreiptis Vilniaus akmenis, kruvinus akmenis.

Viešpatie, kas mums daugiau kreiptis?

Mums vis dar sakoma, jog visa valdžia iš Dievo. O mus užvaldė nebaudžiami sukčiai, demono valdžios kūrėjai. Valstybės galvos, prisiekiusios tarnauti Tėvynei su žodžiais „Tepadedą man Dievas“, susidedą su

pa iu velniu.

Žmogžudžiai, pl šikai, milijon vagys ir veidmainiai ministrai
šluostosi dugnus Tavo, Viešpatie, sakymais ir m s valstyb s
statymais.

Mes tarsi girdim, Viešpatie, tavo atsakym : „K išsirinkot, t ir tu-
rit... Gal Tau, Viešpatie, ir jums, laisv s gyn jai, kelia apmaud vergiškas
m s tyl jimas? Tyli visuomen s veik jai, tyli tautos numyl ti poetai,
tyli valdžios papyraginti kunigai ir vyskupai... Devyniskart apgautam
Lietuvos vargdieniui toji tyla—degtin s bala, kurioje skandinami bad-
miriaujantys bemoksliai vaikai... Taip gaus ja d d pist rezervas
b simiems Seimo rinkimams...

Tad k mums, Viešpatie, betiesti rankas,—rodos, dejuoja žuvusieji
už T vyn s laisv . Juk tyli Tavo, Viešpatie, tarnai, tyli išprievartauta Lie-
tuva, tyli jos šviesiausieji protai.

Tod l kreipiuos miest ir miesteli plyt , grindinio akmen : Ak-
menie, nors tu netyl k! Tave per amžius tryp svetimi batai, trupino oku-
pant šarvu oiai, ašaromis ir krauju laist tremiami ir žudomi
t vynainiai. Bet sakyk, akmenie, ar tu kada matei, ar buvo toks metas, kai
savi niekšai b t šitaip pralenk svetimuosius?

Deja, mes per daug nustekenti, kad išluptume tave iš gri van ios sie-
nos ar grindinio. Mes ne iš t maišting j , mes iš nuolanki j gimin s.
Anie maištingieji žuvo vaik nepalik , o mes džiaugiam s gyvenimu ir
balsuojame už savo prievartautojus.

O, išdidus ir kietas akmenie! O, garbingoji plyta, kadaise buvus tokiu
pat moliu, kaip ir aš! Palaukit, kol pasibaigs m s kantryb !

Ji pasibaigs, nes šaukia žuvusi j kraujas.

Dar neskub k, akmenie, pavirsti antkapiu visoms m s viltims su-
laukti žmoniškesnio gyvenimo, doresn s valdžios. Gal mes dar rodysim
sau ir kitiems, kad esam verti savo laisv s?! Galgi dar rodysim?

Juk pranc zas Rekliu sako, kad lietuvis pakyla tik visiškai sutryptas.
Leisgyvis jis ištašk kryžiuo ius prie Žalgirio. Paverstas m šlinu
baudžiauninku, sukilo 1863 m. Gyven s net 40 m. be lietuviškos raid s,
pakyla Nepriklausomyb . Visam pasauliui jau drebant prieš blogio
imperij , jis pirmas špyg jai parodo...

Tad prispausk mus, Viešpatie, akmeniui! Dar labiau prispausk! Pakil-
sim tada mes iš duob s. Pakilsimi

Tyliai, sulaik kvap , siklausykime: kaip po akmeniui dar plaka Lie-
tuvos širdis.

siklausykime, siklausykime: dar plaka Lietuvos širdis po akmeniui...

TELYDI MUS RYŽTAS

EDUARDAS MILIUS

Nors Lietuvos vardas rašytiniuose šaltiniuose minimas jau 1009 metais ir nors Lietuvos valstybės kaimo ir egzistavimo laikotarpis tyrinėjimų žymimas nuo 1226 iki 1236-ųjų metų, tačiau tarptautinis jos pripažinimas, jos tapimas pilnateise krikščioniško Europos šalies bendrijos nare yra sietinas su 1253-ųjų metų liepos 6-ąją, kai valstybės gimdytojas—kunigaikštis Mindaugas iškilmingai karūnavosi Lietuvos karaliumi ir padovanojo jai katalikišką valstybingumą kilmę. Mindaugo epocha nepaprastai sudėtinga, sunkaus ir audringo valstybės kaimo bei tvirtinimo epocha. Jos metu išryškėjo titaniškos valdovo pastangos bei ryžtas sujungti, suvienyti, sutelkti visos Lietuvos žemės mirtino pavojaus akivaizdoje. Štai tuomet išryškėjo ir akivaizdžiausias atsiskleidžia Mindaugo žmogiškosios ir patriotinės savybės. Jo aštrus protas, jo genijus anksčiau už kitus suvokęs, pakibusis virš susiskaldžiusios Lietuvos. Mindaugas itin uola iškilęs virš kitų metų istorinį žvilgsnį ateitį. Jo patriotizmas buvo kuriantis, jungiantis, vienijantis. Mindaugo siekis, troškimas ir tikslas buvo vienintelis, o būtent — sukurti naują Lietuvą, išmokyti žmones ją mylėti, ginti ir jai aukotis. Ir vykdydami šią misiją Mindaugas savo pavyzdžiu ir savais darbais...

Tiesa, Mindaugo kuriamas valstybingumas daugeliui Lietuvos didikai buvo ir nesuprantamas, ir nevertintas. Mat pastarieji patys troško tokios valdžios, jam pavydėjo, organizavo visokius mokslus. Jie siekė nuversti jį nuo sosto ne tik patys telkdamiesi Lietuvoje, bet kviesdamiesi talkinti ir užsienio žemės. Kur laiką, Mindaugui pavykdavo tuos mokslus išardyti, bet jis matė ir žvalgiausiai suprato, kad reikia dar kažkokios naujos priemonės savo sukurtam valstybingumui sutvirtinti.

Ir ta priemonė buvo krikščionys, kur Mindaugas nedvejodamas kartu su šeima, artimaisiais ir daugybe pavaldinių priima 1251 metais, o 1253 m. liepos 6-ąją, diplomatinio keliu išgavęs popiežiaus palankumą,

---

Kalba, pasakyta 19% m. liepos 6 dieną Druskininkuose, Mindaugo karūnavimo Valstybės dienos minėjime.

EDUARDAS MILIUS—mokytojas, Druskininkų Tarybos Sėjungos (Lietuvos Konservatorių) skyriaus Tarybos narys, Politinio komiteto pirmininkas.

iškilmingai kar nuojasi ir Lietuvos karaliumi. Karalystės titulas galutinai tvirtino Lietuvos diplomatijos pergalę. Lietuva tapo Vakarų Europos valstybe (viduramžiais tai buvo didžiulis reikšmingas dalykas). Gi paiai Lietuvai karaliaus kar na reišks teisin pagrind ir akstin valstybės vieningumui galutinai realizuoti.

Negali nežavti karaliaus Mindaugo valstybin išmintis ir veiklumas—savybės, vieningai pripažintos Europos krikščionišk valdov ir pelniusios jam Išmintingojo vardą. Ne kainojama vertybe Lietuvos istorijoje buvo karaliaus Mindaugo diplomatijos, vidaus ir užsienio politikos patyrimas. Mūsų karalius, priešinantis vietiniams kunigaikščiams, savo diplomatija sugebėjo sukurti pavyzdį amžiams...

Mindaugo epocha yra pamokanti ir nepaprastais jėgų sugebėjimais paiais sudingiausiais momentais skaldyti tautai priešiškas koalicijas, o kartais net ir priešus patraukti savo pusėn. ... Tai jau lemiamu momentu jis ryžtasi neišduoti ir savo broli žemaičiai, kai pastarieji pakyla švent išsivadavimo kovą.

Bdingiausia karaliaus savybė, kad jis niekada nesižvalgęs pašales, nelkuriavo ir nepriimtinais laik pataikavim, veidmainyst, nusizėminim ar baimėn. Jis jį tiesiu, užsibrėžtu keliu ir darbais rod nepalenkiamum, siekiant užsibrėžto tikslo.

Ir gal svarbiausia—jis niekada negalvojo apie save, savo aplinką, o apie vis Lietuv, apie visus Lietuvos žmones, apie Lietuvos valstybės stiprinim, jos išgarsinim, apie ateisianį šimtmečių Lietuv ... Tikriausiai, kad karalius Mindaugas svarstė ne tik apie 13-to amžiaus, bet mst ir apie mus, apie 20 amžiaus pabaigos Lietuv, apie jos valdovus ir apie jos piliečius...

Taigi, prisimindami Mindaugo laik Lietuv, jos krikščionišk, karali Mindaug—mūsų valstybės pradinink, amžiams tapus tautos valstybinės stiprybės ir garbės simboliu, jo vizij valstybės ateičiai, paieškokime lygiagrečiai ir pamstykinge apie šiandienin Lietuv, apie jos valdovus, galop, ir mus pačius—ar sekame mes Lietuvos karaliaus pavyzdį, tais kilniais siekais, idealais, ar savo darbais esame verti ir pajėgūs pažadinti lietuvišką protą vienas kitam ...

Kur begyvent žmogus, k jis bedarys, kokias pareigas beužims, kokios profesijos jis bebūt, k bedirbt—jo gyvenimo prasm ir vert sudaro jo pilietinis credo: kaip ir vardan ko tu gyveni, kam pasišventęs, kodl dirbi ir kenti, d l ko aukojiesi, giniesi ar kariauji, k myli ir ko neapkenti, ar nesi pasyvus, pavydus ar nusivyls ...

Mylti tik save, tik savo Ego—reiškia degti šalta ir šurpia atgrasania ugnimi. Nusivilti, šmeižti, pavydėti, nesusivokti, neksti laisvės, nepriklausomybės, demokratijos, išdrsti net visa tai apręgoti ar panaudoti piktam—tai didžiulis nuodimas.

Dergiantys tautos pasišvent lius, d l nes kmi ar savo neišmanymo kaltinantys kitus, apsirikimus ar klaidas priskirdami tik kitiems, bandantys teigti naiviems žmoneliams, jog „visi esam tokie“, jog „visos valdžios tokios“, ta iau t kit nuopelnus stengdamiesi visur prisiskirti sau—štai tos triados, kurios pastoviai sklando iš šiandienini valdžios vyr lup . Pagalvokime, ar moralu tik ti panašioms triadoms? Ar padoru laisv suteikti blogiui?

Ššiandien, stov dami prie Išmintingojo karaliaus paminklo, susim stykime—kod l mums taip nesiseka, kod l mes skurstame, riejam s, kod l nežengiam pirmyn ...

Iš kur pridugo tiek niekš , žulik , vagi ir melagi ? Kod l nedor liai laisvi ir toliau pampsta kit s skaita? Kod l n ra teisingumo, atjautos, paramos vargingam žmogui?

Ar moralu atitraukti pilie ius nuo politikos, patriotizmo, pridengiant tai depolitizacijos skraiste, net raginimais nebalsuoti, nemitinguoti... Visa tai—žmoni mulkinimo ir nupilietinimo siekiai, draudimas dom tis valstyb s reikalais...

Arba tu „darai“ politik , arba politika „daro“ tave. Arba tu pilietis, žmogus patriotas, kuris myli t vyn , serga d l jos ateities, ar viso labo teesi sraigtelis valdan i j rankose, sutinkantis tarnauti prievartai, paty ioms. Politika—tai r pestis savo šeimos, savo vaik ir vaikai i ateitim, tai r pestis savo kio, savo gyvenimo, savo kult ros, galop—savo T vyn s reikalais.

Sunkiai atkovota laisv , nepriklausomyb ir demokratija—tai didžiul vertyb ; tai pirmiausia—laisv rinktis (pasirinkti g r ar blog , tams ar švies , ties ar mel , meil ar neapykant , pasišventim ar parsidav liškum , aktyvi veicl ar abejingum .)

Prisipažinkime, kad vis tik daugelis pasirinkdami suklydome... Ta iau b kime tvirti ir suvokime, kad klaid taisyti ir garbinga, ir nev lu!

Nepriklausomyb padovanojo visiems mums didžiausi gyvenimo vertyb —apart laisv s rinktis, kartu ir laisv m styti, kalb ti, veikti, kontroliuoti, pareikalauti, nuspr sti...

Tik jimo akimis Nepriklausomyb —tai Dievo dovana, kuria naudodamasis žmogus sukuria savo ateit : savo gražiam p dsakui tvirtinti žem je; savo amžinybei; arba amžinai savo praž iai.

Ta iau niekada nepamirškime, kad Nepriklausomyb ir Laisv yra ne tik dovana, bet ir atsakomyb , atsakomyb už jos gynim , išsaugojim .

Atminkime, kad valstyb —tai ne valdžia, o mes, brangieji, mes—Lietuvos pilie iai, ir tik nuo m s priklausys jos ateitis ir jos likimas.

Tvirtai tikiu, kad tauta atbus, kad visi susikib rankomis ir sur m

SKAITYTOJ ŽODIS

Reikėtų pratinti svarstymus

demokratij Lietuvoje".

Ir šis (123) „laisv“ numeris rpestingai paruoštas ir skoningai išleistas. Malonu j paimti rankas, o dar maloniau susipažinti su jo turiniu.

Mane ypatingai sudomino Algimanto Jankausko straipsnis apie organiškos valstybės koncepciją. Tai jau nėra vien eilinis žurnalistinis straipsnis, bet ištisa studija. Bet domu, jei redaktorius leist šiais klausimais pasisakyti ir kitoki sitikinim politologams. Gal j mintys ir nevisai sutapt su A. Jankausko teigimais, tačiau toks min i pasikeitimas j s žurnale, autoriaus žodžiais 33 psl., „galint efektyvesn visuomenės dalyvavim politiniame procese ir sykiu stabilizuot

Jonas Daugla,
Florida

Atlaidumas be atgailos?

Perskaityus „laisv“ žurnalo 122 numeryje buvusio politinio kalinio, o dabar vyriausybės patarėjo Petro Plumpos straipsn „Krikšioniški pasvarstymai“, kilo abejonės ne tik dėl ši svarstym krikšioniškumo, bet ir dėl tų kuri teigini priimtumo. Straipsnio autorius dėl tautos vienybės krikšionybės vardu siūlo visuotin atlaidum buvusiems okupanto kolaborantams ir KGB bendrininkams net ir be j padaryt klaid bei

---

peius kaip Baltijos kely, turime šans ir privalome išbristi iš šiandieninio li no... 1996-ji turėtų tapti esminio lžio metais.

Tikiu, kad doriems Lietuvos žmonėms užteks politinės valios parodyti moralinį Lietuvos atgimimą, pasitikėti savo jgomis, savo protu, savo valstybe ir parodyti visiems žmonėms, o ir pasauliui, kad jau be gailės atsiveikinsim su netikusia, korupcine, kriminalizuota ir pasibjaurtina tvarka; kad atsiveikinsim ir su valdžia, kuri nesugeba apginti bei paremti savo valstybės piliečių. (Niekšybes turime varyti tams kamp ir baigti korupcin puot.) Garbingiems Lietuvos piliečiams turibiti svetimas bedvasiškumas ir besielis sovietinis gyvenimas.

Mes turim pamilti Tėvynę Lietuvą, tėvų sodybas, bažnyčias, lietuviškas dainas, nuostabią saulę, tekią grožį, didžiulį išdidžiumą su Trišpalve, garbinga tautos praeitimi, gyvenimu ir darbais rodyti, kad esame verti himne lyg priesaika išsakomą prasmingą žodį.

Didžiausia dvasinė stiprybė pasakata lai tampa mums karaliaus Mindaugo žmogiškos ir patriotinės sąvybės, jo darbai ir pavyzdys bei šimtmėiais egzistavusi nepalenkiama mūsų protėjų dvasia. Telydi mus ryžtas, viltis ir pilietinis atsakomybė.

išdavikišk darb prisipažinimo ir apgailestavimo.

Bet ar tai iš ties yra krikš ioniška? Tiesa, mes kalbame: „... atleisk mums m s kaltes, kaip ir mes savo kaltininkams atleidžiame...“ Tad ir aš, prašydamas, kad mano kalt s b t atleistos, atleidžiu visiems, kurie mane tardydami žalojo, dauž iki s mon s netekimo, atleidžiu visiems, kurie, mane areštav , pasidalino mano turt , atleidžiu ir tiems, kurie save teisindami mane apšmeiž . Aš nejuo iu jiems jokio keršto ir bet kokios nelaim s atveju aš juos gelb iau. Bet ar galiu aš jiems atleisti už j kitiems žmon ms padarytas skriaudas? Ir jei jie savo pa i kal i ir klaid neapgailėstau—ar aš galiu juos rekomenduoti kokioms nors atsakingoms pareigoms, ar aš galiu už juos balsuoti, t.y. galioti juos visuomeniniame gyvenime veikti mano vardu?

P. Plumpa taip pat, atrodo, lyg pamirš s netolim m s tautos istorij , net iki 1% sumažino okupacijoje nesu siterliojusi tautie i —„teisuoli " skai i . O man po 43 met lagerinio gyvenimo ir tremties—ma iusiam daugelio t kstan i tautie i kanias—b t daug lengviau patik ti, kad dabar valdan ios partijos eil se gal t b ti tik toks skurdus procentas ger , pasitik jimo vert žmoni .

Dar gerai prisimenu Lietuvos Steigiamojo Seimo laikus. Tada Seime buvo ir kume i ir kaimo bern , ne daug tebuvo kvalifikuot specialist , bet valdžioje tada nestigo ger , pareiging žmoni , ir Lietuva iš karo griuv si su kiekviena diena kilo. O dabar— „aukšt kvalifikacij specialistai“ išgrobst fabrikus, priper jo nemokan i dirbti milionieri , daugum tautos past m jo skurd ir dar

užtrauk milijardines skolas... Nežinau, kur iš toki visuomenin turt grobstyti ir eikvoti tesugeban i „specialist " P. Plumpa be jokios kritikos ar savo klaid pripažinimo si lyt kviesti, pavyzdžiui, Krikšioni demokrat partij ?

Nors esu prieš visas statymines kli tis, kurios kliudo lietuviams gr žti T vyn , bet p. Bobelio irgi nelaikau nei tikru krikš ionyb s, nei geru Amerikos lietuvi atstovu. Juk jis nei geresnio kandidato prezidento post nepalaik , nei Seim išrinktas ten savo krikš ioniškumo bei patriotizmo neparod . Tad nežinau, ar daugelis lietuvi , kuriems r pi tautos laisv ir gerov , džiaugt si, jei, kaip P. Plumpa rašo, Seim b t patek ne vienas p. Bobelis, bet 50 toki ar panaši „kovotoj ".

Vincas Seliokas,
Panev žys

Kukauskas vis d lto gyvas

Susipažin s su „ laisv " 123 nr. prašau priimti mano nuoširdži pad k už mano jubiliejaus pamin jim ir pareikštus Viešpaties palaimos link jimus. Jie yra man labai brang s, nes senatv vis labiau rodo savo galyb mano amžiuje...

Ta pa ia proga, kaip senas biurokratas, noriu atkreipti d mes , kad sakiny s, kuriame teigiama, kad „nuo 1978 iki 1987 S.A. Ba kis buvo Lietuvos diplomat šefas“, yra klaidingas. D atos mano eit pareig buvo tokios: nuo 1983 iki 1991 rugs jo 6 d. buvau Lietuvos Diplomatijos šefu, nes Stasys Lozoraitis sr. mir 1983 gruodžio 24 ir nuo tos datos aš prad jau eiti jo pareigas, kuriose buvau iki 1991 rugs jo

6 d., kada pranešiau min. A. Saudar-
gui, jog t darb baigiau. Okupacijos
metais Lietuvos reikalus tvarkiau nuo
1943 iki 1960 m. Paryžiuje ir nuo 1976
iki 1987 lapkričio 15 d. Vašingtone,
kada Lietuvos Charge d'Affaires pa-
reigas perdaviau Stasiui Lozorai iui jr.

Antras dalykas, kur noriu atkreip-
ti dėmesį—tai to paties laisv " nu-
merio 43 psl. Pauliaus Jurkaus straips-
nyje „Julijonai, kurgi tu buvai ding s"
informacija, es „Kukauskas net nebu-
vo suimtas, laisvas gyveno Vilniuje ir
ten mir 1994 m." ši informacija yra
klaidinga: Kukauskas yra gyvas ir da-
bar gyvena Vilniuje. Apie jo „mirt",
berods, yra kažkur raš s ar sak s ir
Juozo Lukšos mokslo draugas Jonas
Pajaujis, gyven s Švedijoje, kuris su
Kukausku anks iau Lietuvos televizii-
jogin ijosi ir j smarkiai kritikavo.

Stasys A. Ba kis,
Vilnius

Kukauskas tikrai gyvas

Malonu gauti ir skaityti žurnal
laisv ". Atstaičius Lietuvoje nepriklausomyb ,
turime galimyb per spaud bendrauti su užj-
riomimis ir darbais. Gerbiame ne-
cenz ruotus autori straipsnius, tod l
žurnale reiškiamas mintis priimame
su dideliu pasitik jimu.

Ta iau atkreipiame žurnalo redak-
toriaus dėmesį tai, kad yra skaudži
netikslum , kurie žeidžia m s dva-
si ir s mon . 1995 m. gruodžio m n.
(nr. 122) Juozo Vit no straipsnyje apie
a.a. gerb. Julijon B t n parašyta,
kad išdav s savo bendražyg Jonas

Kukauskas „nebuvo net teistas ir lais-
vai gyveno Vilniuje iki pat savo mir-
ties 1994 m." Tuo tarpu J. Kukauskas
po šios datos išleido net savo autobio-
grafin broši r „Gyvenimo verpetuo-
ose" ir dedikavo savo paž stamiems
Vilniuje. D l „I laisv " atsiradusios
šios klaidos m s prenumeruojama-
me „Dienovidyje" taip pat sibrov
šis netikslumas. D ka redaktor s A.
Žemaitis „Dienovidžio" geguž s 17
d. nr. 20 buvo išspausdintas „Patiks-
linimas".

Neatsižvelgus tai, 1996 geguž s
m n. „ laisv " žurnalo (123 nr.)
straipsnyje „Julijonai, kurgi tu buvai
ding s" Paulius Jurkus v l daro t
pa i biografinį klaid , kuri cituoja:
„Kukauskas net nebuvo suimtas, lais-
vas gyveno Vilniuje ir ten mir 1994
m." šis spausdindys kelia ne tik nepa-
sitik jim j s redaguojamu laik-
raš iu, bet norint ir žymiai grubes-
nes mintis...

Gyd. Ryt Vilimien
Vilnius

Na, jei jau du garb s skaitytojai, o taip
pat ir „Dienovidis" tvirtina, jog Kukau-
kas gyvas ir tebegyvena Vilniuje, redak-
torius ir ši straipsni autoriai turi prisipa-
žinti suklyd ir atsiprašyti. Ta iau
nor t si ir pasiteisinti: ši klaidinga infor-
macija prieš por met kažkieno buvo
parvežta JAV iš Lietuvos. O gegužis 17
dienos „Dienovidis" su klaidos atitaisymu
pas mus atkeliavo tik birželio viduryje, kai
naujas „ laisv " numeris (123) jau buvo
išspausdintas ir išsiuntintas. (Red.)

PRARASTOS PROGOS, BL STANIOS VILTYS IR ATEITIS

VYTAUTAS BIELIAUSKAS

Gal jusi vykti istorija

Leiskime paskrajoti savo vaizduotei: 1990 m. kovo 11 Lietuva atgauna nepriklausomybę. 1991 m. sugriava soviet imperija. Lietuva priima savo naują Konstituciją, pagal kurią 1992 m. išrenkamas pirmasis Seimas, o po to išrenkamas prezidentas. Lietuvos komunist partija atsisako tautos už padarytas skriaudas ir užsidaro. Jos aukštesnieji pareigūnai ir visi KGB tarnautojai yra priversti trejiems metams pasitraukti iš bet kokio valstybinio darbo. Tuomet jiems duodama progą perleisti savo praeitį ir po to, jei jie nori, sujungti laisvos Lietuvos statymą. Lietuvoje vyksta tikras demokratinis atgimimas. Pamažu privatizuojami butai, namai, mėsos ir kiaušiniai. Savininkai arba jų vaikai, grįžta iš Sibiro ir atgauna jiems priklausantį turtą. Užsienyje gyvenantiems lietuviams ir jų šeimoms yra gerai žinama Lietuvos pilietybė. Jie visi sujungia Lietuvos atkūrimo darbą. Daugelis užsienio lietuvių grįžta atgal į Lietuvą, kur jie perkelia savo nuosavybes; daugelis jų investuoja Lietuvos ekonomijai; daugelis jų padeda Lietuvos vyriausybei savo darbais ir savo konsultacijomis. Lietuvos ekonomija sustiprėja: saugiai dirba gerai tvarkomi bankai, lito vertė yra stabili laisvoje rinkoje, bendra gyventojų tvirtėja. Socialiniais pagrindais remiamas galvojimas padeda Lietuvos žmonėms pasiekti pragyvenimo minimumui reikalingą standartą. Lietuva sukuria bene pažangiausi Europoje sveikatos apsaugos sistemas, užtikrinančias pilną sveikatos priežiūrą. Pakyla mokslo lygis, sustiprėja akademiniai standartai, didesnis skaičius universitetų leidžia didesniai skaičiaus jaunimo baigti aukštuosius mokslus. Suklesti religinis gyvenimas, sustiprėja moralinė etika. Žmonėms vėl grįžta prie moralinių principų, paremtų teisingumu ir tarpusavio pagarba. Visi nuoširdžiai dirba ir jaučia garbę gyventi iš savo uždirbtų lėšų. Gerai paruošta Lietuvos policija yra jau beveik sustabdžius korupciją. Kiekvienas pilietis jaučiasi saugus: korupcija, plėšikavimai ir sukčiavimai yra gana reti dalykai. Dabar—1996 metais yra ruošiamasi naujiems Seimo rinkimams. Yra daug partijų, bet pagrindinės trys stipriausios yra paruošus rimtas programas ateitiesiems. Visos partijos pirmiausiai rūpinasi krašto gerove ir tik po to

Dr. Vytautas Bieliauskas Dainavoje skaito paskait . Nuotr. K. Ambrozai io

savo reikalais. Lietuvoje yra atgijusi politin kult ra, kurios taip tr ko so-
vietme iais. Tad tikrai malonu matyti Lietuv , padariusi toki didel
pažang per taip trump laik . Tikrai tai yra gražus Lietuvos istorijos lai-
kotarpis....

Deja, taip ne vyko. Tikrumoje tai yra tik graži fantazija, kuri remiasi
daugiau nostalgija, o ne realybe. Bet ji yra domi tuo, kad tokia istorija
b t gal jusi vykti, bet ...ne vyko. Taigi dabar pažvelkime tai, kas yra
tikrai vyk , pasvarstykime, kod l taip vyko, ir viso to akivaizdoje
pam ginkime pasidaryti išvadas atei iai.

Trumpa paskutini 8 met istorija

Kai 1988 m. prasid jo S j dis, tai jis buvo lyg ir nelaukta vaivorykšt ,
pasirodžiusi po jau beveik 50 met trukusi soviet okupacini
migl . Tuo metu tauta, kuri pirmame ir antrame okupacijos
dešimtme iuose buvo m ginusi priešintis j gai ir kuri tik jo laisv s atga-
vimu, buvo labai nuvilta, kai sovietai išžud daugiau negu 30,000 jos par-
tizan , išsklaid šeimas po "amžino ledo" žemes ir dar labiau sustiprino
priespaud . Per daugel met sukandusiais dantimis neš okupacijos
jung , lietuviai jau buvo beprarand vilt . Vyresnieji jau veik nieko naujo
nelauk , bet jaunesnieji vis d lto m gino kokiu nors b du tur ti takos
savo krašto ateit . Jie žinojo, kad k nors padaryti buvo galima tik per
Komunist partij , tad kai kurie pasirinko š keli savo takai. Paskutini-
ais okupacijos dešimtme iais galima aiškiai pasteb ti LKP augim . Parti-
jos vadams net nepastebint, prad jo atsirasti jaun lietuvi patriot , kur-
rie jung si partij , nor dami j "sulietuvinti". Daugelis j greitai

pamat , kad toks procesas buvo ne manomas, bet juose liko vilties kibirkštys, kurios ruseno ir lauk progos pasireikšti ugnimi.

Ir tai vyko su S j džio steigimu. S j dis pradžioje sub r daug žmoniai , kuri dalis buvo net aktyv s komunistai, bet kurie visi troško Lietuvai laisv s. Ir taip pirmajame S j džio seime 1988 m. spalio m n. dalyvavo tikra "vaivorykšt s koalicija", kurios entuziazm b t sunku žodžiais aprašyti. Pagrindinis S j džio architektas Vytautas Landsbergis tuometin jud jim yra apraš s savo knygoje "Atgav vilt ", kurioje yra išspausdintos jo kalbos, surištos su S j džio darbais. domu konstatuoti, kad ir jo parinktas knygai pavadinimas buvo labai b dingas ir teisingas tuometinio jud jimo dvasiai išreikšti. Tikrai S j dis tada atgaivino lietuvi tautai vilt , kuri buvo lyg ir prarasta okupacin s priespaudos takoje. Lietuvos laisv s viltis buvo tuo metu beužg stanti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio lietuviuose. Labai gerai atsimenu, kai anuo metu, gr ž s iš pirmojo S j džio seimo, entuziazmo pagautas, prad jau kalb ti, jog Lietuva greit bus laisva, buvau ne vieno išbartas, kad kalbunes mones. Bet, a i Dievui, t jaun entuziast Lietuvoje d ka tos "nes mon s" tapo realybe.

Keletas kit dat : 1990 m. išrinkta Lietuvos Aukš iausioji Taryba, kurios pirmininkas Vytautas Landsbergis pirmajame pos dyje 1990.3.11 paskelbia Lietuvos Nepriklausomyb s atstatym ; 1992.12.6 priimta nauja Lietuvos Respublikos konstitucija. 1992 m. vyksta Seimo rinkimai, kuriuos laimi LDDP, tapdama Seimo daugumos partija. 1993 m. prezidento rinkimus laimi Algirdas Brazauskas, ligi to laiko buv s LDDP pirmininku.

Šios datos reiškia ne tik istorinius faktus, bet ir didelius pasikeitimus, vykusius Lietuvos politikos kryptyje. Svarbiausia—tai faktas, kad 1990.12.19 LDDP buvo oficialiai užregistruota kaip Lietuvos komunist partijos „ p din " (pakei iant tik partijos pavadinim). Ši „naujoji" partija tuo metu net savo statut nebuvo pakeitusi—tas buvo padaryta v liau. Žinoma, šis vardo pakeitimas vyko tuo metu, kai LAT daugum sudar S j džio atstovai, atrodo, net niekam neatkreipiant d mesio, kad tuo b du buvo prat siama Komunist partijos egzistencija kitu pavadinimu. domu yra ir tai, kad šiai partijai buvo perduota daugumas LKP turto, jos nari s rašai ir taip pat visa LKP „mašina". Kai v liau vyko naujo Seimo rinkimai, LDDP prisistat kaip nauja politin partija, kurios nariai, buv aukšto rango komunistai, dabar visai ramiai kandidatavo Seim ir laim jo jame daugum . Lietuvos Komunist partijai niekuomet nereik jo atsiprašyti už kraštui padaryt žal ir priimti bet kokias sankcijas. V liau, kai kuriems veik jams reikalaujant atsiprašyti už komunist veiksmus, LDDP tai daryti atsisak , nes ji dabar "nesanti" komunist partija. domu yra ir tai, kad pernai (1995) dabartin Lietuvos vyriausyb ir LDDP ofi-

daliai švent penkeri met sukakt nuo to laiko, kai Lietuvos komunist partija atsiskyr nuo Soviet KP (Maskvos). Bet, jei LDDP n ra LKP, tai kokiu pagrindu ji švent toki sukakt ?

Be abejo, b t galima kalb ti apie priežastis, kurios ved prie tokio stipraus LDDP laim jimo rinkimuose, bet tai jau yra daugelio svarstyta. Kaip dabar visiems aišku, LAT ir tuometin s vyriausybs klaidos, surištos su nesugeb jimu tinkamai tvarkyti krašto ekonomijos, netvarkingi privatizacijos procesai ir t.t. ved krašt skurd , iš kurio išeities buvo ieškoma, pasitikint LDDP pažadais. Tuometin rinkim propaganda akcentavo savo nari politin ir ekonomin patyrim —daugelis j buv ankstesni (komunistini bei sovietini) vyriausybi sud tyse—ir skelb tur sugeb jim visk "gerai tvarkyti". Žmon s tuo patik jo. Jie, atrodo, patik jo, kad Algirdas Brazauskas buvo geresnis kandidatas prezidentus, nes tur s didesn patyrim : buvo Vilniaus CK gen. sekretorium Brežnevo laikais; buvo LAT pirmininku Gorba iovo laikais; po to buvo viceministru pirmininku prie Landsbergio. Taigi žmogus tur s „vairi spalv ". Reik jo juk visiems aiškiai matyti, kad tokie „patyrimai" reiškia užsigr dinim senuose sitikinimuose, bet, deja tauta, o ir ne vienas iš m s iševijos nor jo jam duoti „benefit of the doubt". vyko rinkimai. Atrodo, viskas vyko demokratiškai, ir vis buvo priimta, kad „vox populi est vox dei". Tuo b du niekas nei rinkim proced ros, nei išrinkt j nekritikavo ir nekritikuoja net ir ligi šio laiko.

Dabartin pad tis

Štai baigiasi ketvirtieji metai nuo to laiko, kai Lietuv prad jo valdyti LDDP. Tiesa, pagal konstitucij prezidentas negali priklausyti nei vienai politinei partijai, bet tai yra tik gražus galvojimas. Iš tikr j prezidentas jau iasi LDDP nariu ir ja visuomet remiasi. Per šiuos ketverius metus Lietuvos vyriausyb sudar tik LDDP šalininkai. Visos ministerijos yra išpl tusios savo tarnautoj tinkl . Prezident ra taip pat yra padid jusi: yra 8 patar jai, kuri veik kiekvienas(a) turi savo referentus, sekretorius, direktorius ir t.t. Paskutiniu metu prezident roje dirba apie 100 žmoni . Jeigu klaustume, k vyriausyb ir prezidentas per š laik yra padar , tai konkret atsakym gauti vargu b t manoma. Bet jeigu klaustume, ko jie n ra padar , arba k jie yra klaidingai padar , tai atsakymai b t aišk s ir maždaug tokie:

1. Vyriausyb nesutvark bank sistemos. D l to bankai bankrutuoja, žmoni ind liai ž va ir žmoni finansai krašte yra labai nesaug s. D l to užsienio firm investicijos Lietuvoje yra minimalios.

2. Asmeninis žmoni saugumas n ra garantuojamas: vagyst s, pl šimai, užmušimai ar sužalojimai vyksta labai pla iai. Naktimis nei

miestuose, nei kaimuose, nei ra saugu. Policija turi labai ribot išsilavinimą; dar vis daugelis viršininkų yra rusai ir ne retai tenka girdyti policijos tarnautojus tarp savęs kalbantis rusiškai. Su korupcija policijoje yra kovojama, bet rezultatai nėra žymūs.

3. Krašto ekonomija yra didelį suirutę. Pajamos mažos ir PVM yra beprasmiškai aukšti, dėl to žmonės, kur tik gali, vengia juos mokėti. Vyriausybė mokesčių susirinkti nesugeba. Dėl to vyriausybės biudžetas yra visuomet krizės stovyje. Tarnautojams retai išmokamos algos laiku, pensininkams labai menkai pensijos išmokėjimas chroniškai vėlinasi.

4. Bent trečdalis tautos yra vargo ir bado stovyje. Žmonės dėl to puola depresijai, alkoholizmui arba žudosi. Dabar Lietuvoje proporcingai savižudybių skaičius turi aukštesnį procentą visoje Europoje. Aukštesnias savižudybių skaičius yra tarp jaunų suaugusių ir senyvo amžiaus žmonių (18-30 ir 65+).

5. Turto grąžinimas ir privatizacija vyksta labai lėtai ir sunkiai. Žinoma, viską pagreitina kyšiai.

6. Šildymo ir šilto vandens situacija yra krizinėje stovyje. Kainos už šildymą ir už šiltą vandenį nuolatosis keliamos, bet, ir jas paklus, nesugebama surinkti reikiama pinigų. Tuo būdu susidaro labai didelis skolas Rusijos dujų tiekimo firmoms, kurios vis grasina nutraukti dujų tiekimą.

Apskritai krašte vyrauja ekonominis chaosas, trūksta saugumo individams ir firmoms. Darbų skaičiai mažėja, tuo būdu vis daugiau piliečių laukia socialinės paramos, kurios resursai yra labai riboti. Lietuva yra padariusi tik ribotą pažangą, norėdama gyvendinti rinkos ekonomiką. Dėl netvarkingos finansų administracijos Lietuvoje labai stipriai veikia "šešėlinė" ekonomika, kuri palengvina žmonių gyvenimą, bet taip pat apsunkina valstybės darbus. Korupcija nuo aukštesnių pareigūnų (pvz. A. Šleževičiaus ir R. Vaitekūno) ligi paprastų sekretorių, yra labai signalizuojama. Viso to išvadoje žmonės nepasitiki nei vyriausybe, nei Seimu, nei vienas kitu.

Politiniai ir psichologiniai nuotaikos

Yra aišku, kad galėjusi vykti istorija Lietuvoje nevyko. Buvo prarastos progos, kuri susigrąžinti nebus galima. Lietuva dar Vytauto Landsbergio vadovavimo laikais turėjo duoti progą buvusiems komunistams šiek tiek „nusišvarinti“. Bet, deja, to nebuvo padaryta—gal galvoję didžiadiavisiškai, kad nereikia žmonėms priminti jų klaidą—gal pasitikinti savo populiarumu: žmonės mane mylėdami, nuo buvusių komunistų atsiribos. Bet taip nevyko ir ta proga daugiau nebegrįš. LDDP nariai dabar savęs nelaiko komunistais. Gal reikia taip ir priimti,

reikia žiūrėti, kaip jie dabar padaro ir kęžada padaryti.

Kita prarasta proga yra užsienio lietuvių atst. mimas, kuris vyko tuoj po to, kai Lietuva pradėjo jaustis nepriklausoma. Jau net Konstitucij rašant, buvo galvojama, kaip "apsisaugoti nuo išėivijos". Konstitucija, atsisakydama pripažinti dvigubą pilietybę, nuo jos sigaliojimo pradžios išjungė visą išėiviją iš aktyvaus bendradarbiavimo su kraštu. Lietuva tai padarė ir tuo didžiai vosi. Reikia pastebėti, kad nei latviai, nei estai tokio žingsnio nepadarė. Ir taip nei vienoje Lietuvos vyriausybėje nebuvo aktyviai jungti išėivijos darbuotojai. Mums visiems teko likti už durų kaip tikriems „užsieniečiams“. Žinoma, po kiek laiko buvo aiškiai pastebėta, kad buvo padaryta klaida, buvo mąginama ją taisyti arba aiškinti Konstitucijai. Paskutinis tokio Konstitucijos papildymo variantas buvo padarytas prezidento Brazausko iniciatyva ir priimtas perėit met rudenį. Dabar jau yra daug lengviau lietuviams ir jų vaikams, palikusiems savą tavyną po 1940.6.15, atgauti Lietuvos pilietybę, bet, deja, ši pataisa buvo padaryta per vėlai. Dabar užsienyje gyvenantys lietuviai daugumoje yra jau praradę savo entuziazmą dabartinei Lietuvai ir labai mažai kas daro pastangą savo pilietybei atstatyti. Yra taip pat sumažėjęs interesas sigyti Lietuvos nekilnojamą turtą, nes ir šiuo reikalu darytos ar daromos biurokratinės kliūtys daugelį nuo Lietuvos „atbaidė“.

Ši prarastą progą negalima rėšti su bet kokia viena partija. Atrodo, kad savo laiką tas pačias klaidas darė ir mūsų prieteliai Sąjūdžio nariai (kuriems mes taip nuoširdžiai stengėmės padėti). Tos pačios linijos laikėsi ir kitos partijos. Nežinia, gal mūsų per didelės uolumas, stengiantis padėti, sukūrė ten spėdį, kad mes norime kištis krašto vidaus reikalus, kas jau buvo laikoma nelėgiu dalyku.

Ir taip mes, atrodo, esame atsitolinę vieni nuo kitų. Bet dabar Lietuvoje vykstant politiniam chaosui, vis dėlto atsiranda vienas bendras psichologinis pergyvenimas, kuris mus, gyvenančius užsienyje, riša su broliais ir sesimis Lietuvoje. Vytautas Landsbergis neseniai išleistas knygos „Kryžkelis“ pratarmėje, sakydamas, kad jis nori stiprinti viltį, mano manymu, kaip tik vėl pagauna laiko dvasi, kuri dabar pasireiškia tiek Lietuvoje, tiek ir išėivijoje. Praradimas vilties yra tas bendras psichologinis jausmas, kuris dabar vėl pastebimas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Viltis yra labai svarbus jausminis pergyvenimas, turintis ypatingos takos višies, nes viltis reiškia pozityvų žvilgsnų ateitį. Viltis paprastai yra sumažinama dažnų nusivylimų išgyvenimu. Neišsipildant tam, ko laukiama, atsiranda nusivylimas, kuris yra labai nemalonus išgyvenimas. Paprastai žmonės nori išvengti nusivylimų, bet tam padaryti reikia sumažinti ar net panaikinti savą viltį. Toks vilties praradimo procesas buvo vykė prieš paskutinį Lietuvos atgimimo laikotarpį; toks pat procesas, atrodo, jau yra prasidėjęs ir dabar. Reikia dėžiaugtis, kad Landsbergis

šitai suvokia ir imasi žygi atgaivinti vilt .

Seimas ir dabartin s partijos

D abartinis Lietuvos Seimas, b damas pilnas tur t 141 nar , bet šio skai iaus jis paprastai nepasiekia, nes kai kurie Seimo nariai užima pareigas ministerijose arba diplomatiniam korpuse. Daugum Seimo valdo LDDP, prie kurios dažnai jungiasi Lenk partijos atstovai ir kai kurie kiti, partijoms nepriklaus , nariai. Iš kit partij didesn skai i bals turi T vyn s S junga-Konservatori partija (vad. Landsbergio ir Vagnoriaus), Krikš ioni demokrat partija (vad. A. Saudargo), Centro partija (Ozolas), Socialdemokrat (Sakalas), Tautinink (A. Smetona) ir kt. Šiuo metu Seime, jei visos kitos partijos ir balsuot vieningai, vis tiek jos likt mažumoje. Taigi LDDP, b dama daugumos partija ir tur dama prezident savo pus je, de facto gal t vesti diktat r . Bet vis d lto Lietuvos Konstitucija, nors ir b dama gana silpna, duoda apsaug nuo daugumos partijos sauvaliavimo, reikalaujama Konstitucijai keisti kvalifikuotos daugumos, kurios LDDP net ir su savo satelitais neturi. Be to, mano nuomone, LDDP ir pati n ra visiškai monolitin grup : jie turi tarpusaviu skirtum ir taip pat turi savo tarpe vis eil , demokratiškai nusi- teikusi nari , kurie, atrodo, nesutikt su beprasme partijos dominacija. Taigi reikia pripažinti, kad LDDP vis d lto per ši savo kadencij išlaik šiek tok demokratijos vaizd , kuris Lietuvai daug pad jo.

Šiuo metu visi ruošiasi b simiems Seimo rinkimams. Visos partijos yra kampanijos karštyje. Lietuva laukia pasi lym , plan politinei ir ekonominei stagnacijai nugal ti. LDDP ir prezidentas ligi šiol vis didžiuojasi, kad Lietuva per visus ketverius metus tur jo labai pastovi vyriausyb : išsilaik visi tie patys ministrai ir, tik š pavasar pasikeitus premjerui ir vidaus reikal ministrui, ministr kabinete nedaug kas pasikeit . Naujieji kabineto nariai kaip ir naujas premjeras yra taip pat uol s LDDP nariai, kurie joki nauj program nepristat . Visi dar didžiuojasi savo stabilumu, kur , iš šalies ži rint, reikt vadinti stabilia inercija, nes kaip jau esame min j —be "stabilumo" šios vyriausyb s konkre iai nuveikt darb veik nesimato. Tiek Seime tiek vyriausyb je vyksta daug kalb , daroma daug pareiškim ir daug keliaujama. Bet tuo tarpu nei viena partija n ra pasi lusi plan pagrindin ms Lietuvos problemoms spr sti. Nei viena partija neturi reali , konkre i plan ekonomijai stabilizuoti ir krašto gerovei pakelti, korupcijai sustabdyti ir pilie i saugumui užgarantuoti. Yra gin d l kariuomen s ir užsienio politikos, bet ir šiose srityse apsiribojama kritika ir neduodama rimtesni pasi lym problemoms spr sti.

Atrodo, kad visos partijos yra dabar labai susir pinusios tik savo

išlikimu ir mažai d mesio skiria viso krašto ir visos tautos reikalams. Daugelis Seimo ir vyriausybės narių jau yra susidarę sau asmeniškai geras ekonomines sąlygas, taip kad, atrodo, jiems kitą vargas ir nepritekliai nesudaro didelių rūpesių. Seime ir partijose, kaip ir visame Lietuvos gyvenime, labai reiškiasi žemos kultūros kapitalizmas, kur aš jau kelis kartus esu vadinęs kapitalizmu be sąžinės. Gintautas moraliniai ir etiniai klausimai Seime yra dažnai sutinkami su juokais ir šaipymuosi. Partijos labai mažai kalba apie moralines vertybes; tik Krikščionių demokratų partija šiuos klausimus rimčiau kelia ir dėl to jos populiarumas pradeda augti. Reikia atsiminti, kad be moralinių principų sudaryto Seimo efektyvumas bus labai ribotas. Statymdaviai, nežinanti moralinių principų nesugebės suprasti žmogaus teisių nei jo orumo reikšmės. Tokie statymdaviai civilizuotiems kraštams netinka.

Dalyvavimas politikoje

Nors partijos Lietuvoje karštai ruošiasi rinkimams, didelė dauguma žmonių pergyvena apatiją. Mažai kas galvoja, kad dalykus galima pakeisti ir kad būtų galima krašto griuvimą sustabdyti. Apatija jau tampa ir užsienio lietuvių tarpe. Mes, kai gyvendami, vis mąginame laikytis neutraliteto ir tuo būdu lyg leidžiame tautai apsispręsti. Daugelis ir čia, ir Lietuvoje dabar galvoja, kad neverta politikai kištis, nes tai tik pakentėt savo orumui ir „švarumui“. Labai mažas skaičius čia gyvenančių lietuvių yra išsiskyrę lietuviškus pasus ir dažnai girdisi pasisakymai, kad balsuoti rinkimuose nesirengiama. Bet argi nesuprantame, kad nedalyvavimas politikoje tikrumoje reiškia joje dalyvavimą? Nedaug akcijos mes parodėme pereinant rinkimų metui, tylėjome ir tada nekritikavome LDDP ir, manau, tuo prisidėjome prie jos laimėjimo. Lietuvoje žmonės visada kreipia dėmesį išėivijos nuomones. Kai nieko nesakoma, tai tyla yra priimama kaip status quo patvirtinimas.

Galbūt mes per greitai priėmėme pereinant rinkimų rezultatus ir, su jais susigyvenę, retai reiškėme savo nuomonę per paskutinius ketverius metus. Tad ir iš mūsų pusės buvo prarasta daug progų, kurios daugiau nebegrįš.

Bet ar ir toliau reikia tokios linijos laikytis? Jei tai darysime, prisidėsime prie apatijos, iš kurios būtina reikia išbristi ir Lietuvai, ir mums. Man atrodo, kad atėjo laikas mums sujungti aktyviai Lietuvos politiką. Mes turime ir idėjų, ir išteklių, visa tai dabar reikia panaudoti. Atėjo laikas čia gyvenantiems lietuviams visai susivienyti. Gal šis laikotarpis ir jo problemos mums patieks duos progos sumažinti tarpusavio gintautą,

piktus vieni kit kritikuojamus. T energij , kuri eikvojama tarpusavio „peštyn ms“, b t galima panaudoti, padedant Lietuvai ir jos politiniam vystymuisi. Mums reikt eiti viešum ; reikt reikšti savo nuomon ; reikt versti Lietuvos partijas pristatyti kraštui rimtas programas ateit iai; reikt kritikuoti tai, kas kritikuotina, ir girti tai, kas girtina.

Neužmirškim, kad Lietuvoje pradeda atsirasti jaun žmoni , kurie jau veik 8 metus auga kitoje dvasioje: dabar ten jau yra vaik , kurie rusiškai nemoka, ir j skai ius did ja. Jaunieji dabar tampa vyresniaisiais ir jie duos Lietuvai ateit . Lietuvi Frontas, kadaise savo pradži rad s jaunimo tarpe, tur t ši savo tradicij atnaujinti bei sustiprinti. Naujam Lietuvos Seimui reikia nauj žmoni ir j ten atsirast , jei b t jiems duodamas stipresnis paskatinimas. Žinoma, aktyviai jungdamiesi Lietuvos politik tur sime kai ko atsisakyti. Valdantieji mums nei medali , nei ordin neduos—o gal jau j ir neturi, nes taip daug išdalino. Bet gal ia ir yra m s stipryb , nes tuo b du mes iškeliamo krašt ir jo žmoni ge-rov kaip aukš iausi prioritet , nelaukdami sau jokios naudos.

Manau, kad Lietuvoje yra ger politini branduoli , kuriuos mes galime sustiprinti; yra ten ir viena kita partija, kuri gal t pasinaudoti, tur dama mus savo užnugaryje. Mes gi dar turime savyje likusio entuziazmo, kur galime v l uždegti ir perkelti Lietuv . Mums reikia sueiti kontaktus su tenai dirbaniais jaunos dvasios politikais „su tokiais, kuriems krašto gerov r pi ir kurie dirba savo krašte. Kandidatai balsus susirinks tenai, o ne keliaudami po Vakar kraštus. Mums reikia užmiršti politikus- "turistus", kurie ia atvyksta ir gražiai pakalba, o ten su krašto gyvenimu mažai k turi bendro. Mums reikia dr sos ir ryžto pasinaudoti dabartin mis progomis, nes, jas praradus, ateitis gal t išbl sti.

Išvados

1. Prarastos progos negr žta. D l to buvusieji komunistai, nepergyven sav s „nušvarinimo“, dabar jau vargu tai bedarys. Bbelieka jiems patiems pergalvoti savo praeit ir pasikeisti savo esm je. Tai priklausys nuo j s žin s. Dabar mums reikt daugiau kreipti d mes ne tai, kas jie buvo, bet k jie dabar duoda Lietuvai.

2. Mums visiems reikia aktyviai sijungti Lietuvos politin gyvenim , ypa ateinan ius Seimo rinkimus. Pasiduodami apatijai ir stov dami nuošalyje, mes v l prarasime progas. Neturiu joki abejoni , kad ionykš iai politiniai veik jai, kaip ir Lietuvi Fronto bi iuliai, privalo sijungti rinkim proces ir tiesiogiai remti vien ar kit partij Lietuvoje, padedant jai gauti daugiau viet busimajame Seime.

3. Lietuvoje turi b ti sustabdyta korupcija, garantuotas pilie i asmeninis saugumas, pašalinti ekonominiai chaosai ir sureguliuoti bankai. Tai yra

Studij savait Dainavoje. Belaukiant uždaramojo žodiio. Nuotr. M. Ambrozaitien s

galima ir b tina padaryti, šie pakeitimai turi b ti partij , kurias mes rem-sime, platformose.

4. Dalyvaudami demokratinuose procesuose Lietuvoje, mes tai turime daryti su tam tikru nuolankumu, neperdami savo demokratijos žinojimo ir savo demokratiškumo. Tobul demokratij niekur n ra. Nevisuomet gerus demokratijos pavyzdžius duoda ir užsienio lietuvi organizacijos.

5. Lietuvos okupacijos nusikratymas ir laisv s atstatymas tikrai buvo stebuklas, vyk s prieš m s akis. Mes tada tikrai jaut me Dievo piršt ir su džiaugsmu ir d kingumu stiprinome savo tik jim Dievui ir savo tautai. Dabar tas stebuklas yra atsid r s kriz je, ir mes negalime leisti jam b ti sunaikintam. Lietuvos atgimimo entuziazmas dar teberusena m s širdyse ir j mums reikia atnaujinti.

Mes tikime Lietuvos ateit , kaip mes tikime Diev , kuris m s taut globojo net ir sunkiausiomis jos valandomis. Mes buvome Lietuvos pri-sik limo stebuklo steb tojai ir dabar mes esame šaukiami tapti Lietuvos atgimimo stebuklo vykdytojais.

TEISINGUMO PAIEŠKOS

JONAS KAIREVIČIUS

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 ir 110 straipsniuose rašyta, kad „Teisingum Lietuvoje vykdo tik teismai. Teis jas ir teismai, vykdydami teisingum yra nepriklausomi. Teis jai, nagrin dami bylas, klauso tik statymo...“ „Teis jas negali taikyti statymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad statymas ar kitas teisinis aktas, kuris tur t b ti taikomas konkre ioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teis jas sustabdo šios bylos nagrin jim ir kreipiasi Konstitucin Teism prašydamas spr sti, ar šis statymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstitucij .“

TEISMAI IR TEIS JAI

Pagal 1994 m. geguž s 31 dienos Lietuvos Respublikos teism statym Lietuvos Respublikoje teisingum vykdo tik teismai. Lietuvos Respublikos teismai yra apylinki ir apygard teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukš iausiasis Teismas. Administracinis, darbo, šeimos ir kit kategorij byloms nagrin ti gali b ti steigti specializuoti teismai, kuri status nustato statymas.

Apylink s teism sudaro teismo pirmininkas, jo pavaduotojai ir kiti teis jai. Apygardos teism sudaro apygardos teismo pirmininkas, skyri pirmininkai ir kiti teis jai. Apygardos teisme yra civilini byl skyrius ir baudžiam j byl skyrius. Lietuvos apeliacin teism sudaro Apeliacinio teismo pirmininkas, skyri pirmininkai, teis jai. Lietuvos Aukš iausis j Teism sudaro Teismo pirmininkas, skyri pirmininkai ir kiti teis jai. Aukš iausiam Teisme yra civilini byl skyrius, baudžiam j byl skyrius ir Teis j senatas.

Teis ju negali b ti asmuo, prieš tai buv s teis ju, prokuroru, advokatu, notaru, policijos ar vidaus reikal sistemos darbuotoju ir atleistas už profesinius pažeidimus.

D l teis j paskyrimo, paaukštinimo, perk limo ar atleidimo iš pareig Respublikos Prezidentui pataria teis j taryba. Teis j taryb sudaro devyni nariai: Aukš iausiojo Teismo pirmininkas ir skyri pirmininkai, Apeliacinio teismo pirmininkas bei visuotinio teis j susirinkimo penkeriems metams išrinkti penki teis jai. Visuotinis teis j susirinkimas: renka Teis j tarybos narius; renka Teis j garb s teism ir jo pirmi-

nink ; tvirtina Teis j garb s teismo nuostatus; sprendžia kitus klausimus.

Apylinki teism teis jai pirm kart skiriami penkeriems metams. Pasibaigus šiam laikui, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teis j tarybai, apylinki teism teis jai be egzamin skiriami iki 65 met amžiaus. Kiti Lietuvos Respublikos teism teis jai iš karto skiriami iki 65 met amžiaus.

Respublikos Prezidento nustatyta tvarka teism pos dži sal se turi b ti ir yra Lietuvos valstyb s v liava ir Lietuvos valstyb s herbas. Teis j valdžios simboliai yra mantija ir ženklas—Lietuvos valstyb s herbo atvaizdas. Teismo pos dži metu advokatai ir prokuroras vilki mantijas.

Asmuo, paskirtas teis ju, prieš prad damas eiti pareigas j paskyrušiam Seimui ar Respublikos Prezidentui prisiekia:

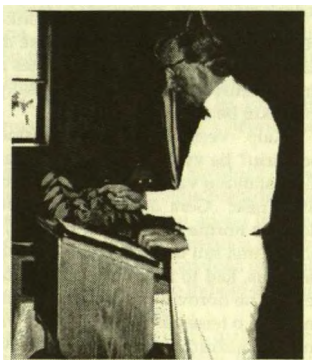
„Aš, teis jas(a), (vardas, pavard), prisiekiu b ti ištikimas(a) Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingum tik pagal statymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teis tus interesus, visada b ti s žiningas(a), humaniškas (a) ir savo elgesiu nepakenkti teis jo vardui. Tepadede man Dievas". Priiekti leidžiama ir be paskutiniojo sakinio.

Teis jas priesaikos tekst pasirašo. Jo priesaikos tekstas laikomas teis jo tarnybos byloje. Teis jas prisiekia, vilk damas mantij . Po priesaikos Seimo Pirmininkas arba Respublikos Prezidentas teis jui teikia teis j valdžios simbol—ženkl su Lietuvos valstyb s herbo atvaizdu. Priesaika galioja per vis teis jo nepertraukto darbo laik Lietuvos Respublikos teismuose. Asmuo, paskirtas teis ju, bet neprisiek s, eiti teis jo pareigas negali.

VIRSMO DVASIA

Vaclovas Havel šitaip charakterizavo pokomunistin (mes suprantame kaip pookupadn) euforij ir depresij : „Tai, k galima b t pavadinti pokomunistiniu m stymu, išor je dažniausiai pasireiškia neaiškiais netikrumo, bešaknyst s, tuštumos ir net nevilties poj iais. Atrodo, toki jausm priežastis lengvai žvelgiama: nors ir neapkent me komunistinio gyvenimo b do, vis d lto automatiškai prie jo pripratome. Komunizmas suk r savotiškai aiški sistem taisykli , tiksliai nustatan i , kas k gali, o kas ko negali, jeigu nenori susilaukti nemalonum . Dažniausiai tai buvo nerašytos, ta iau visiškai aiškios taisykl s, pavyzdžiui, visi žinojome, kur ir kada galime kalb ti atvirai, o kur ne, visi žinojome, ko galima ir ko negalima tik tis savo gyvenime. Tas gyvenimas išties buvo pilkas, tuš ias ir suvaržytas, ta iau j ribojan ios užtvaros—nors ir labai ankštos—vis d lto buvo tokios tvirtos, kad suteikdavo žmogui paradok-

salaus pasitikėjimo, kur dar paternalistiškai papildydavo socialines vertybes garantijos. Visi žinojome, kad mumis visada bus kaip nors pasirašyta, nors ir turėjome mokytis už tai savo laisvės ribojimu. Visa tai sugriuvo staiga, beveik per naktį. Netikėtai atsiderėjome didžiulėje laisvės erdvėje ir pasamonė užvaldė pojūtį, kad gyvenime nebėra jokių ribojimų. Tokiu būsenai dažnai lyginu su po ilgesnio laiko paleisto iš kalėjimo dvasine būsena: tikriausiai kiekvienas išlaisvintasis pergyveno beprotiškos euforijos akimirkas, susijusias su apgaulingu spėjimu, kad jam dabar viskas leista. Griežtos kalėjimo taisyklės nebegalioja, ir atrodo, kad nebegalioja jokios taisyklės."

Ši būsenos charakteristika tinka ir Lietuvos teismams bei juose dirbantiems žmonėms. Partijos komitetai parinkti ir parengti asmenys, saugiai sėdint aukštose kėdėse po LTSR herbu, staiga atsiderėjo pačioje kėdėje, bet prie Lietuvos Respublikos vėliavos, beje, už kurios išlimkai kas neseniai patys buvo baudyti. Jau būsena buvo sunkesnė negu V. Havelo nusakytoji visos visuomenės būsena. Vertybių perkainojimas, kai kuriems tapo sunkiai užgniauziamu priešišku.

Beje, ir visuomenei šitas pasikeitimas be praeities aiškaus vertinimo buvo sunkiai suprantamas. Iškilė viešas ar vidinis klausimas—kodėl tie patys asmenys liko teisėkėdėse? O, svarbiausia, ar galima šitais žmonėmis pasitikėti? Žmonėmis, kurie vakar tarnavo kitai sistemai, o šiandien skelbia sprendimus ir nuosprendžius Lietuvos Respublikos vardu? Galvoju, kad šitas dorovinis aspektas yra pagrindinis nepasitikėjimo teismais dalykas, kuris verčia žmones kalbėti apie korupciją kartais ir tada, kai jos konkrečiu atveju nėra. Gal tai dvasinės korupcijos dalykas?

Kas yra teisininkas? Amatininkas, tarnaujantis bet kokiai j gai, ar k r jas, kuriam visuomen suteik didesnes galias, bet ir reikalauja iš jo daugiau negu iš eilinio visuomen s nario? šit klausim iki šiol dabartin je Lietuvoje neatsakyta. O atsakyti b tina, nes neatsakius, teisingumas likt be dorovini pamat .

Kaip vertinti buvusios teisin s sistemos darbuotojus dorov s poži riu? Jie vykd tuometinius statymus ir galvojim , kad tur jo paklusti statym valiai. Ta iau prof. Petras Leonas apie valios dorovingum šitaip raš : „Gera dorovinga valia bus tik ta valia, kurios pasielgimams dorov s norma yra ne vien taisykl , bet ir motyvas. O valia, kuri etikos norm ima sau tik pasielgimo taisykle, ir vykdo j ne d l to, kad toks yra liepimas, kad to reikalauja dorov , bet d l kit priežas i , bus tik legali, teis ta, ne dorovin valia. Dorov reikalauja geros valios ir ži ri veikimo motyv , o teis pasitenkina legalia valia, sutinkan ia su statym valia, ir motyv neži ri. Kitaip sakant, dorov normuoja pasielgimus iš sielos vidaus, o teis normuoja tik išor s pasielgimus“.

Turime žinoti, kad nepriklausomai Lietuvai teis s specialist niekas nereng , ir norime ar nenorime, tur jome ir turime apsieiti su tais, kurie buvo ruošti buvusiai sistemai. J orientacija priklauso nuo to, kaip jie suvokia dorov , kiek jie yra gij lietuviškos bei pilietin s dvasios savo t v šeimose bei savo gyvensenoje. Nemoralu mesti akmen žmog tik d l to, kad jis gyveno ir dirbo anais laikais. Ne jis pasirinko laik , kada gimti, ir kažin, ar geriau b t buv , jei žmon s neb t siek mokslo ir neb t dirb . Doras žmogus visais laikais gali gero žmon ms padaryti. Tik b tina susivokti, sugr žti prie šakn , prie prarast ar ne gyt vertybi . Tai ypa taikytina jauniems teisininkams

KRITIKOS KRYPTIS IR SAIKAS

Užsirašiau prof. Vytauto Landsbergio žodžius: „Kriticizmas yra reikalingas, bet, peržengus tam tikr rib , jis pereina sav s niekinim “, šitaip atsargiai tur tume elgtis ir vertindami teis bei teisininkus Lietuvoje.

Teismai funkcionuoja ir žmon s gali juos kreiptis. Tai savaime yra vertyb . Nepaneigiant galim korupcijos atvej , tur tume ir pasidžiaugti, kad pilie iai gali dabar teismuose gin yti pareig n ir kolegiali valdymo institucij veiksmus ir neretai bylas laimi. Lietuvos teismuose dirba daug dor žmoni . Teism nepopuliarumas atsiranda ne vien d l subjektyvi , bet ir d l objektyvi priežas i :

1. Teismai baudžia. Kad ir pagr stai nubaustam asmeniui teismas vargu bau yra maloni staiga.

2. Teismai sprendžia gin us. Ar viena, ar kita gin o šalis sprendimu

lieka nepatenkinta, nes j reikalavimai dažniausiai yra diametraliai priešingi. Retai šalys teisme susitaria geruoju. Jei nepatenkintoji šalis kreipiasi, pavyzdžiui, žurnalist ir šis rašinyje išd sto tik tos šalies argumentus, tai skaitytojui tikrai atrodo, kad teismas pasielg neteisingai.

3. Teismai klauso tik statymo. (Konstitucijos 109 str.) Jei statym leid jai priima nepopuliarius statymus, tai ir teismas tampa nepopuliariu.

4. Teismai n ra malon s ar socialin s pagalbos institucija. Pavyzdžiui, žmogus pasiskolino pinig ir keit but . Pinigus prarado (gal nepavyko verslas ar dar kas nors atsitiko). Ar gali tokiu atveju teismas nepatenkinti paskolos dav jo ieškinio net tuo atveju, jei paskolos gav jas su šeima atsidurt gatv je? Negali. Arba, ar gali teismo antstolis išieškoti ind l iš banko ar akcin s bendrov s, jei šie bankrutavo, o ind lio garantijos nebuvo nei statymu, nei šali susitarimu numatytos?

5. Teismai, nagrin dami bylas, laikosi privalom ne tik materialin s teis s, bet ir proceso norm . Teis jas ne visuomet gali elgtis taip, kaip jam pa iam nor t si, tod l apeliavimas teis jo s žin ne visada yra tas dalykas, d l kurio jis gal t priimti apelianto norim sprendim . Štai Vytauto Didžiojo universiteto ordinarinis profesorius Petras Leonas (1864-1938) paskaitose „Teis s enciklopedija" raš , kad juridin s normos yra dorov s norm atspindys ir negali prieštarauti dorovei. Vis d lto kartais esama priešingum tarp dorov s ir teis s, nes nieko absoliutaus n ra visuomen s gyvenime.

6. Teismo procesas yra pagr stas rungtyniškumo principu. Labai dažnai žmon s šito nesuvokia ir d l to nesugeba ginti savo teisi ar teis t interes teisme. Tai yra praeities palikimas, kai asmuo buvo tikinamas ir tikintas, kad juo visada ir visur pasir pins valstyb .

PRAGIEDRULIAI

Jau sakiau, kad tai, jog turime teismus ir žmon s gali juos kreiptis, yra vertyb . Žem je absoliu ios tiesos n ra. Tiesa yra Dievas. Prieškario Lietuvoje šviesiausi žmon s irgi buvo nepatenkinti ne tik statym leidžiam ja vykdom ja valdži , bet ir teismais. Prisiminkime 1936 m. vasario 23 d. „Naujojoje Romuvoje" paskelbt ir J. Ambrazevi iaus, dr. P. Dielininkai io, dr. J. Griniaus, J. Grušo, dr. Z. Ivinskio, J. Keliuo io, dr. A. Maceinos, prof. K. Pakšto, dr. Ig. Skrupskelio ir kit pasirašyt deklaracij , kurioje be kita ko parašyta: „Demokratija n ra prigimties dovana. Ji yra kovos laim jimas. Ilgos kovos su barbariškais atskiros asmens ir visuomen s instinktais. Tod l aukl jimas demokratijai yra vienas iš pagrindini visuomenini uždavini ..."

Nepriklausomyb s atk rimas mums dav nuostabi galimyb kurti

demokratin valstybė. Tai Dievo dovana Lietuvai ir mums, jos vaikams. Ką ryba yra procesas. Jam reikia laiko. Tas laikas duotas ne laukti ir stebėti, o dirbti. Regiu tokius geresnius pokyčius Lietuvos teismuose ir teisinėje visuomenėje:

- teismus atėjo daug jaunimo. Jie gali puikiai dirbti, jei nepamiršė doros, o Seimas priims naujiems laikams tinkančius statymus;

- nebėra atviros vienos partijos diktato;

- pradingo sprendimų šampai. Žinoma, siektinas statymų taikymo vienodumas, tačiau teisybės dabar turi platesnes galimybes būti styti ir spręsti kvišiai;

- perduoti nekvojama už sprendimų ir nuosprendžių stabilumą, t.y. dirbtinai nesistengiama nepagrįstus ir neteisėtus sprendimus ar nuosprendžius lopyti ir palikti galioti vien dėl to, kad gražiai atrodyt atskaitos;

- išnyko vadinamoji „telefoninė teisė“, t.y. tie atvejai, kai teisybės nesprendavo bylos savarankiškai, o skambindavo Aukštųjų teismų ir klausdavosi, kaip išspręsti bylą;

- tapo prieinamas praeities Lietuvos teisybės palikimas;

- tapo prieinama pasaulio filosofinė bei teisinė literatūra, manomos stažuotės ar net studijos užsieniuose;

Kad nebėra apkaltintas perduoti optimizmu, pateiksiu ir neigiamybi:

- atgavus nepriklausomybę, nebuvo aiškiai atsiribota nuo sovietinės teisybės, o jos reforma vykdoma aiškiai perduoti. Nepriimtas desovietizacijos statymas;

- nesuteikta teisė piliečiams, politiniams partijoms ir visuomeninėms organizacijoms kreiptis Konstituciniame teisme;

- teismuose dar liko tie teisybės kurie tarnavo buvusiai sistemai. Ar jie visi tapo demokratais ir nepriklausomos Lietuvos patriotais, atsakyti sunku;

- kartais pasigendama teisininkų idealizmo ir aiškios vertybinės orientacijos. Bendražmogiškos ir krikščioniškos, pilietinės atsakomybės stoka;

- asmenybės stoka. Tokios asmenybės, kurios nepasiduotų takoms iš pašalio, kad ir kas, kad ir kokiomis patraukliomis ar grašiomis priemonėmis ir bėdais besikintų teisybės nepriklausomum;

- socialinis teisybės priklausomumas (atlyginimo dydis, butai, premijos, pensijos, paaukštinimai ir kt.)

KĄ GALIME PADARYTI?

Man priimtina V. Havelo nuomonė. Jis sako: „Aš manau, tereikia vienin-

telis kelias: visose žmonių, bendrabvio srityse tvirtinti pilietinį principą ir pilietinį atsakomybę, tvirtinti valstybės pasitikėjimą piliečiais, pasikliaujant gerosiomis jų savybėmis, kultivuoti žmogiškąjį solidarumą, pakantumą ir teisingumą, puoselėti demokratines institucijas ir be perstojo savybei aplink save gilinti viso to ištakas: moralės dėsnius, esančius mums ir virš mūsų. Tai užduotis mokytojui, auklėjtojui, politikui, žurnalistui, visiems mums, žinantiems, kuo gali virsti nuolaidžiavimas demonams, besiskverbiantiems visą be šaknų likusias sielas. Tai jokiu būdu nėra vien švietimo reikalas. Kalbu apie ryžtą didiems politiniams sprendimams. Jis žvelgiu didžiulį Vakarų atsakomybę: jeigu jie per ilgai svyruos, neapsisprendami integruoti savo demokratines institucijas komunizmo nuvertusias šalis, galbūt po kiek laiko išvys, kaip demonai, kuri nesutramdė Rytuose, skverbiasi Vakarų".

Literatūra:

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume;

Lietuvos Respublikos teismų statymas, 1994 m. gegužės 31 d.

„Pilnutinis demokratizmas“, laisvųjų fondo Lietuvos filialo leidinys, 1992 m.;

„Teisės enciklopedija“, P. Leonas, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto leidinys, 1931 m., Kaunas;

„Teisė ir moralė“, Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyriaus leidinys, 1996 m., Kaunas;

„Dienovidis“, savaitraštis, 1996 gegužės 10, Nr. 19 — V. Havelo kalba Dresdenė 1995.X.30

Užsakykite laisvą žurnalą Lietuvos

žmonėms, mokykloms, bibliotekoms.

Tik 5 US doleriai užsakant iš užsienio

LIETUVOS ENERGETIKA: KELIAS EUROPĄ AR IŠ JOS

ARIMANTAS DRAG NEVI IUS

Šio pranešimo pavadinimas iš pirmo žvilgsnio gali susilaukti priekaištų —juk esame Europoje, gal net jos centre. Vienok, mes norime kalbėti ne tik geografiniu, bet ekonominiu, socialiniu ir politiniu požiūriais.

kuri Europos pusę žengiame, kai besibaigiant dvidešimtam šimtmui vėl atstatome valstybę, kokį kraitį nešame ir ko siekiame? Energetika ne tik kraitis, mūsų turtas, bet ir baisi našta, takojanti valstybes politikai. Bet ar tarnauja ši politika žmogui, demokratijai?

Nuo pat Mindaugo krikšto trylikto amžiaus viduryje, per visą Vytauto laikotarpą, praėjusi šimtmė iš kovo, negandas ir sukilimus, pagaliau per nepriklausomybės atstatymą 1918 m., per 1941 m. birželio sukilimą, tautos rezistenciją,—visados Lietuva siekė būti savarankiška Vakarų Europos pavyzdžio valstybe, orientuota Romos, o ne Bizantijos link. Pagrindiniu klausimu buvo ir tebėra valstybingumo tvirtinimas, besiremiantis krikščioniškosios moralės principais, kurių išraiška yra valstybės ir žmogaus santykis. Valstybės ir žmogus, valstybės ir demokratija—nepajudinamos nuostatos, kuriomis vargu ar kas Lietuvoje abejoja. Gal tik vieni pabrėžia valstybę, kiti—demokratiją. Tik turime pabrėžti ne tiek pačias savybes, kiek jų turinį. Juk ir dabar Lietuvoje tebėra veiksmas, kalbančias apie nepaprastą Lietuvos valstybingumą sovietinės okupacijos metais. O bolševikų partijos diktatūra buvo vadinama demokratiniu centralizmu.

Pravartu prisiminti mūsų rezistencijos karo ir pokario metais siekius: krikščioniška demokratine Lietuva, plačiai išvystyta ekonomika ir aukšta materialinė kultūra, o visokios veiklos pagrindiniu principu buvo pripažintas žmogus, kaip aukščiausia neprilygstama vertybė. Buvo laikomasi nuostatos, kad „ateityje tie politiniai sambariai, seni ar nauji, kurie yra pagrįsti autoritarinio-diktatūrinio režimo idėja, bus pasmerkti išnykti, o visuomenėje ras daugiau simpatijų tie susigrupavimai, kurie savo siekimuose arba programose reikšis su pažangia socialine, ekonomine ir kultūrine kryptimi, bus pagrįsti demokratiniu geriausi žmonių išsilumų vadovaujančias pareigas“. Svarstymai apie valstybes pagrį-

---

ARIMANTAS DRAG NEVI IUS, Kauno miesto tarybos ir Tarptautinės energetikos ekonomistų jungos narys, skaitė šį paskaitą laisvą fondo Lietuvos filialo studijų savaitę 1996 m. liepos 12 d. Telšiuose, čia išspausdinta paskaita yra šiek tiek sutrumpinta.

dus, pavadinti „ pilnutin demokratij " ir paskelbti 1954 m., teb ra reikšmingi ir šiandien, nes kalba apie vis visuomen s nari pareigas ir atsakomyb valstyb s k rime, šiuolaikiškiausi ir giliausi prasm turinti yra id ja apie decentralizuot valdym , apie kini , socialini , kult rini reikal tvarkymo perdavim autonomiškoms vietos, kio, socialin ms bendruomen ms. Š „ pilnutin demokratij " id ja vertinama kaip b tinyb pilie i demokratinei s monei ugdyti ir demokratijos sitvirtinimo eigai spartinti.

Šie žodžiai ypa svarb s šiuo metu, kai vyksta ryškus visuomen s diferencijavimo procesas, monopolistini strukt r stiprinimas. Ir ia pa iu ryškiausiu pavyzdžiu yra Lietuvos energetika, kurios monopolis gerokai viršija sovietin savo apimtimi ir gilumu. Art jame prie tipin s vergovin s santvarkos, kurios modelio reikia ieškoti Romos imperijos griuv siuose,— su nedideliu patricij luomu bei pleb j su televizoriais visuomene. Tiesa, pastarosios nari dar negalima pardavin ti, bet padaryti patricij kaitais savo namuose, už kuriuos reikia tiek mok ti, kiek reikalauja, jau galima.

Rezistencijos, kuri sudar kovotojai ir tautinio idealo puosel tojai, mat Lietuv gyv ir sveik Vakar strukt rose, siekiai kartais atrodo lyg tolima žydra svajon . Ar pasiekiami ji dabartin je Lietuvoje, besivaduojan ioje iš bolševikinio v žio, jau išpjauto, bet su išplitusiomis vairi r ši metastaz mis, tame tarpe bene baisiausia—neapykanta ir nepagarba žmogui? Ar paj gs toliau skurdinama tauta prabilti visu balsu, pakilti ir veikti viskuo pertekusi , joki varžt nesaistom nauj j patricij luom -nomenklat r , ardydama j maitinan ias monopolines strukt ras? Ar prad s stipr ti pilietin visuomen , jos strukt ros savivaldyb se ar bus puosel jama demokratija,— parodys art janti žiema, kuri išryškins Ryt ar Vakar kiyptimi šliaužian i energetik , o su ja vis žioj jant antstat .

TRUPUTIS ISTORIJS VADO VIETOJE

Prieš penket met Lietuvoje pasirod studija „Economy of the Baltic States", ši 200 puslapi knyga analiz s kokybe ir tikrumu nek l joki abejoni , nes jos sudarytoj s raše tarp kit iškili asmenybi buvo tuometinis užsienio reikal ministras, v liau Švedijos premjeras Karlsonas. Ypa simin reikšminga studijos dalis apie Baltijos šali energetik . domu, kad didžiul savo teritorija Švedija savo urbanizuota dalimi ir gyventoj skai umi visai nežymiai viršija Baltijos valstybes, o savo energetiniu potencialu tik 1,6 karto pralenkia. Tai visai nedaug, turint omeny šved energetikos strukt r , jos išsivystymo lyg . Labai išgirta Lietuva su savo naftos perdirbimo gamykla, elektros ir šilumos gamybos paj gumais, bet pasteb ta, jog mes naudojame per daug kuro energijos

vienetui pagaminti, gi šildymui eikvojame 2-3 kartus daugiau nei švedai.

Taigi, visko daug—paj gum (sav), kuro (vežamo), nuostoli (irgi sav). Knyga numat b simus didelius sunkumus einant rinkos ekonomik ir kylant kainoms, kurios prieš penket met tikrai buvo kelis šimtus kart žemesn s.

Per pastaruosius penket met , kai Lietuva v l pripažinta pasaulio bendrijos nare, praktiškai nieko nepadaryta energetikos savarankiškumui tvirtinti, energijos efektyvumui padidinti. Naftos ir duj terminalo n ra ir neaišku, kada bus, o energijos gamyba sumaž jo d l pasikeitusi ekonomini ryši , d l merd jan ios ekonomikos, d l nepaprastai išaugusi tarif , bet ne d l to, kad prad jome geriau dirbti, netgi atvirkš iai.

Jei iki 1992 met vidurio terminalo nebuvo galima pastatyti d l laiko stokos, vietini trukdym , jei m s , valdžios vyrai „deg " d l savo nesuvokimo energetikos reikaluose VFR ir Švedijos pirm asmen kabine tuose, tai juk tada bent netur jome skol Vakar bankams. Dabar skolos viršija kelis šimtus milijon doleri (vien Pasaulio bankui virš l20 milijon). Kadangi neaišku, kur tie kreditai panaudoti, bankai daugiau nebeduoda iki energetikos kio pertvarkymo. Valdžiai reikia atsiskaityti už energetinius išteklius Rytams, tod l v l keliamos kainos ir prad edama privatizuoti, pradžioje visas naftos kis. Tai v l klasikinis nugalavimo ir iššvaistymo, nesugeb jimo tvarkytis pavyzdys.

ENERGETIKOS EKONOMIKA IR KAINOS

Lietuvos energetikos analiz rodo anaip tol nelinksm vaizd , kurio kont rus palaiko užsienio kreditai ir kitos skolos energetini ištekliai tiek jams, nors turint tok milžinišk turt , galima b t tik tis labai reikšmingo ind lio Lietuvos k ir finans sistem . Energetin s veiklos absardiškum galima pamatyti vien iš keli akivaizdži pavyzdži .

Mažeiki naftos perdirbimo gamykla, kurios technin b kl dar 1993 metais labai gerai vertino Venezuelos vyriausybin delegacija, sakydama „jog jie didžiuot si, tur dami toki mon ", ir kuri gali apr pinti naftos produktais visas tris Baltijos valstybes, dirba 20-30% paj gumu. Naftos terminalo, per kur gal tume sivežti naft ir vien kurio buvimas b t jos pastovaus tiekimo kad ir iš Rusijos garantas, n ra ir dar ilgai nebus. Lietuvos šilumin s elektrin s, kuri paj gumo užtekt žymiai didesniems miestams, beveik ar visai negamina elektros energijos; gamina tik šilum , d l ko pastaroji žymiai pabrangsta. Privilegija gaminti elektros energij atiduota Ignalinos atominiai elektrinei (AE). Atseit, ji ten pigiausia—1994 m. buvo 5,64 cnt už 1 kilovatvaland , kai kitur, pavyzdžiui Elektr nuose, Vilniuje viršijo 12 cnt. Bet kod l nenorima skai iuoti tikr sias išlaidas—papildomus elektros energijos nuostolius elektros

tinkluose dėl gamybos tolimame Lietuvos taške, dėl šilumos kainų padidimo Vilniuje ir Kaune, kai ten negaminama elektra, dėl Ignalinos AE darbo režimo poveikio kitoms elektrinei elektros energijos kainoms? Ar tik dėl to, jog galima būtų rodinėti, kad Baltarusijai (Gudijai) parduodame maždaug už Ignalinos AE savikainą (apie 6 cent), kai Lietuvoje 1 kwh kainą yra apie 10 cent. Juk tai praktiškai reiškia, kad dalį eksportuojamos energijos kainą dengia mūsų mokesčiai, arba buvo perpompuojami užsienio kreditai.

Pagrįstą abejonų kelia kitas galimo ateityje elektros energijos eksporto atvejis—Iš Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės (HAE) Lenkijai. Atseit per Lenkiją jungsimės Baltijos energetiniam žiedui. Idėja gera, jungtis Europai būtina. Bet ir viskas daroma kažkaip pusiau. Būtina priminti, kad Baltijos valstybės, ir Lietuva, po šiai dienai klauso Volgos hidroelektriniams krikliams diktuojamo širdies plakimo, joms elektros dažnio standarto. Dėl to elektros energijos eksporto klausimas lieka kol kas problematiškas, kainuosiantis nuo 30 iki 200 milijonų dolerių, o apčiuopiamos naudos be energetikos svarbos sureikšminimo nelabai matyti.

Dar vienas neekonomiškas veiklos pavyzdys—didžiuliai nuostoliai, gulantys ant vartotojų pečių. Daugiau nei du kartus sumažėjus elektros energijos gamybai, nuostoliai padidėjo 30 proc. šilumos tinkluose dar blogiau—gamyba sumažėjo 1,7 karto, o nuostoliai padidėjo 2 kartus. Visa tai atsiliepia energijos vartotojui per kainas ir tarifus. Ką gi veikia kainas reguliuojantys veiksniai? Oficialiai tokie yra, tik—ia be monopolio diktato bent kol kas neapsieinama.

Kainų didinimas pirmiausiai juntamas savivaldybėse. Visi Lietuvos miestų biudžetai yra deficitiniai. Savivaldybių siskolinimai už energetinius išteklius sudaro 10-20 proc. biudžeto. Lietuvos vartotojų skolos energetikams siekia kelis šimtus mln. Lt. Bet tai viena medalio pusė. Yra ir kita. Praėjusi žiema pareikalavo šildymui gerokai daugiau kuro, nesškai išuotami temperatūra buvo maždaug 6 laipsniais žemesnė. Dėl realios išlaidų ir nustatytų kainų skirtumo energetikai turėjo keliasdešimt mln. Lt nuostolių kas mėnesį. Dalis šilumos kainų skirtumo padengiama per padidintą elektros energijos tarifą. Bet, kaip visgi daug nesklandumo ir socialinės neteisybės. Jeigu vartotojai, gaunantys iš centralizuotą šildymo sistemą šilumą, jos sumažinti kainą tarsi kompensuoja per elektros energijos tarifą, tai kodėl nuosavomis katilinėmis savo būstus besišildantieji gyventojai turi mokėti už elektros energiją brangiau. Juk pirkdami kurą—anglį ar dujas—jie jau sumoka vos ne dvigubą pasaulinės rinkos kainą. Kodėl privataus namo savininkas už šilumos energiją turi mokėti visą kainą ir dar papildomai, per elektros energijos tarifo šiluminę dedamąją, privalo padengti kitame miesto rajone gyvenančio žmogaus šildymo išlaidą dalį. Lietuvoje virš milijono gyventojų priversti per elektros ener-

gijos tarif padengti centralizuoto šilumos tiekimo kainą, nors ta šiluma nesinaudoja. Kodėl elektros energija troleibusams, gatvėms apšviesti, vandeniui tiekti kainuoja savivaldybėms su „šiluminiu“ antkainiu. Tokia kainų politika savo esme yra nedemokratiška ir naudinga tik monopolistams. Gan tinai supainiotas kainų mechanizmas mažai kuo panašus europinį, kurio reikia bent pradėti siekti. Didžiuliai kuro nuostoliai patiriami dėl to, kad mūsų didžiosios elektrinės dirba kaip katilinės, o elektros energijos transportavimas per visą Lietuvą iš Ignalinos atominės elektrinės padidina nuostolius elektros tinkluose mažiausiai vienu milijardu kwh. Tad ko nesistebėti monopolio keliamomis energijos kainomis. Ir kaip reikia vertinti kai kurių energetikos pareigūnų pasakymus, kad Baltarusijai (Gudijai) apsimoka parduoti elektros energiją už savikainą ir dar pigiau arba net veltui. Tai galgi ir Lietuvai reikėtų pasiūlyti toki geradarius, kurie galėtų mums į žemiau ne tik elektrinės, bet ir visos energetinės sistemos savikainos parduoti, tuo labiau, kad Europos energetikos chartija tai skatina.

Energijos kainos, kad ir paremiamos vairiomis lengvatomis, yra pernelyg aukštos, palyginus su žmonių pajamomis. Kita vertus, esant didelei energetinio kio centralizacijai, nei vartotojai, nei juos atstovaujantys savivaldybės neturi galimybių kainą takoti.

Labai svarbus klausimas - užsienio kreditų panaudojimas. Keli šimtai milijonų dolerių iš Pasaulio banko, kitą staigą gal jo būtų naudojami žymiai efektyviau, labiau sušvelninti energijos kainų kėlimą vartotojams. Tuo tarpu net aukštesiose institucijose buvo skleidžiama nuomonė apie galimą kreditų dovanojimą, tad kokių tokiu atveju bekalbėti apie atsakomybę kreditus naudojant. Kad pateisint kreditų mimo vartotojų vardu tezę, Energetikos ministerija pasiskelbė patį esanti vartotoja, dar 1994 metais perimdama iš savivaldybių dalį joms priklausiusių šilumos tinklų. Tuo tarpu kaimyninėse šalyse vyko atvirkštinis procesas. Banko ekspertai buvo atkreipę dėmesį, kad kreditai naudojami ne mokėjimo balansui pagerinti, bet statyboms ir gamybos plėtimui, prabangi automobilių pirkimui.

B TINOS STRUKTŪRINIS PERMAINOS ENERGETIKOJE

Jau nuo pavasario pradžios visai garsiai prabilta apie subrendusią valstybės energetikos krizę, baigus nei banką, apie energetikoje siautįjančią mafiją, apie subsidijų gyventojams už energetinius resursus nutraukimą, tolesnį kainų augimą ir kt.

Energetika yra vienas svarbiausių ramsių, palaikančių šiuolaikinę valstybę. Kad tas ramstis būtų tvirtas, labai svarbu, kaip jis tvarkomas, kokia yra kontrolė. Tai ypač būtina, kai praktiškai visi energetiniai ištekliai vežami ir iš vienos šalies. Problema iš finansinės tampa poli-

tine. Bank kritimas tuoj po Rusijos D mos rinkim betarpiai atsiliep valstyb s energetikos veiklai, o užsit susi pra jusi žiema atideng centra- lizuotos veiklos piktžaizdes bei paspartino specialist seniai laukt kriz . Krizini reiškini galima ir b tina išvengti. Tam reikalingi ryžtingi, bet pamatuoti veiksmai, pertvarkant energetikos strukt ras ir j valdym . Politiniai sprendimai energetikos kio pertvarkymo, demokratijos ir vie- tin s savivaldos pl tojimo srityse yra b tina s lyga kelyje Europos S jung .

Tuo tarpu naujasis energetikos ministras kalba, kad Lietuva iš viso neturi savo energetikos strategijos. N ra strategijos, bet yra monopolis, turintis didžiul tak valstyb je ir veikiantis savo naudai pagal pa i su- kurtas taisykles. Tos taisykl s nepaiso nei demokratijos, nei rinkos eko- nomikos svert . Bene vienintel teigiamyb yra išsaugotas turtas, kur saugojo, kad gal t sau privatizuoti.

Pirmas žingsnis siekiant pertvarkyti energetik , j demokratizuoti yra bandymas decentralizuoti šilumos tiekimo valdym . Pasaulio banko ir Europos S jungos strukt roms spaudžiant 1995 m. viduryje buvo su- daryta vyriausybini komisija energetinio kio perdavimo savivaldyb ms bei socialini ir ekonomini padarini vertinimui ir veiklos planui pa- ruošti.

Ekspert grup , bendradarbiaudama su vokie i specialistais, atliko išsami esamos pad ties analiz , apiman i miest šilumos kio proble- mas, kainodaros politik , kapitalo kainavim , šilumos gamyb , socia- lines gyventoj apr pinimo šiluma problemas bei bendr Lietuvos ener- getin politik . Pabandyta nustatyti pagrindines priežastis, rasta, kad didel j dal lemia istoriškai susiklos iusi energetikos kio centralizuoto valdymo praktika. Bendra energetikos kio reforma, ypa miest šilumos kio srityje vyksta l tai, neturint bendros aiškios koncepcijos. Savivaldyb s n ra tiesiogiai trauktos šio kio valdymo problemas, daugeli atvej j nuomon s nepaisoma.

Visose Ryt ir Vidurio Europos šalyse, kurianiose rinkos ekono- mik , šilumos kio reformos yra pabaigtos arba yra vykdomos. Vienas svarbiausi šios reformos bruož yra valdymo decentralizavimas. Lietu- va, tur dama plaiausiai išvystytas centralizuoto šildymo sistemas, šioje srityje sudaro išimt . ia tebevyksta šilumos kio valdymo centralizacijos procesai, pasireiškiantys smulki ir ekonomiškai nuostoling katilini prijungimu prie akcin s bendrov s „Lietuvos energija“.

Nors daugel problem centralizuoto šilumos tiekimo srityje galima aiškinti objektyviomis priežastimis, paveld tomis iš sovietme io, vienok labai aukštas šilumos kio valdymo centralizacijos lygis bei kitos speci- fin s Lietuvai ekonomin s-finansin s bei socialin s problemos neleidžia atid lioti šilumos kio reformos tolimesnei atei iai

Šilumos kio valdymo decentralizavimas (perdavimas savivaldyb ms) yra valstybinio masto problema. Jos sprendimas siejamas su pagrindiniu tikslu išvesti šilumos k iš krizin s situacijos, atitaisyti jo finansin gyvybingum . Tai reiškia vyriausy b s valdom moni išvalstybinim , vietin s valdžios gali stiprinim . Savivaldyb s turi tapti šilumos sistem savininkais. Svarbiausia yra sudaryti s lygas mon ms dirbti kaip normaliems komerciniams padaliniams, nedidinant kain , orientuotiems optimali miest energetin veicl .

Ta iau šios pastangos decentralizuoti šilumos k suk l tikr audr monopolist stovykloje. Pavyzdžiui, AB „Lietuvos energija“ šilumos tiekimo moni direktoriai 1996 m. balandžio 15d. kreipimesi vyriausy b ir prezident teig , kad „ne d l m s kalt s susikaupusias miest apr pinimo šiluma problemas tam tikros politin s grupuot s, kai kurie specialistai, tame tarpe užsienio ekspertai, bando pavaizduoti, kaip esam strukt r kriz , neatsakingai, nepamatuotai pateikiamos klaidinan ios išvados ir pasi lymai...perduoti š k savivaldybi reguliavimo sferai... Toks žingsnis atvest turimo gamybinio potencialo sugriovim ir dar didesn problem atsiradim ”.

Štai kur išplaukia demokratijos princip paneigimo, žinybos išk limo prieš visuomen esm . Kol kas galutinio sprendimo vyriausy b nepri m . Valdžiai nepatogu prieš Europ , o opozicija bijo patekti sp stus ir nori išvengti atsakomyb s, kuri užgri va ple iantis valstybingumui ir gil jant demokratizavimo procesui. Nei viena pus neturi tvirtos savo nuomon s, tod l neaišku, kuri yra tikroji Europos S jungos naryst s r m ja.

REINTEGRAVIMO NVS ERDV PAVOJUS

Esam statym nepaisymas arba j traktavimas sau naudinga linkme skatina visuomen s abuojum ir dar didesn monopolini strukt r savival . To pavyzdys yra energetini mok jim balansas. Skelbiamos didžiul s skolos už energetinius išteklius Rusijai, oficiali valstyb s skola energetikams viršija 200 milijon lit , ta iau visiems akis bado palyginti lengvas energetikos moni gyvenimas. Supermonopolis l šas ima iš to paties katilo, j nuomone, svarbioms statyboms ir remontams, vis pabr žiant pinig tr kum ir ... skolas. Statomos naujos brangiai kainuojan ios kuro talpos, kai po Rusijos armijos išvedimo yra galyb sen , tinkam naudoti. Visur akcentuojama privatizacijos pirmenyb prieš strukt rinius pertvarkymus, prieži ros ir kontrol s vedim .

Nesant viešumo energetikos veikloje, kyla pagr stas tarimas veikla, nukreipta prieš Lietuvos valstybingum , nes žlugdoma strategiškai svarbi objekt statyba, pridengiant tai kalbomis apie kitus objektus (Klaip dos mazuto terminal) arba kit nauj kur . Oremulsijos, gauna-

mos iš asfaltini padermi Venezueloje, pirkimas ir panaudojimas Lietuvoje ateityje netur s perspektyvos d l palyginti aukštos kainos ir taršos.

Viešai skelbiamas imas Europos S jung nerodo praktini žingsni energetikos srityje, jautriausioje Lietuvos ekonomikos šakoje. Turime sprag statym leidime. Europos S jungos ekspert teigimu Lietuvai reikia tobulinti apie šimt statym . Neturime ir kai kuri energetini statym , pavyzdžiui, šilumos tiekimo, elektros tiekimo ir kit . Tik gaila, kad ES ekspertai negali vertinti statym nesilaikymo „tradicijos“, paveld tos iš buvusios Soviet S jungos.

Visi Lietuvos energetikos žingsniai bent kol kas rodo tolesn glaud ar net glaudesn bendradarbiavim su Ryt partneriais ir Nepriklausom valstybi s jungos (NVS) šalimis, toli gražu ne visados Lietuvos naudai. Ypa pribloškiantis yra pastarasis vyriausyb s ir Seimo žingsnis privatizuojant strategiškai labai svarbi naftos tiekimo, paskirstymo ir perdirbimo sistem , k galima paaiškinti tik vienašališku ir tendencingu vienos valstyb s kapitalo sileidimu.

Lietuvos visuomen n ra akla Opozicijos atstovai Seime protestavo prieš tokius valdžios vyr veiksmus. Vertas d mesio Lietuvos krikšioni demokrat partijos (LKDP) valdybos 1996.07.02 memorandumas „D l Lietuvos kuro ir energetikos kio reintegravimo posovietin Rusijos NVS erdv pavojaus“. Jo kelios ištraukos išsamiai paaiškina problemos rimtum :

„Po sukeltos sunkios bank ir mok jim kriz s dabar prad tas kitas nacionalinio saugumo silpninimo etapas - kuro ir energetinio kio reintegravimas posovietines strukt ras. Reikia tur ti omenyje neseniai paskelbt Rusijos koncepcij , kurioje nurodoma žvalgybai bendradarbiauti su stambiomis komercin mis strukt romis nepriklausomai nuo j nuosavyb s form " ... „Skubama prieš naujo seimo rinkimus sudaryti s lygas kompleksiskai tvirtinti viso Lietuvos naftos ir duj kio bei energetikos sistemos susaistym su posovietin s Rusijos strukt romis. Energetikos ministerija pareng pasi lymus steigti Lietuvoje nacionalin naftos bendrov kurios svarbiausiais akcininkais b t „LUKoil“ atstovaujan ios arba su ja susijusios mon s“. Memorandumas primena ir sp ja, kad „Lietuvos konstitucijos sud tin dalis - Konstitucinis aktas - numato atsakomyb už veikel , kuria siekiama traukti Lietuvos valstyb posovietinio Ryt bloko ekonomines ir kitokias erdves ir sandraugas“.

Nors Lietuvos energetikos statymas numato vairias nuosavyb s formas energetikoje, vienok pabr žia, kad ypatingos svarbos objekt kontrolin akcij skai i valdo valstyb . Tod l smerktina ne privatizacija, bet jos dingstimi pridengiami tikslai. K besakytume, su širdg la turime pripažinti, jog valstybingumui ir savarankiskumui tvirtinti energetikos srityje beveik nieko nepadaręta . Iki šiol lieka aktualios mintys, išreikštos

1992 m. išleistoje knygelėje „Kodėl mums reikalingas naftos terminalas“, kurioje šie eilučiai autorius rašė, kad nereikia daug aiškinti, kam yra ne-naudingas alternatyvus kuro tiekimas Lietuvai, kas nenori prarasti švėties, kuriais gali reguliuoti kitą likimą, gauti daugiau pelno, paspausti, kai nenori klausyti.

Ryžtingesnį žingsniai leistų pradėti statybą, galint lengviau tartis su Rytais. O tada jau po ketverių metų – 1996 – be asociuotos narystės Europos Sąjungoje niekuo daugiau pasigirti negalime. Gal tik, kad tapome kreditiniu siurbliu Vašingtonas-Moskva, per kur kreditai iš Pasaulio Banko bei kitų bankų ir fondų nukeliavo seifus Rytuose ar grąžo paslaptinai Vakarais. Turime neužmiršti, kad grąžinti vistiek reikės, bet po dešimties metų – jau dvigubai, skaitant palūkanas.

BALTIJOS VALSTYBIŲ IR EUROPOS SĄJUNGOS INTEGRACIJA

Mūsų likimo broliai kaimyninėse Baltijos valstybėse turi mažiau rūpesčių energetikos srityje, nes Estija turi savo energetinius išteklius – skalūnus, iš kurių pagamintą elektros energiją naudoja patys ir eksportuoja Latvijai ir kitur. Latvija turi kelias galingas hidroelektrines ant Dauguvos, todėl apsirūpina elektros energija iš nuosavų išteklių nepalyginamai geriau nei Lietuva, turinti tik vieną didesnę Kauno hidroelektrinę, kurios net Kaunui neužtenka. Išskirtinai Lietuvos padėtis dėl kuro/dujų, naftos, branduolinio/trūkumo ir sutelktų didelių pajamų daro labai pažeidžiamą ekonominį ir politinį požiūrį.

Didelis separatizmas tarp Baltijos valstybių energetikoje bent dabartiniu metu nėra sveikintinas, nes paveldėti dideli ir sutelkti atskirose vietose pajamai reikalauja tarpusavio sąveikos ir optimalių sprendimų tarptautiniame lygįje. Šia pavyzdžiu galėtumėte europinio dažnio standarto vedimas, skirtingai nuo rusiškojo. Tam, savaime aišku, priešintis Rusija ir NSV, nenorintys tokio standarto Karaliaučiaus srityje, kuri gauna elektros energiją per Lietuvą.

Padaryti Lietuvos energetikos sistemą tokia, kokia ji yra Europos Sąjungos šalyse, artimiausiu metu dar nerealu dėl investicijų trūkumo. Ekonomiškai ir politiškai palankesnis kelias būtų pertvarkyti šiuolaikinius reikalavimus atitinkanti bendrą Baltijos valstybių energetikos sistemą. Galima būtų remtis Centrinės Europos šalių patirtimi, kurios jau atsiskyrė nuo buvusios Sovietų Sąjungos energetine sistema.

Daug žadantis Baltijos valstybėms buvo š. m. gegužės 23-24 d. Taline vykęs Pro Baltica forumas, nagrinėjęs Baltijos valstybių integravimosi Europos Sąjungos struktūras galimybes. Žinoma, padaryti reikės labai daug – ieškant lėšų ir investicijų, telkiant mokslines ir technines pajėgas, takojant valstybių politiką, kad Baltijos valstybėms būtų galimybė gauti dujų tiekimą iš Šiaurės jūros per Švediją ir Suomiją. Forumo metu buvo

laisv fondo studij savaitje Telšiuose. Iš k.: Algirdas Stepaitis, Meys Laurinkus, Birut Visokaviien ir šio straipsnio autorius Arimantas Dragnevius. Nuotr. K. Ambrazai.

malonu jausti, kad daugelis rimt veiksni numat Baltijos valstybes greitu laiku b siant Europos S jungoje. Disonansu tik skamb jo Rusijos atstovo kalbos, kad Vakar pastangos Baltijos šali atžvilgiu tur t b ti sutelktos energetinio tilto Berlynas-Maskva statybai, nes tai es reikšminga atei iai. Laim , kad Vakar ekspertai š rus projekt labai skeptiškai vertina. Tur tume neužmiršti, k Europai dav panašaus pavadinimo tiltas 1939 metais.

IŠVADOS

1. Atk rus Lietuvos valstybingum , energetinis savarankiškumas nepager jo. Lietuva teb ra techniškai traukta NSV erdv .

2. D I netinkamo energetini ištekli panaudojimo ir vienašališkos kain politikos energetika tapo tautos nuskurdinimo priežastimi.

3. Valdžios skelbiamas siekis jungtis Europos S jungos strukt ras tur t b ti grindžiamas atitinkan iais statymais ir konkre iais darbais— pirmiausia Baltijos valstybi energetikos integravimu.

4. B tinos skubios energetikos valdymo reformos, restrukt rizuojant ir perduodant savivaldyb ms šilumos kio tvarkym .

5. B tina pagaliau vesti tikrai nepriklausom energetikos ištekli kain ir energetin s veiklos kontrol .

6. Paruošti atitinkan i tautos l kes ius Lietuvos energetikos strategij .

7. Strategin s reikšm s energetini objekt privatizavimas turi atitikti Lietuvos statymams ir nedaryti žalos valstybingumo tvirtinimui.

Prieš penkiasdešimt penkerius metus

Jau pirmosios sovietinės okupacijos pradžioje spontaniškai pradėjo kurtis lietuvių pasipriešinimo prieš okupaciją grupės su savo atsišaukimais ir pagrindine spauda. Tai buvo 1940 metai. Lietuvių aktyvistų frontas (LAF) išleido pirmąjį „Laisvosios Lietuvos“ numerį. Prie šio pagrindinio laikraščio išleidimo prisidėjo Vladislovas Telksnys prisimena pagrindinio spaudos grupės rezistencinę veiklą sovietų ir vokiečių okupacijos metais.

PIRMASIS GINKLAS BUVO SPAUDA

VLADISLOVAS TELKSNYS

Reikėjo grumtis, sukilti prieš žiaurias represijas, melagingą propagandą, šmeižtą. Reikėjo stoti ne lygi kovą su pavergėjais, jį pagalbinkais — tais, kurie net nesu sim st skund , kišo lietuvius kal jimus ir net po vel na. Tos pasipriešinimo grupės turėjo savo spaudą, kuri visuomenę teisingai informavo apie politinį padėtį Lietuvoje ir vandališkus atėjusių veiksmus prieš dorą žmones. Netrukus miestuose pasirodė ir mes, Lietuvių aktyvistų fronto (LAF), grupės šapirografu bei rotatoriumi spausdinti atsišaukimai ir laikraštis „Laisvoji Lietuva“.

Mūsų pagrindžio grupei, sudarytai iš ateitininkų, vadovavo Juozas Gražys ir Eltoje dirbęs Povilas Malinauskas.

Naktimis nemiegame: savo ir draugų butuose spausdiname atsišaukimus ir platiname Kaune. Juos klijuojame ant sienų, stulpų, paskleidžiame prie parduotuvių, staigiai, moni duris, žmoniai su-

sibrim vietose, o laikraštį kišame gyventojams paštom džiutes.

Laikraštis „Laisvoji Lietuva“ buvo leidžiamas Povilo Malinausko iniciatyva. Spausdinimo priemonės — rotatoriai ir rašomasis mašinai, jis „pasiskolino“ iš Užsienių reikalų ministerijos. Rotatorius, tik jam žinomu keliu, jau buvo jo bute, o mašinai apirusioje kartono džiute, susuktoje stor popieriu, ankstyvų ministerijos užkabaryje brukoman rankas ir pasakė: „laimingo kelio“, dingo.

Atvilkau į artimiausią saugią vietą — Kauno Liaudies namus (Lukšo ir Map gatvių kampas nr. 31) pas Anelį Mickevičių. Išia sutartu laiku į turėjau pristatyti Povilo butą. Pastarasis gyveno Muravos kaime, mums priešingame Kauno miesto gale. Jos transportavimui talkininkavo Anelis.

Apsirengę me padavėme tais kaimieji drabužiais. Mašinai, kuri buvo gana didelė ir sunki, kišome didelį aplopytą maišą ir ankstyv

ryt , užsimet ant nugaros tarsi didel kump , pakilome Benediktini gatve kaln ir Italijos, Telši gatv mis, Savanori prospektu, žingsniavome Murav . Kelias tolimas. Neš m pasikeisdami. Abiem per nugaras žliaug prakaitas — gal daugiau ne d l sunkaus nešulio, bet iš baim s, kad nepakli tume saugumie i rankas, ne kištume galv kilp ir neprarastume brangaus turto. Kankino baim ar nesame sekami, bijojome nuvesti sekl Povilo but .

Povil radome belaukiant , šiek tiek sunerimus , nes pagal sutart laik v lavome. Namas, kuriame jis gyveno, ir butas tiko spausdinimo darbai.

„Laisv j Lietuv " redagavo Pranas Rinkevi ius, buv s „XX amžiaus" žurnalistas (1941 m. birželio 14 d. išvežtas su šeima. Žuvo miško darbuose užmuštas virstan io medžio). Matric „atkal " ta pati neš ja Anel Mickevi i t . Tai gi pirmas numeris išvydo pasaul Povilo Malinausko bute Muravos kaime 500 egz. tiražu, išspausdintas rotatoriumi. „Laisvosios Lietuvos" iš jo tik vienas numeris, buvo rengiamas ir antras, bet...

Jaut me, kad mums tr ksta konspiracinio darbo patirties. B dami laisvi, nesupratome okupant at-sivežtos Soviet S jungos ištobulintos sekimo sistemos. Ne-jaut me, kad esame apsupti sekli , išdavik .

Menu neužmirštam pirm su-sitikim su NKVD pareig nais. Kart , jau rudeniop, apie dešimt vakaro valand žingsniuojame trise: aš, Aloyzas Mickevi ius ir Kostas Šipkauskas — mokslo draugai —

Žaliakaln , kur turime išplatinti k tik išspausdintus atsišaukimus. Pa-kilus kaln , netoli Vileišio aikšt s, prie m s pri jo trys vyrai ir pa-klaus , kur yra Višinskio gatv . Mes susižvalg m. Gal tai mus ir išdav . Pasigirdo šaižus švilpuko garsas ir lyg iš žem s išaugo du milicininkai, ir mes — jau Žaliakalnio milicijoje.

Stovim sprauti vieno kabineto kert . ia pilna uniformuot milici-nink ir civiliškai apsirengusi , b giojan i iš kabineto kabinet ir lauk . Klausome mums dar ne-gird t rusišk triaukš i keiksm , pareig n tarpusavio barni , gin . Nejuokai — krata neišvengiama, o m s kalt s rodymai kišen se ir su-kimšti už marškini svilina kr tin ir šonus. Išgirdome klestel jusio ant k d s bals :

— Na, baland liai, už k pakliu-vote? Kur vaikštote nakties metu?

Tylime žado netek . Staiga griežtas Aloyzo balsas:

— Mes norime jus paklausti, kaip j s dr state sulaikyti patruliuo-jan ius gatv je komjaunuolius. Mes jau buvome besusek kontras, o j s mums sutrukd te.

— ia dabar? Visada buv s ne-kalbus, tylus avin lis, m šokdinti milicinink , — pamaniau.

— Mol i! Tuoj pamatysime, ko-kie j s komjaunuoliai! — sušuko su-drib s prie stalo antras pareig nas.

— Jei netikite, paskambinkite Antanui Dainorui — Lietuvos Re-spublikos milicijos valdybos politi-nio skyriaus vyr. inspektoriui! — nenusileido Aloyzas.

Išgird ši pavard , pareig nai sukluso. Aloyzas, pasteb j s j su-trikim , pajud jo, lyg nor damas eiti prie telefono.

— Leiskite man su juo pakalbėti! Aš noriu jam pranešti, kaip jis elgiatis su pirmus žingsnius žengianiais komjaunuoliais!

Viliu už stalo prisidėti pareigas, jau mandagesniu tonu paklausiu Aloyzo pavardę ir vardą, iš jo iškabinėsiu.

Kas žino, ar jis skambino Dainorui, bet grįžęs suriko:

— Nešdinkitės po velni! Koks velnias gal jį žinoti, kad jis ne kontros!

— Reikia būti visur budriems, draugas pareigė! — pamokančiai tarė, pirmą kartą išsprendino „komjaunuolis“ Aloyzas.

Apsidairėme, ar nelydi seklys, ir Savanorių prospektu nutreps jome žemyn Laisvės Alėja. Kumšteliu pašon Aloyzui.

— Iš kur tau, „komjaunuoli“, kilo tokia ideali mintis, juk mes jau buvome klimp?

— Ne visad aš esu „kongišius“, — nusijuokė Aloyzas. (J kartais vadinome „kongišium“.)

1940 metų spalio pabaigoje, vieną naktį, išvertė iš lovos šauksmas: „Vstavai! Greit renkis!“ Buvau suimtas.

Užsitrenkė didingo pastato Laisvės alėja ir Vytauto prospekto kampe — saugumo rėmimas — masyvios medinės lauko durys. Pusantram nesiojau praleidau vienuoje, sumuštas, ant plikų cementinių grindų raitydamasis iš skausmo. Paskui šie kameras tapo prancūzų profesorių Mator ir su juo iškalėjau dar pusmėsio, kol abu mus išvežė Kauno kalėjimui nr. 1.

Per tardymą paaiškėjo, kad bene tą pačią naktį buvo suimti mano

bendražygiai — Aloyzas Mickėvičius, Povilas Malinauskas, Kazys Grigalevičius ir Kostas Šipkauskas. Visi veikė me vienoje grupėje. Akistotose pamačiau vieną kitą išblyškusį, sulysusį ir iškankintą savo draugą, supratau, kad ir jie kaltinami tais pačiais nusikaltimais.

Kaltino, kad priklausėme slapta antitarybinei organizacijai, į kuriame, spausdinome atsišaukimus ir juos platinome, siekdami nuversti tarybų valdžią Lietuvoje. Nustarėu išgirdęs dar vieną kaltinimą. Esą turėjus nužudyti iš Maskvos atsiųstą ir Lietuvoje tvarkius visus politinius reikalus Dekanazovą: „Kvepia tau, Telksny, paraku ir mirtimi, jeigu neprisi-pažinsi“, — kartodavo tardytojai.

Su mus beveik visą grupę, laikraščio ir atsišaukimų spausdinimas nutrūko. (Suimtieji draugai neišdavė, todėl Juozui Gražiui, Pranui Rinkevičiui, Anei Mickėvičiui ir Kaziui Ambrozaiiui represijoms pavyko išvengti.)

1941 metų birželio 23, kilus Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karui, išliko nenukankinti ir nesušaudyti nei Kauno kalėjimo kieme, nei etapu išvaryti ervenė, iš jome laisvė.

Prasidėjo nacių okupacija.

Dar sovietinės okupacijos slygomis pogrindyje sudaryta Lietuvos vyriausybė, 1941 m. birželio 22 d. paskelbė Lietuvos nepriklausomybę ir pakvietė žmones sukilti prieš raudonąją žvėrį, žudantį nekaltus Lietuvos žmones. Bet po šešių savaičių ši vyriausybė, išjusi viešumą, kitą okupantą — fašistų vokiečių — buvo paleista. Uždraustas ir jos idėjimas, kovos tarp jas Lietuvių aktyvistų frontas

(LAF). Pogrindyje performuotas Lietuvi front (LF), jis skatino tautieius siekti laisvės ir nepriklausomybės, ragino pasyviame pasipriešinimui, nevykdyti okupant leidžiamų sakymų, neprisidėti prie vykdomos akcijos prieš žydus. Kartu tai buvo kova ir prieš bolševikinį Sovietų Sąjungai prieš komunistinį pagrindą. Pagrindiniai priešai — bolševizmas ir nacionalsocializmas.

Okupantai uždraudė ir oficialiai LAF leidžiamą laikraštį „Laisvė“ (jis jo 1941-1942 metais). Tada LF vadovybė nusprendė pratęsti jo leidimą pogrindyje. Pirmas pogrindinio „Laisvė“ numeris pasirodė 1943 metais sausio mėnesio 15 d. privačiame bute, labai vargingai išspausdintas ir nedideliu tiražu — apie 1,200 egz.

Kai kurie antibolševikinės rezistencijos dalyviai sijaungė su kovos vokiškais okupantais. Juozui Gražiui ir Povilui Malinauskui atėjus pas mane „Žaibo“ spaustuvu, kurioje dirbau administratorium, supratau: reikia spausdinimo mašinos. Gerai paieškojau nurašyto inventoriaus sandėlyje, suradau tokią, kokia mums buvo tinkamiausia ir neblogos kokybės.

Patalpas pogrindžio spaustuvei surado kitas rezistencinės grupės draugas, Kazimieras Grigalevičius, bendražygis pravardžiuojamas Bagoiumi. Mat Laisvės alijoje jis turėjo didžiulį kosmetikos parduotuvę „Aroma“ ir Vilniaus gatvėje (dabar —15 nr.) sigiję neva reikalingi šiai parduotuvei sandėliai.

erdvę jo rėmė po grindimis perkelti mano surasti mašinos. Kazimieras ant rėmė, kad šios patalpos tikrai panašios sandėliui, pri-

griozdino džiū. Nusileisdavome šio patalpos iš sandėlio, pakelti dangtį arba iš rėmė koridoriaus. Konspiracinei spaustuvei šis rėmė buvo idealus, nes pašaliniai žmonės sandėlyje nesilankydavo.

Išardyti surasti mašinos ir perkelti rėmė buvo nelengva, nes diena naktį gatvėse kaukėjų patrulinuojantys esesininkai ir šniurinėjo gestapo sekliai. O vesta komendantų valanda, po kurios naktį buvo draudžiama vaikščioti, šis darbas dar labiau sunkino.

Išėitį surado Povilas Malinauskas. Jis mums aprėpino nepaprastais leidimais (Bescheinigung). Tai nebet koks pažymėjimas, bet su leidimo turtoju nuotrauka, pavarde ir nurodymu, kad visos valdžios žinybos šio leidimo turtoju teiktis visokeriopai pagalbė. Rezistentams šis pažymėjimas, ne kartą gelbėjęs iš labai sunkių situacijų, buvo ne kainojama vertybė.

Daug dar ko turėko, kad mašiną galėtume paleisti darbui. Bet nepaėkei įamas Juozas Gražys žinojo, kur ko ieškoti ir kaip gauti, o svarbiausia, kuo galima pasitikėti.

Sutvarkius spausdinimo mašiną ir apsirėpinus reikiama medžiaga, „Laisvė“ spausdinimas buvo perkeltas pogrindyje mės kurti spaustuvu. Tiražas, kad ir sunkiomis pogrindžio sąlygomis, šoktelėjo iki dešimties tūkstančių egzempliorių. Laikraštis buvo populiarus Lietuvos miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Kiek mums buvo žinoma, kai kurie numeriai pasiekė net Berlyną ir Kauną kalėjimais. Jį perspausdindavo kituose Lietuvos miestuose rotatoriumi, šapirografu ir kitomis dauginimo priemonėmis.

„laisv“ leido brys žmoni: redaktorius (man tuomet buvo žinoma, kad juo buvo Antanas Strabulis), straipsni autoriai (LF vadas Juozas Ambrazevičius, A. Maceina ir kt.), platintojai, popierius, daž tiek jai. Vis katakombinis darbas pilnas pavoj, dirbamas nuolatini rizikoj ir tampoj. Juodžiausi, o gal ir pavojingiausi darb atlikome dirbantieji r šio spaustuv je: Juozas Gražys, Kazimieras Grigalevičius, Povilas Malinauskas ir aš — Vladislovas Telksnys. Kas išsakys, kiek valand dienomis ir naktimis teko praleisti r syje didžiul je tampoje atliekant nelengv spausdinimo darb. Iš šio ketverto, dirbusio r syje (išskyrus Juoz Graž), visi buvome užsigr din sovietiniame kal jime.

Spausdinimo darbams vadovavo Juozas Gražys, jis r pinosi, kad mašina dirbt be sutikim, o ryš su pla uoju pasauliu palaik Povilas Malinauskas. Jis pristatydavo iš „laisv s“ paruoštus spausdinimui straipsnius bei kit medžiag, išnešdavo dar dažais kvepian i spaud ir teikdavo platintojams. Kiek prisimenu, spaudos platinime jam pagelb jo Bronius Stasiukaitis, P. Gaili nas. Ryšius su LF vadybe, su trumpai veikusios nepriklausomos Lietuvos laikin ja vyriausybe ir kitais pareig nais palaik studentas medikas Kazys Ambrozaitis.

Pogrindžio spauda, kartu ir šis laikraštis, savo straipsniais ir informacija daug prisid jo, kad sužlugo lietuvi mobilizacija kariuomen, SS legiono formavimas ir kitos naci formuot s: Reicho darbo tarnyba, stojimas policijos batalion .

Tai okupantus siutino, jie gerai suprato, kad populiariausias pogrindžio laikraštis „laisv“ yra spaustuvinis leidinys.

Tik dami suduoti mirtin sm g pogrindžio spaudai, 1943 m. balandžio 29 d. hitlerininkai suima 16 Lietuvos žurnalist, spaudos darbuotoj, platintoj ir išveža mirties lager Stutthof. Gestapas tik jo, kad, su mus ši grup, pogrindinei spaudai bus sulaužytas „stuburas“, ir ji, tiek kenkusi vokiškai naci propagandai, žlug.

Iš „laisv“ spaustuv s darbuotoj t „tinkl“ patekau tik aš. Lik draugai nesutriko, ir spaustuv dirbo toliau. Kaip atsakas gestapo terror, m s spaustuv je buvo išleistas „Pogrindžio kuntaplis“ — net trys numeriai. Tai humoro laikraštis, išjuok s nacius, kolaborantus, prisiplak lius, išdavikus ir seklius. Šioje spaustuv je taip pat iš jo ir „Lietuvos Judas“ — du numeriai. Jame buvo paskelbtos lietuvi išdavik pavard s.

Gestapui ir sekliams per vis hitlerinink okupacij nepavyko surasti „laisv“ spaustuv s. Ji darbavosi iki pat naci okupacijos pabaigos. Raudonajai armijai už mus Kaun, jos pl šikaujantys kariai raus si por sius, sand lius, parduotuves, ieškodami pasl pt g ral: degtin s, vyno ir maisto. Jie surado ir m s spaustuv. Mašina grei iausiai pateko NKVD rankas.

Draugai, dirb „laisv“ spaustuv s r syje, išsisklaid. J redagav, raš straipsnius, dirb spaus-tuv je, nepasitraukusieji Vakarūs, enkavedist buvo suimti ir nuteisti kal ti Sibiro lageriuose.

1941 M. SUKILIM PRISIMENANT

PILYPAS NARUTIS

1941 met Tautos sukilimo min jimuose esame prat laikyti birželio 23 dien kaip Lietuvos Laikinosios vyriausybės viešojo veikimo pradži . Ta iau iš tikr j sukilimin s Laikinosios vyriausybės egzistencijos pradžia pogrindyje buvo 1941 met balandžio 22 d., kada „...tariantis su atstovais iš Vilniaus /VI. Nasevi ius, dr. Pr. Padalis/, Kaune buvo sudaryta Laikinoji Lietuvos vyriausyb , kuri Vilniaus LAF štabo ir Kauno LAF štabo balandžio 22 d. buvo patvirtinta:

Ministras pirmininkas - pulk. Kazys Škirpa,
Krašto apsaugos ministras - maj. Vytautas Bulviaus,
Užsienio reikal ministras - Rapolas Skipitis,
Vidaus reikal ministras - Vladas Nasevi ius,
Švietimo ministras - prof. Juozas Ambrazevi ius,
Finans ministras - Jonas Matulionis,
Prekybos ministras - Vytautas Statkus,
Pramon s ministras- dr. Adolfas Damušis,
Žem s kio ministras - prof. Balys Vitkus,
Socialin s apsaugos ministras - dr. Juozas Pajaujis,
Komunalinio kio ministras - Vytautas Landsbergis-Žemkalnis,
Susisiekimo ministras - Jonas Masili nas,
Valstyb s kontrolierius - Jonas Vainauskas."

Atkreipkime d mes , kad kai kurie LLV ministrai vyriausyb je veik tik pogrindyje. Nei K. Škirpa, nei R. Skipitis /abu iš Berlyno/ negal jo eiti savo pareig . V. Bulviaus ir V. Statkaus pavard s niekada ligi šiol nebuvo minimos. J. Masili nas ir VI. Nasevi ius buvo ministrais paskelbti per radij nežinant štabe esantiems žmon ms, kad jie yra areštuoti. Po paskelbimo jie buvo iš s rašo išbraukti. LAF štabo ir LLV nariai vilnie iai, kaip dokumentai rodo, buvo nuteisti, ištremti Sibir arba sušaudyti.

Tad Lietuvos Laikinoji vyriausyb pirmiau negu buvo viešai paskelbta — net du m nesius: nuo balandžio 22 iki birželio 23 d.—veik pogrindyje ir tur jo kruvin nuostoli —tautos kankini .

Kod l taip mažai iki šiol apie LAF sukilimo organizatorius visuome nei buvo skelbiama ir informuojama? Buvo skelbiami keli vadai, nuolat tie patys oficial s, tik pasauliui primenant, kad Lietuva sukilo prieš Maskv ir kad sukilimas pasisek . Toks nuolatinis sukilimo priminimas pasauliui buvo reikalingas, ta iau nebuvo galima per beveik 50 met

išduoti pavardes vis vad , kurie buvo lik gyvi, aktyv s ir tebet s ž tb tin kov .

Šiandien m s tarpe yra dar du LLV ministrai: Teisingumo ministras prof. Me ys Mackevius (LV trauktas v liau) ir Pramon s ministras dr. Adolfas Damušis, pulk. K. Škirpos raštiškai galiotas atstovauti LV visur, kur Lietuvos labui b t tai reikalinga.

Šiomet ikagoje per 1941 m. sukilimo min jim , kalb jo prof. dr. Juozas Meškauskas, kaip sukilis visuomen je beveik nežinomas, ta iau kaip tik jo bute 1941 m . balandžio 22 d. ir buvo sudaryta LLV. domu prisiminti, kad po sukilimo, kai Lietuvi aktyvist frontas prad jo savo vieš veikl , LAF štabo galioti Br. Stasiukaitis, J. Valiulis ir aš—pakviet me J. Meškausk b ti pirmuoju vyr. LAF štabo viršininku. Gaila, bet tuo pa iu laiku dr. Meškauskas buvo pakviestas VDU Medicinos fakulteto dekanu pareigoms. Vyr. LAF štabo viršininkais paeiliui buvo kpt. Stasys Jasiunskas, plk. Izidorius Kriaunaitis, plk. ltn. Juozas Kriaunaitis, plk. ltn. Mikas Ma iokas .

Iš pagrindini sukilimo organizatori prisimenu labai svarb asmen —dr. Antan Mar iukait , dabar gyvenant Gillespie, IL. Jis buvo Seneli prieglaudos viršininku Kauno Žaliakalnyje. Ten jo pastangomis sik r LAF sukiliminis štabas. Iš ten ruošiamas sukilimas buvo išpl stas vis krašt . Jo kolega dr. Vincas Zenkevius, iškent j s Sibiro taigas, jau yra mir s. Praeit žiem Kaune automobilisto suvažin tas žuvo taip pat ir Vytautas Stonis, TDA (Tautinio darbo apsaugos) vadas, vadovav s Kaimo gynybai, apgyn s Radijo stot ir aštriuse kautyn se panaudoj s plk. J. V bros laboratorijoje gamintas granatas ir minas. Gyvas m s tarpe yra V. Stonio pavaduotojas dr. Kazys Ambrazaitis.

Išlik s gyvas yra ir LAF vadovyb s narys Mykolas Pe elinas, iškent j s Stutthofu kacet . Juozas Prapuolenis, atlaik s sovietinius kal jimus ir nepal ž s, šiuo metu gyvena Kaune. Švedijoje gyvena Jonas Pajaujį narsiai kovoj s Kaune sukilimo metu, kalintas Stutthofu kacetu, dabar raš s domius atsiminimus „Kult ros baruose“. Floridoje tebegyvena Romas Šatas, Aleksoto slaptojo LAF radijo vadovas, slapt j radijo si stuv soviet ir naci okupacijose pradininkas. Jo pavaduotojas Algirdas Pundzius tebevyvena Lietuvoje. Gyvas ir dr. Juozas Kazickas, Viliaus LAF štabo narys. Su nuostaba tenka prisiminti San Diego mieste gyvenant Mykol Naujokait , Viliaus LAF štabo nar , si st Berlyn pas pik. Škirp , gr žtant sužeist ir bolševik kankint . Jis vis d lto sugeb jo perduoti Lietuvos LAF vadovybei skubias žinias ir užduot —tuoj pat suformuoti vyriausyb . Los Angeles mieste gyvena rašytojas Bronys Raila, Berlyno LAF štabo narys, talkin s plk. Škirpai, planav s ir palaik s ryšius su LAF Lietuvoje.

Be abejo, sukilim Lietuvoje organizavusi ir pergyvenusi 50 met

Studij savait je Dainavoje. Iš k. - bi iuliai Kazys Ambrožaitis, Vytautas Majauskas, Pilypas Narutis ir Vytautas Volertas. Nuotr. M. Amtrrozaitien s.

okupacijos yra gyv ir daugiau. Ne manoma j ia suminti. Taciau b tina atžym tims tautos istorin tragedij : mes turjome per 50 met sl pti vadus, kad jie gal t ir toliau kovoti. Aukodami savo gyvybes, jie t s laisv s kov Nežinomo kario vardu, kad Lietuva b t laisva. Iškiloslapti vardai—Skraj nai, Kazimierai iai ir daug kit . Atsimename, kad net motinos, praeidamos pro savo s naus-partizano lavon , numest , miestelio aikšt je, turjo savo s naus nematyti, kad kiti s n s ir dukros išlikt . Tokiu pasiaukojan iu slaptumu, istoriškai pasaulyje net nežinomu, mes laimjome: Lietuva dabar laisva!

Iš KGB ir naci archyv mes matome, kaip Lietuvos priešai—naciai ir bolševikai—dažnai naudojo m s pasirinkt , slapt j kovos b d m s tautos niekinimui, prinesdami sukilimo organizatoriams ir dalyviams kaltes, kuri jie nepadar , neplanavo, tuo klaidindami visuomen .

Tauta kovoja ir dabar: niekinimo pasipriešinimui Lietuvoje kylo slaptoje kovoje už laisv kovojusiems masiniai paminklai. Tauta sl p savo vadus, bet dabar juos gerbia. Tad vienyb je su tauta ir mes šiandien sakome: Garb kovojusiems! Garb išniekintiems partizanams ir j lavonams, gul jusiems miesteli aikšt se. Garb ir 1941 metais sukilusiai tautai, išsikovojusiai laisv !

Ištrauka Iš Pilypo Naru io pranešimo Dainavoje, Lietuvišk studij savait s metu—1996 birželio 28 d. minint Tautos sukilimo 55-tias metines.

SITUACIJA IR VILTYS LIETUVOJE

E. Šar nas

Ekonomi n ir socialin situacija Lietuvoje, neskaitant kit visapusiškai apsprendžian i krypt i , betarpiškai turi takos krašto gyventoj politinei veiklai ir vilties spinduliui. Gaila, bet iki šiol jokio pager jimo ir nusiramino nesimato. ia vis sistem ingai bankrutuoja pramon s, verslo, žem s kio ir kito tipo mon s. Neišsikapstoma iš bank kriz s ir jos pas k . Bendrose mokes i plaukose juridini asmen (moni) pelno mokestis sudaro tik 10 proc. Tai rodo labai žem moni pelningum . Daug kur mon se pasenusi technika bei technologija neužtikrina reikiamo gamini standarto ir tuo pa iu preki paklausos užsienio rinkoje.

Statistikos duomenimis ši met pirmojo ketvir io Lietuvos užsienio prekybos balansas buvo neigiamas net 873,7 mln. lit . Preki eksportas sudar 3023,6 mln., o importas—3897,3 mln. lit . Vietiniai energijos ištekliai Lietuvos kuro balanse šiuo metu sudaro tik apie 2 procentus. Krikš ioni demokrat partija reikalauja, kad prezidentas užkirst keli planams perleisti Lietuvos kuro ir energetikos bei B ting s naftos terminalo kontrol Rusijos koncernui „LUKoil“ ir jo partneriams. Tam KDP memorandumui prita-

ria ir T vyn s S junga. Kažkod l marinuojamos derybos ir d l Lietuvos-Latvijos j ros sien nustatymo, kartu galutinai išsprendžiant ir dalies naftos ištekl i priklausym Lietuvai.

Pirmaisiais 1996 met šešiais m nesiais vartojimo prek s ir paslaugos Lietuvoje pabrango 10,2 proc., maisto produktai - 12,4 proc., transportacija ir ryšiai - 8,5 proc., drabužiai ir avalyn - 6,6 proc. Nuo ši met liepos 1 d. šilumos energija pabrango net 25 proc. Tai reiškia, kad gyventojai už šilum tur s mok ti ketvirtadaliu daugiau.

Tuo tarpu minimalus pragyvenimo lygis yra 90 lit per m nes . Tad nenuostabu, kad Lietuvoje ne tik klesti, bet vis spart ja didžiausias super-skurdas. Tai ypa lie ia pensininkus, invalidus, bedarbius ir kitas tarnautoj bei darbinink gretas.

Teis tvarkos ir teis saugos organai nesugeba užkirsti keli nusi kaltimams. Per pirm j ši met pusmet Lietuvoje užregistruota 32,180 nusikaltim , arba 5,3 proc. daugiau negu pernai per t pat laikotarp . Vidaus reikal ministerijos duomenimis kasdien vidutiniškai užregistruojami 177 nusikaltimai, iš j 30 proc. sunk s.

Teršiama bei niekinama lietuvi

kalba, švietimo ir kultūros ministerijos, pati vyriausybė ir kalbininkai bei intelektualai nekovoja už lietuvių kalbos grynumą. Sako, kad lietuvių kalbą jau yra sūbrovę apie 25 procentai svečių žodžių, daugiausia paimti iš anglų kalbos. Vilniaus krašte nesilaikoma valstybinės kalbos statymo, kuris nustato, kad vietovardžiai ir staig pavadinimai turi būti rašomi pirma lietuviškai, o po to tik svetimą kalbą. Pagrindiniai lenkinimo ramsčiai yra mokykla ir savivaldybės. Lietuvių kaip valstybinės kalbos darymas lenkų vidurinėse mokyklose nėra privalomas.

Ruošiantis Seimo rinkimams, gaila, kad dar nesudaryta ne tik vis dešimties, bet ir dviejų stambiausių partijų — KDP ir Tarybų Sąjungos — efektyvi koalicija. Tenka apgailėstauti ir konsultuoti juos pasidavim skaldymo

juos, šiuo metu Lietuvoje jau veikia 30 partijų, politinių organizacijų bei visuomeninių judėjimų. Kuriasi pati naujausia politinė grupuotė „Rinkimai 96“, kurios siekiama susigrąžinti jau veikiančioms partijoms nusivylusius rinkėjus. Neseniai susikūrė naujas visuomeninis judėjimas „Samboris“, atrodo, kol kas neketina tapti politine partija. Jo tikslas teikti rinkėjams rekomendacijas bei informaciją pasirenkant kandidatą, siekiant, kad Seime patektų Lietuvai naudingi asmenys.

Lietuva, jos gyventojai, o taip pat ir tremtiniai bei išeiviai mato ir pergyvena dabartinį krašto degradacinę situaciją, dvasinį ir materialinį skurdą. Tad labai laukiama rinkimų politinio sąmoningumo, kuris Lietuvai išvestų šviesesnes, saugesnes, žmoniškesnes ir sotesnes ryšius.

1996.VII.25

Juozas Kojelis, visuomenininkas, pedagogas, žurnalistas, buvęs „laisvų“ žurnalo redaktorius, ilgametis Lietuvos Fronto biūro veikėjas 1996 metų gruodžio 2 d. šviesą savo 80-ties metų sukakt. Los Angeles mieste jau lapkričio 17 d. vyksiančiame Juozo Kojelio gimtadienio paminėjime bus pristatyta ir jo naujai pasirodžiusi knyga — publicistinių straipsnių rinkinys „Ir šviesa ir tiesa“. Ši šventė organizuojama specialiu komitetu.

„laisvų“ žurnalo skaitytojais, redaktorius ir administratorius nuoširdžiai ta proga sveikina garbingą jubiliatą ir linki Viešpaties palaimos tolimesniuose jo darbuose.

**Dabar
Mano tautos
Paskutiniam pilkapy brinksta
Legendos gr das,
S kla dainos,
Ir krauju krikštyti
Tampa v l gyvybe.**

K.Brad nas

KRYŽIAI PRIE BUNKERIO

Žygis, suartin s Julijono B t no
gimimo ir ž ties vietas

VITALIJA KAZILIONYT

Mintis parašyti j s žurnalui nedav man ramybės jau nuo 1994 met , kai netik tai mano rankas pakliuvo 118-tas „ laisv " numeris, kuriame buvo išspausdinti Vlado Strig no parodymai apie Broniaus Kuzmicko ž t ir palaidojimo viet . V liau teko skaityti dar kelet numeri . Supratau, kad j s žurnalas—tai gurkšnis tyro oro, kurio kv pimas suteikia kažkoki ilgai laukt gali netvirtai m s dvasiai. Kiekvienas straipsnis ia pulsuoja tuo tikrai didžiu žodžiu— LAISV .

O dabar sustosiu prie pagrindin s temos, kuri yra šio rašinio atsiradimo kaltinink . Tai Julijono B t no, Pasvalio krašto žmogaus, atminimo amžinimas. J s jau šit darb padar te, nes tiek straips-

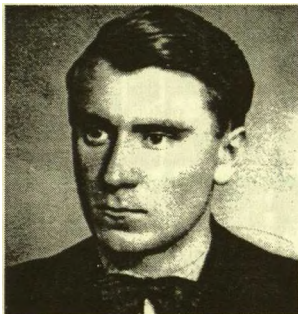
ni , prisiminim apie J. B t n nebuvo n viename kitame leidinyje. D koju už tai, kad negail jote savo žurnalo puslapi tokiam brangiam žmogui, kurio vard Lietuvos laisv s kov istorijoje dr stu rašyti šalia Juozo Lukšos-Daumanto. Jie neišskiriama, nes nors gyvenimas judviej skirtingas, kraujo auka ta pati.

Noriu atsigr žti netolim praeit—1996 m. geguž s 17 ir 18 dienas, kada vyko Julijono B t no atminimo amžinimo žygis. Geguž s 17- j Panev žio ateitininkai ir broliai Aleknavi iai atneš ner dijan io plieno kryži šalia Dovyd kaimo (Julijono t višk s) esan i Gruži bažny i . Nežinau, ar ši 45 met sukaktis nuo Julijono B t no ž ties b t

nuo Julijono B t no ž ties b t pamin ta, jei ne broliai Bernardas ir Vincentas Aleknavi iai. Vincen to rankomis buvo padarytas ner dijan io plieno kryžius, nukeliav s ilg keli —nuo pat Dovyd (Pasvalio raj.) iki Lek i (šaki raj.), B t no ž ties vietos. Bernardo Aleknavi iaus paruoštas ir išleistas lankstinukas liks gyvu prisiminimu apie Julijon .

Po šv. Miši Gruži bažny ioje, aukojam už Julijon , buvo aplankytas kapinait se Julijono t vo kapas ir keliauta gimtuosius Dovydu s. Nesvarbu, kad B t n sodybos ia jau neb ra: jos vietoje kaip amžinieji liudininkai lik tik medžiai ir akmenys... Užsit sus pabuvojimui Dovyduose, reik jo skub ti Panev žio link, nebelenko laiko aplankyti Linkuvos—Julijono jaunyst s, šird prisl g didelis negerumas—juk neaplankytas svarbus Julijono gyvenimo tarpsnis—jo gimnazistiškieji metai, ne vykdytas klas s draugo Juozo Vit no prašymas prie buvusios Linkuvos gimnazijos pritvirtinti atminimo lent . Ji jau buvo padaryta ir iš anksto tur jo b ti prikalta prie gimnazijos sienos. Deja, kalant perskilo...

Panev žyje, kalbininko Petro But no sodyboje susirinkusieji jau lauk kryžiaus. Juk ia, brolio Petro B t no namuose, Julijonas dažnai lankydavosi, važiuodamas iš Kauno t višk . Sodyboje brolio Petro ir jo s naus Donato rankomis padarytas iškilo paminklas „Žuvusiems ir iš jusiems negr ž-

ti...", kuris buvo pašventintas t pirm j žygio dien .

Iš Panev žio kryžius, lydimas ateitinink ir broli Aleknavi i , iškeliauo Kauno link. Prie Arkikatedros gražiai sutiktas nemažo b rio žmoni , tarp kuri ir Kaune gyvenan i linkuvi , sustojo nakvynei Ateitinink r muose, Laisv s al joje. Antr j žygio dien , privažiavus Kaimo ir šaki rajon rib , kryžiaus lauk didžiul minia. Nuo šios vietos p siomis jome Lek i miestel , kur šv. Kazimiero bažny ioje aukojamos šv. Mišios dar labiau priartino žygio dalyvius prie Julijono Aukos.

Paskutinis žygio etapas—R dšilio giri , jo ž ties viet . Gre ta jau anks iau pastatyto kryžiaus su užrašu „Prie šio bunkerio 1951.05.21 rus apsupti žuvo Petras Jurkšaitis-Beržas ir Julijonas B t nas-St v " nuo tos dienos stov s lyg brolis ir antrasis kryžius, atvežtas iš Aukštaitijos

mimo ir ž ties vietas. Jame užrašas: „Žumalisto-ateitininko Julijono But no (1915-1951) atminimui. 1996“.

Kryžiaus pašventinim , š vi salves, abiej partizan gyvenimo bei ž ties prisiminimus, visas kalbas, dainas užgož stiprus jausmas, kad stovime ne paprastoje, o šventoje Aukos žem je. Netoli kryži atstatytas bunkeris. lipi j pro mažut tamsi ang slidžiomis kop iomis, žengi t „gyvenam j b st“, paklaidžioji akimis po blankios žvaki šviesos nutviekstas dr gnas, r stais sutvirtintas sienas, lubas, vos ži ri du gultus, sustoji ilg liau ties kaban iu kryželiu, palieki ant stalelio, dabar tapusio žvaki altor liu, ir savo atsinešt degan i žvakel . Dr gm ir šaltis persmelkia klausimu—kaip jie ia ištvėrdavo? O jie, geriausiai Lietuvos s n s ir dukros, ne tik ištvėrdavo, bet degte degdavo, alsuodavo laisv s atgavimu. Nors t kstan iai j jo ž t, t kstan iai gul jo išniekinti miesteli aikšt se—jie išsaugojo mums atmint t švent , istorija tapusi Kovos už Laisv met .

Abejoni nelieka—Julijono B t no atminimas gyvas yra ir bus. Ž ties viet jau saugo atstatytas bunkeris, du kryžiai ir daug supratusi , kokia auka ia buvo paaukota prieš 45 metus.

Vitalija Kazilionyt yra Pasvalio M. Katiliškio bibliotekos darbuotoja.

Šio Vitalijos Kazilionyt s straipsnio iliustracijos ir Kazio Brad no poezijos posmelis paimti iš Julijono B t no atminimo iškilmi lankstinuko, paruošto Bernardo Aleknavi aus.

Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos r. mai 1994 met. dedikacijos iškilni. metu.

GARLIAVOS JUOZO LUKŠOS GIMNAZIJA

VIDMANTAS VITKAUSKAS

Lietuvos, o taip pat ir mūsų mokyklos gyvenimas, nepasižymi didelėmis permainomis. Visos mokyklos susiduria su panašiomis problemomis—švietimo staigoms katastrofiškai trūkstant, dėl mažo atlyginimo mokyklas palieka užsienio kalbų mokytojai, negalintys išlaikyti savo šeimų. Trūkstant pinigų ne tik mokyklų remontams, bet ir techniniams priemonėms bei knygų pirkimui. Pavoluotai mokami atlyginimai mokytojams. Visa tai mažina mokyklų iniciatyvą, energingumą. 1990 metais pradėta krašto švietimo reforma bandė sudaryti palankesnes sąlygas mokyklai ir mokytojų darbo formai bei veiklos atnaujinimui.

Tačiau šiandieninė Lietuva Seimo dauguma (LDDP) nori reviduoti svarbiausias švietimo reformos nuostatas, vėl sugrąžinti mokyklą ir mokytojus unitarinę, komandinę (nenoriu sakyti, sovietinę) sistemą. Visa tai nerimą kelia ypač toms mokykloms, kurios nebijo rodyti iniciatyvą, gyvendinti svarbiausius mokinių ugdymo principus. Tai pačius aktyviausius mokyklos, siekiančius tapti gimnazijomis.

Garliavos J. Lukšos vidurinė mokykla-gimnazija šiais mokslo metais pradės penktuosius savo gyvavimo metus. Pernai išleidome pirmąjį abiturientų laidą. Mokyklą baigė 24 mokiniai. Šiais me-

Pirmoji Juozo Lukšos gimnazijos abiturientų laida 1995 m. su gimnazijos direktoriumi Vidmantu Vitkausku (trečioje eilėje prie sienos). Nuotr. L. Šmerausko

tais mokyklą baigė 41 mokinys. Birželio 22 d. vyko brandos atestatų teikimo ir išleistuvių šventė. Abiejų šių laidų abiturientai su kmingai išlaikė egzaminus, parodė puikias žinias.

Mūsų gimnazija nuosekliai eina savo pasirinktu keliu. Kasmet organizuojamos varžytės su istoriniais ar religiniais konferencijomis, susitikimais su žymiais politikais, mokslu, kultūra ir Bažnyčia žmonėmis. Tradiciniai tapo mokinio rekolekcijos Garliavos bažnyčioje, ekskursijos partizanų vietomis, karinis sportas stovykloje, šiemet tokia stovykla buvo birželio 13-14 d. netoli Rumšiškės, prie Kalvių ežero. Mokiniai lankė Rumšiškės kultūros muziejų, dalyvavo sportinėse varžybose, dainavo lietuviškas patriotines dainas. Šis stovyklavimas padeda rengti Kauno

Krašto apsaugos savanoriai. Gimnazijoje taip pat aktyviai veikia jaunieji ateitininkai, kudirkaiai. Tai tikras mūsų akademinio jaunimo žiedas.

Šiemet mokykloje pirmą kartą daug mūsų tautiečių iš užsienio: aplankė jau antrą kartą Jonas Pajaujis iš Švedijos, sveikavo p. Vida Vaitiekienė iš Australijos, Arvydas Žygas iš JAV, J. Aukštaitis iš Kanados ir kt.

Butai noriu paminėti mūsų bičiulius tautiečius paramokymėlius—netik iš BALF'o, bet ir iš pavienių užsienyje gyvenančių lietuvių. Per BALF'ą gavome siuntas riešutinio sviesto, drabužių vaikams ir jaunuoliams, kuriuos išdaliname nepasiturintiems mokiniams, našlaičiams, vaikams iš daugiavaikių šeimų. Iš Kanados mus nuolat remia Vytautas Krikšėnas, užprenu-

Juozo Lukšos gimnazijos mokiniai lanko partizan kov vietas. Nuotr. L. Šmerausko

merav s mums „T višk s Žibu-rius“, atsiunt s daug verting knyg lietuvi , angl ir vokie i kalbomis, vairi žurnal , muzi- kos plokšteli ir kt. Iš JAV regula-riai gauname dienrašt „Draug “, net nežinome, kas j užprenumeravo. Gauname ir žurnal laisv “. Visiems m s geradariams esame nepaprastai d kingi.

Išskirtinai noriu pad koti dr. Ni- jolei Braž naitei, kurios param ir d mes mokykla nuolat jau ia. Jos d ka mokykla gavo ir du kompiu- terius su spausdintuvais, kurie jau s kmingai naudojami mokymo tikslams. Neseniai p. Braž nait par m ir m s mokytojus, daly- vavusius APPLE kursuose Vil- niuje.

Didel pad ka ir visiems man nežinomiems geradariams, kurie remia ne tik m s gimnazij , bet

ir Juozo Lukšos-Daumanto fond , ši žmoni d ka keturi m s abi- turientai š.m. vasario m n. gavo pirm sias fondo stipendijas. Ži- nau, kad buvo kritikos d l vieno šio fondo nuostat paragrafo, jog stipendij netur t gauti buvusi srib ar aktyvi komunist vai- kai. Sutikdami, kad tai nedemo- kratiškas punktas, mes j iš fondo stat iš m me. Tam neprieš- taravo ir J. Lukšos-Daumanto fon- do komitetas.

Aukas, skiriamas J. Lukšos- Daumanto fondui, JAV ir Kana- doje gyvenantieji gali si sti šiuo adresu: Alfonsas Pargauskas, 8908 Butterfield Lane, Orland Park, IL 60462, USA; , ek išrašant „Center for Lithuanian Studies“ vardu ir nurodant, kad auka skiriama J. Lukšos-Daumanto fondui. (Red.)

Prie Šatrijos kalno 1996 metais. Iš k. — Kazys Ambrozaitis, ši met LF premijos laimėtojas Dalius Stancikas, Juozas Tumelis.

1996 met laisv fondo premija—

DALIUI STANCIKUI

laisv fondo Lietuvos filialo surengtos penktosios studij savait s Telšiuose metu buvo paskirta tre ioji iš eil s laisv fondo 4000 lit premija. Ji buvo paskirta Daliui Stancikui už jo darb , renkant ir tyrin jant rezistencin medžiag , dirbant prie „Laisv s kov archyvo“, savo plunksna aktyviai besireiškiant „Dienovidyje“, „Lietuvos aide“ ir kt

Turb t kiekvienas ir kiekviena, kurie skaito „Dienovid “ yra atkreip d mes taiklius ir analitinius Lietuvos politinio bei visuomeninio gyvenimo straipsnius, pasirašytus Egidijaus Borkio slapyvardžiu. Egidijus Borkys—tai Dalius Stancikas, iš profesijos—geologas . Jis sako: „...lemiamas l žis mano gyvenime vyko Atgimimo metais, atk rus Lietuvos nepriklausomyb “. Ir nuo to laiko jis nukreip savo, kaip tyrin tojo, darb istorinius bei rezistencinius tyrin jimus, derindamas juos su žurnalistine veikla.

Priimdamas ši laisv fondo premij , Dalius Stancikas taip kalb jo: Labai skeptiškai ži riu premijas ir apdovanojimus. Mano nuomone, dabar yra netiesos metas, aukso amžius nomenklat rai, iš kurios rank priimti apdovanojimus n ra visiškai garbinga. Tod l aš labai gerbiu poet Bernard Brazdžion , savo laiku atsisakius Gedimino ordino ir tuo parodžius savo pozicij d l dabartinio laiko ir valdan i j ". Pasak jo, jei tai b t buvusi kita

premija, bet būv aišku, kaip reikia pasielgti. „Bet ši premija kitokia, man ji pati garbingiausia premija, kuri aš gal jau gauti. laisv fondo narius aš laikau ir savo dvasios biuliais“, —kalb jo Dalius Stancikas .

Ši met laisv fondo premija buvo treioji iš eil s. 1994 m. ji buvo paskirta Nijolei Gaškaitei, 1995—Daliai Kuodytei, o šiemet—Daliui Stancikui. Premijos mecenatas šiemet buvo dr. Juozas Kazickas.

„ laisv " žurnalas ir jo skaitytojai nuoširdžiai sveikina biul Dali Stancik ir tikisi ateity skaityti jo straipsnius ir šio žurnalo puslapiuose.

TIESOS IEŠKOJIMO KELIAI

Jau penkt kart po Nepriklausomyb s atgavimo turime laim s susitikti pasikalb jimui ir Gilesniam vienas kito pažinimui. Susitinkame pasidžiaugti, kaip tie paukš iai prie audros išblaškyto lizdo, kad tautai išlikome gyvi ir ja r pinam s. Tai penkme io sukaktuv s. Tik ne ano penkme io, kada lietuvis buvo priverstas „tarybin " pažang matuoti ir vertinti pagal primest penkme io plan . Susirenkame pasitikrinti, ar tebesame pilietin s valstyb s nariai ir ar dar daug liko valdiškosios valstyb s žymi , mus sl gusi daugiau nei penkis dešimtme ius.

Demokratijoj pasirenkame laisvus kelius tiesos ieškojimui. Nevaržomi galime konstatuoti, ar tie keliai tebeturi kli i , ar audros išversti medžiai dar tebeguli ant t keli ir trukdo progresui. Dar prieš vien dešimtmet šioje žemai i žem je „tiesa" buvo viena, pasakyta Maskvoje, ir jos ne tik nereik jo ieškoti, bet ir buvo neleistina.

Pilnutin s demokratijos id jos temomis jau kalbame penket met . Ne visi tada apie pilnutin demokratij buvo gird j , kiti buvo pamirš . Esame d kingi tiems, kurie t d j vertino ir pad jo perkelti atsikurian i Lietuv , rekomenduojant jungti laisv jan ios Lietuvos laik , pastatant šalia kit ideal , skaitant ir krikš ionišk valstyb s pamat statym . Nemin siu vis t asmen , kurie Pilnutin s demokratijos id jas pristat Lietuvos spaudoje, nes ne visi jie ia yra su mumis. Pirmoji grup , sutikta Lietuvoje ir prad jusi organizuoti suinteresuotus pokalbiui, jau 1990 metais Lietuvoje perspausdino Juozo Brazai io labai svarbi knyg „Vien vieni“, kuri tada id j išalkusios visuomen s buvo išgraibstyta. Po to sek ir kiti darbai. Visa tai gyvenantiems anoj pus j Atlanto suk l entuziazm ir vilt , kad dirbsime kartu ir susikalb sime. Idealas yra tam, kad jo siektume. Ne viskas pasiekta. „Naujojoje Romuvoje" 1936 metais paskelbtos deklaracijos „ organiškios valstyb s

k ryb " id jos dar teb ra gyvos. Tik jau, kad t žurnal atgaivinus, jos ir toliau bus diskutuojamos, siekiant jas pritaikyti atsikurian iai Lietuvai, pagal laiko reikalavimus. Laikas kai kuriuos pirm nus nusineš kita kryptimi. Prisid jo ir tam tikras nusivylimas, kai kent jusieji ir kovojusieji už laisv pamat , jog ne tokios Lietuvos tik jom s. At jo netik tas momentas, kai duonos klausimas pasidar reikšmingesnis už id j ieškojim ..

Gyvenimas, ta iau, išmok b ti atspariems visokiems v jams. Pasi-kalb jimai ir studijos vyksta prieš pat moment , kai Lietuvos pilie iai iš naujo, demokratinu b du spr s Lietuvos likim ir savo ateit . Demokra-tijos vis dar mokom s. Išeivijoje teko gyventi demokratijoje, gal ir jos su-pratimas kitoks, gal pasidar me išlepinti ir nepakant s. Jau pirmuose su-sitikimuose pasižad jome, kad susibursime ir diskutuosime, kas tikt dabar Lietuvai ir k galime pasi lyti valstyb s pamatams ir atsiku-rian ios valstyb s statybai. Sutar me, kad šio b relio diskusijoms netruk-dys, jeigu už b relio rib priklausysime ir skirtingom politin m grup m. Pilnutin s demokratijos id j k r jai irgi nepriklaus vienai grupei. V liau pri jome išvados, kad ir diskusijose mums reikia pakantos. Kurie jos netur jo, tie nubyr jo. Ir paskutinis m s pageidavimas lietuviškai vi-suomenei, kad daugiau d mesio kreiptume politikos kult r . Tauta yra spalvinga mozaika, kai spalvos suderinamos, ta iau valstyb turi b ti stipr s r mai tai mozaikai d ti.

Prof. Juozas Brazaitis m s išeivijos grupei dav žemaitišk vard — bi iuliai. Juk nereikia b ti gimine, kad taptum geru kaimynu— bi iuliu. Pradedant šias penkt sias studijas noriu palink ti ir pageidauti sekan io: prad kime kalb tis ši dien kalba ir vadovaukim s krikš ioniškuoju humanizmu. Pasinaudodami laisve, skelbkime savo sitikimus, bet juos skelbkime pilnos atsakomyb s dvasia. T siamos diskusijos su pozityviu žvilgsniu lietuvi tautos ir valstyb s ateit . Diskutuodami demokratij ir pilietin valstyb , palink kime, kad valstyb nusilenkt prieš žmog , kad išrinktieji valdži žmogui tarnaut , bet ne vien tik valdyt . Mada dabar kalb ti apie duon , bankus, krašto gerov , ta iau kalb dami prisi-minkime, kad socialin s demokratijos id ja yra pagrindin m s sociali-n s veiklos kryptis, kalbanti už socialin teisingum visiems! Bendroji ge-rov yra aukš iau už atskir grupi interesus. D l to gyvenimas iš m s pareikalau dar daugiau pakantos ir tolerancijos. To linkiu ne tik žemai iams, bet ir visiems lietuviams.

Kazys Ambrozaitis

Šis žodis pasakytas atidarant penkt j LAISV Fondo Lietuvos filia-lo studij savait Telšiuose 1996-VII-10.

KELIAI IR KRYŽKELIS

Lietuvišką studijų savaitę Telšiuose

DALIUS STANCIKAS

Penktoji laisvą fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų savaitę Lietuvoje vyko 1996 metų liepos 10-14 d. Žemaitijos sostinėje Telšiuose. Savaitę atidarė J.E. Telšiško vyskupo Antano Vaišaus invokacija. Dėkodamas Dievui, vyskupas pasidžiaugė, kad daug kas Lietuvoje pasikeitė gera, tačiau spėjo, kad Lietuvos padėtis dar niekad nebuvo tokia neaiški ir grėsminga kaip šiandien, kad „vis tebeklaidžiojame klystkeliais; laisvę atsipalaidavę, nematome grėsmės pavojų“. Jis sakė, kad „turime daryti viską, kad Lietuva amžiams išliktų Marijos žemė, kryžiai ir rėpintoj liė šalis“.

LF centro valdybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis žanginiame žodyje paminėjo, kad jau penketmetį nagrinėjame pilnutinę demokratijos temas, o šįkart susirinkome pasitikrinti—ar jau esame piliėtinis valstybės žmonės. Valstybė turi būti stipri ir mai, kuriuose tilptų vairiaspalvis tautos vitražas, bet ji turi nusilenkti prieš žmogų, o išrinktieji valdžiai turi žmogui tarnauti, bet ne vien tik valdyti,—kalbėjo dr. Ambrozaitis.

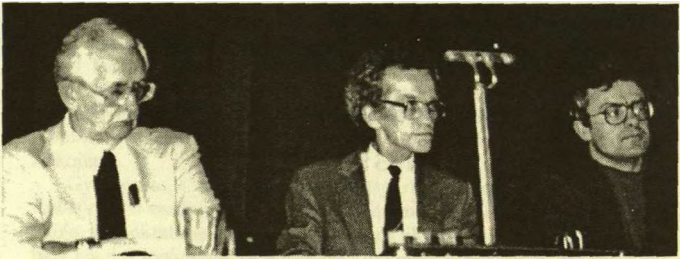
Juozas Tumelis, LF Lietuvos filialo valdybos pirmininkas, pažymėjo, jog

šiame sukanka 55 metai nuo Raini žudynių ir nuo masinių trėmimė Sibire. „Ar šiandien jau esame laisvi nuo sovietinių prietarų?“—klausė J. Tumelis ir apgailestavo, kad kai kuriems „laisvę, jį atgavus, pasirodė didžiausia našta“. Iš tos minties kilo ir šios savaitės studijų tema: „Lietuvos keliai ir kryžkelės 1990-1996“. Baigdamas savo kalbą, pirmininkas pakvietė dalyvius prisiminti žuvusius rezistentus tylos minute.

Studijų savaitę dalyvius sveikino Telšiški vicemerė D. Lukoševienė. Sveikinimo telegramas atsiuntė poetas Bernardas Brazdžionis, amb. Vytautas Dambra ir prof. Vytautas Landsbergis.

Adv. Jonas Kairevičius, LF Lietuvos filialo tarybos pirmininkas, dalyvius supažindino su laisvą fondo veikla. Juozas Kojelis pristatė naują publicistikos knygą—Vidmanto Valiūšaičio sudarytą ir suredaguotą straipsnių rinkinį, pavadintą „Žygio draugams“.

Ketvirtadienį, antrąją studijų savaitės dieną, buvęs Sąjūdžio tarybos narys filosofas Vytautas Radžvilas kalbėjo, tema: „Lietuva—jos politika ir alternatyvų laukas.“ Pasakė jo, šiandien daroma viskas, kad žmonės būtų

Simpoziumas studij savaitje Telšiuose. B. k. - Algis Raulinaitis, Juozas Tumelis, Vytautas Radžvilas. Nuotr. K. Ambrozaičio.

pasvy s. Yra taip pat sudaroma iliuzija, kad geroji tautos dalis Š ruden nulems rinkimus ir Lietuva atsistos ant koj . V. Radžvilas prognozavo, kad Seimo rinkimai nieko neišspr s, kad bus išrinktas trumpalaikis, nefunkcionuojantis Seimas, takojamas finansini grupuo i . Toks Seimas iki 1997 met pabaigos bus sukompromituotas, tod l prieš prezidento rinkimus iškils klausimas d l valdymo reformos. Seimui besiblaškant did s prezidento vaidmuo, tod l galime sulaukti Baltarusijos varianto. „Tik kas tuomet atliks Lukašenkos vaidmen — Brazauskas, ar koks nors Lukašenk panašus 'kovotojas prieš mafij '?" — klaus prelegentas.

V. Radžvilas sak , kad Lietuvoje pastebima problema—kauki keitimas . Štai pakako Krašto apsaugos ministrui atsiriboti nuo LDDP, ir jis jau tapo savu opozicijai. Prieš rinkimus gudri apsimet li bus daugiau, o opozicija jais džiaugiasi kaip vaikai ir "vien tai smarkiai komplikuoja rinkim perspektyvas. Valdantysis klanas labai tvirtai ir sumaniai kontroliuoja pad t Lietuvoje". Filosofas išsigelb jim sak mat s rink j s mon jime ir partij kontrol je iš

apa ios. Opozicija tur t atmesti pataik nus ir kurti strateginio planavimo centr .

Diskusij dalyviai—vieni kritikavo V. Radžvil , sakydami, kad jo prognoz s per daug pesimistinis ir kelia nevilt bei pasyvum , kiti pasteb jo, kad biurokratijai veikti reikia politin s valios, kad tai ilgalaikis procesas. Me io Laurinkaus nuomone, politin dešin tebestokoja gero mechanizmo, kad ypa tarp jaunimo paplit s vaizdis, jog dešin se partijoje tr ksta demokratijos ir jauniems nariams n ra galimybi iškilti.

Dr. Arvydas Anušauskas skait pranešim „1941 met Birželio sukilimas—esm ir vertinimai". Jis kritikavo istoriko V. Brandišausko daktarin disertacij „Siekiai atkurti valstybingum 1940-1941" ir Tomo Venclovos viešus pasisakymus ta pa ia tema, kuriuose jis labai lengva ranka vertina sukilim , jo organizatorius, neva „sutaupiusius vokie i krauj " ir t.t. N su vienu ši teigini ne manoma sutikti, jie visiškai ignoruoja istorinius faktus,—tvirtino A. Anušauskas. Jis taip pat atkreip d mes Brandišausko ir Pilypo Naru io skirtingai vertinamas priežastis, skatinusias jau-

nim aktyviai dalyvauti Birželio sukilime. Brandišauskas sako, kad jaunimas jungsi sukilimą, bet tik nusi-teiks avantiuristiškai, Narutis tai mato kaip smoningą, idealistinį ir organizuotą veiksmą. Pranešėjo nuomone, „apie sukilimo dalyvių pasirinkimą ir jų vertybes tiksliau gali nusakyti pats vyki dalyvis, koku ir buvo Narutis“ Posėdžiui pirmininkavė dr. K. Ambrozaitis ir prof. A. Tyla teigiamai vertino pranešimą ir akcentavo, jog mūsų pareiga ir tikslas—pripažinti 1941 metų sukilimą valstybiniu lygiu.

Darius Vosylius savo pranešime apžvelgė jaunosios ateitininkų kartos mintis ir siekius. Prelegentas teigė, kad aktyvus katalikiškasis jaunimas yra labai nedidelė visuomenės dalis. Jų pagrindinis siekis—dvasinis ir kultūrinis tobulėjimas, visuomeninis ugdymasis, šiuo metu moksleivių ateitininkų yra apie 2000, o studentų apie 300 narių. Prelegento mintis papildė M. Laurinkus, paminėdamas, kad visur jau imamas jaunimo skepticizmas ir pasyvumas. Anksčiau jaunimas per prievartą buvo marširuojamas komjaunuolių organizacijoje, todėl dabar, gavęs laisvą rinktis, instinktyviai visko purtosi.

Juozas Kojelis savo pranešime „Rezistencija išėivijoje“ nušvietė Lietuvos visuomenei mažai žinomą išėivijos užkuliusius, vairi organizacijų veiklą, tarpusavio santykius. Dabartinę išėivijos politinį gyvenimą lygindamas su automobiliu, prelegentas padarė tokias išvadas: Lietuvių Bendruomenė šiuo metu juda lyg be vairo ir be aiškios krypties; Lietuvių frontai liuliai laiko kojū užmynant stabdžius ir jų automobiliai slenka vėžio greičiu („senstame ir gretos

retėja“); antibendruomenininkai ir antitfrontininkai kelia triukšmą stovdami vietoje arba juda atbulinėjimu; o liberalais pasivadinti akiratininkai, kaip ir anksčiau, važinėjantys naudodami antikatalikišką benzino ir dažnai nejausdami atsakomybę.

Penktadienio kalbėjo dr. Birutė Visokavičienė, Konservatorių jungos vidaus problemų komiteto vadovė. Jos tema: „Monetarinė politika ir bankininkystė“. Jos nuomone, Lietuvos bankuose vyrauja visiškai netvarka, Centrinis bankas savo funkcijų nevykdo, nereguliuoja pinigų masę, infliacijos. Pranešėja teigė, kad norint pradėti racionalią finansinę politiką, reikia panaikinti Valiutų tarybą, nustatyti normalų nuvertėjimo lito kursą. Taip pat būtina taisyti sustabdytas sveikatos draudimo ir kitas reformas.

Ekonomikos temą per energetinį prizmą pratarė Arimantas Dragnevičius, Kauno miesto tarybos narys. (Jo kiek sutrumpintą paskaitą spausdiname šiame numeryje).

Penktadienio politinį popietį, kuriai vadovavo J. Tumelis, metu buvo kalbama tema „Rinkimai išvakarėse—realybė, prognozės ir neišmoktos pamokos“. Juozas Tumelis prognozavo, kad personalijų požiūriu kitas Seimas bus panašus dabartinį; skirsis tik proporcijos. Ar laimės dešiniuosius, naujasis Seimas nebus panašus negalimas savivaldybes? Kaip elgsis prezidentas ruošdamasis naujai kadencijai?—klauso J. Tumelis.

Pasak Ignaco Uždavinio, Krikščionių demokratų partijos atstovo, turimi dokumentai liudija, kad valstybinės institucijos visiškai susijusios su mafijomis struktūromis. Todėl formuojasi prielaidos valdančiosios par-

tijos diktat rai, kyła gr sm valstybin- gumui. Jo nuomone, krikš ionys de- mokratiai Seimo rinkimuose tikisi gau- ti 28-36 vietas, konservatoriams jie planuoja 42-48 vietas. I. Uždavinys pabr ž , kad prieš rinkimus labai pra- verst išėivijos intelektualin parama.

Centro s jungos vadovas Romual- das Ozolas teig , kad kairiosios parti- jos neturi jokios moralin s ir juridin s teis s likti valdžioje. Gerai b t , jei naujasis Seimas atrodyt taip, kaip planuoja krikš ionys demokratiai, bet kaip tai pasiekti? R. Ozolas prognoza- vo, kad naujame Seime gal bus dau- giau peštyni , nei dabar, o už met — pusantr prad s skilti Seimo dešinioji dauguma.

Andrius Kubilius, T vyn s s jungos (Lietuvos konservatori) atstovas, teig . jog išvados po 1992 met rin- kim vis padarytos, tod l naujojo Seimo dauguma bus koalicin ir dešinesn nei dabar. Svarbu, pasak A. Kubiliaus, prieš naujo prezidento rin- kimus dešiniems išlaikyti savo rink jus, neišg sdinti LDDP šalinink ir prisitraukti dar bent 300 t kstan- i —tada bus galima tik tis pergal s ir prezidento rinkimuose.

Tre ioji studij diena baig si šv. Mišiomis, kurias aukojo vyskupas An- tanas Vai ius. Per pamaldas giedojo solist Laimut Stepaitien iš ikagos.

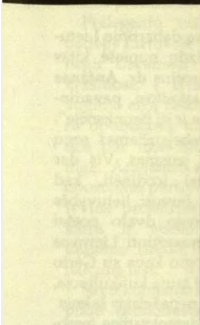
Šeštadienio program prad jo Li- nas Kojelis, kalb j s apie Baltijos fon- do veykl . Jis sak : „Kai Baltijos val- styb s bendradarbiauja, joms sekasi. ... skaudu, kad kartais to nedarome“. Jis apgailestavo, kad per šešerius me- tus tarp Estijos ir Lietuvos atsirado didžiuliai skirtumai, kad Amerikos firm Estijoje yra tris kartus daugiau nei Lietuvoje, ir kad Lietuva iš to tur t pasimokyti.

Daug kontroversij suk l Pauliaus Suba iaus pranešimas „Lietuvos reli- gin b kl ". Ieškodamas priežas i , kod l nyksta religin s mon , kod l vis mažiau dalyk išlieka reikšmingi, praneš jas pabr ž principinius m stymo pasikeitimus pasaulyje XX amžiaus pabaigoje ir kaip jie veikia Lietuv . Jis teig , kad religin s mon Lietuvoje vis dar stipresn nei Vaka- ruose. Ta iau jis kartu k l klausim —jei pagal statistik Lietuvos Katalik Bažny i sudaro beveik 3 mln. žmoni , kod l sekmadieniais mišias ateina tik 10 procent ? Jei Lie- tuvoje tikrai b t 3 mln. ger katalik , argi rinkimus laim t ateistai, ar taip b t vagiama? Jis taip pat klaus , ar šiandienin Bažny ios pozicija yra kaip t vo, aukl jan io savo palai- d nus vaikus, ar kaip misijonieriaus laukin je šalyje? Ar m s Bažny ia— tarnaujanti ar evangelizuojanti? P. Suba iaus mintys suk l daug gin , kritikos, pagyrim ir prieštaravim .

Studij dienos buvo sekmadien užbaigtos šv. Mišiomis. Apie paskai- tas ir vis eig kasdien pranešin jo „Laisvosios Europos" radijas. Organi- zaciniai šios studij savait s r pes iai gul ant kaunie io Igno Misi no ir telšiškio Zenono Juškos pe i . Susi- pažinimo ir atsisveikinimo vaka- ron se j siela, kaip ir visada, buvo iš ikagos atvyk s dr. Petras Kisielius.

Gretimame puslapyje: penktosios LF studij savait s Telšiuose vaizdai. Viršuje ir apa ioje— pos dži sal je. Vidury—J. E. vysk. Antanas Vai ius sveikina suvažiuvusius dalyvius, šone—grupel ekskursant ant Šatrijos kalno. Nuotr. K. Ambrozai io.

TELŠIAI
1996

40-toji lietuvišk studij savait Dainavoje

1996 m. birželio 23-29 d. Dainavoje vyko tradicin lietuvišk studij savait , surengta JAV Lietuvi fronto bi iuli . Ir ne tik tradicin , bet ir jubilejin —keturiasdešimtoji savait . Paskait , pokalbi ir svarstyb temos plaiai vairavo, paliesdamos šiuo metu gal aktualiausius Lietuvos ir jos išėivijos gyvenimo bei tarpusavio santyki klausimus. Juos nagrin j paskaitininkai bei praneš jai buvo ne vien vyresniosios kartos, bet ir studentiškojo jaunimo atstovai. Savait je dalyvavo taip pat sveias iš Lietuvos—laisv fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininkas adv. Jonas Kairevi ius su žmona Vida.

Pirmadienio popiet buvo skiriama pokalbiams apie naujausi imigrant iš Lietuvos problemas, j santykius su antr ja išėivijos karta ir Lietuvi Bendruomene. Birut Jasaitien , JAV LB Socialini reikal skyriaus ved ja, kalb dama apie pad naujausi imigracij JAV po 1990 m., pasteb jo, kad tie legaliai ar nelegaliai atvykusieji ieškoti geresn s duonos ir uždarbio, dažnai nepritampa prie esam organizacij , j veiklos, tod l matomai atsiranda „mes ir j s“ s vokos. Rita Šakenien , pati b dama naujoji ateiv , ta iau pozityviai sijungianti vis lietuvišk veikl , tvirtino, kad šios tre iosios imigrant bangos asmen vien ikagoje yra daugiau negu 10,000, daugiausia nelegaliai ia gyvenan i . Nesijungdami Lietuvi Bendruomen d l jiems nepatinkam stat , naujieji ateiviai susib r atsikir samb r „Krant “. Prelegent ap-

galestavo, kad nerandama bendro kelio ir kalbos, kad naujieji ateiviai yra pasidar kosmopolitais.

Dr. Vytautas Bieliauskas savo paskaitoje „Prarastos progos, bl stan ios viltys ir ateitis“ pažvelg dabartines Lietuvos problemas bei j sprendim . Dr. Bieliausko paskaita ištais spausdinama šiame numeryje.

Dr. K stutis Skrupskelis, No. Caroline ir Vytauto Didžiojo universitet profesorius, kalb jo apie pilnutin s demokratijos galimybes Lietuvoje. Nors tebematoma kartais pilka sovietin nuotaika, ta iau tautos atsistatymas vyksta ir iš išor s, ir iš vidaus. Atsiranda asmenin iniciatyva, žmon s pradeda pajusti savo galimybes, planuoti, ugdyti savo gyvenim . Auga jaunimo organizacijos, vaik darželiai. Visa tai rodo pradži demokratin s sistemos. Demokratija savaime n ra tobula sistema. J nuolat reikia kurti, o galimyb s priklauso nuo pa i žmoni .

Labiau sarkastišk dabartinio Lietuvos gyvenimo vaizd nupieš kitas Kauno VDU profesorius dr. Antanas Musteikis savo paskaitoje, pavadintoje „Laisv s al jose ir j paunksn je“. Jis pabr ž , kad tebejau iamas sen laik prisiminimo jausmas. Vis dar dažnai stengiamasi rodin ti, kad Komunist partija buvusi lietuvyb s išlaikytoja. Raudonojo dvaro poetai vis dar stengiasi nuvertinti Lietuvos istorijos faktus. Blogio kova su G riu tebevyksta. Nemari tauta kunkuliuoja, bando gr žti savo nepažeistas šaknis.

šio pilnutin s demokratijos temo-

mis pokalbi cikl b t galima jungti ir dr. Arvydo Žygo pranešim , padaryt vienos vakaron s metu, apie dabartinio Lietuvos jaunimo kelius ir kryžkeles. Prelegentas pažvelg jaunim socialini , ekonomini , kult rinio imlumo aspektais. Jaunimas m gsta egzotines id jas, jo tarpe matomas kult rinis ekumenizmas, dažnai atneštas iš Vakar pasaulio nežabotas modernizmas. Paskutiniu laiku ypa pastebima tokios euro-amerikietiškos kult ros neigiama taka, pasireiškianti spaudoje ir televizijoje savo nekontroliuojama pornografija. Atrodo, kad visa tai yra finansuojama suinteresuotos mafijos. Lietuvoje reiškiasi tikras š toniškas nihilizmas.

Ketvirtadienio diena buvo skirta aptarti Lietuvos ekonomin ms problemoms. Prof. Valdas Samonis iš Toronto savo paskaitoje dav pla i Lietuvos ekonominio gyvenimo pad ties apžvalg . Kalb jo apie nomenklat rin privatizacij , jos ryšius su valdžios žmon mis, korporacin model , lito nuvertinim ir surišim su doleriu, bank kriz ir kitas ekonomines problemas.

Prelegento nuomone, ekonomin pad tis Lietuvoje vis d lto yra geresn negu Ukrainoje ir kt. buvusios SS kraštuose. I tolimesnio ekonominio augimo eig reikt ži r ti su tam tikru optimizmu, ta iau padarytos klaidos dar ilgai alins Lietuvos ekonomij . Art jan i seimo rinkim proga opozicin s partijos tur t skelbti pozityvius projektus: netrukdyti kininkams ir verslo žmon ms, atverti užsienio rinkas, pad ti kelti moni našum ir tt.

Savo komentarais dr. V. Samon papild ekonomistas Jonas Pabedinskas. Jo nuomone, valstyb s ekonomi-

ka dažnai surišta su politika, tad didel vil i iš ekonomist jis nemato.

Dr. Antanas Grina, kur laik Lietuvoje buv s finansinink patar ju, savo paskaitoje aptar Lietuvos bankininkyst s problemas. Nutarus atsikratyti rubliu, kaip pereinamoji valiuta buvo vestas laikinas talonas, o v liau—litas. Centrinio Lietuvos Banko veikla gerai reišk si, iš tarptautini bank geromis s lygomis buvo gaunamos paskolos. Ta iau naujai LDDP valdžiai tai nepatiko: buvo priimtas Valiut valdybos modelis. Infliacija prad jo kilti, litas užsienio valiutos atžvilgiu tapo pervertintas, prekybos balansas negatyvus, nurašytos didel s paskolos, privedusios prie bank kriz s. Prelegento nuomone, dar reik s daug pastang ir reform norint atstatyti ger bankin situacij .

Adv. Jonas Kairevi ius iš Kauno savo pirmojoje paskaitoje pažvelg teismus ir teisingum Lietuvoje. Jo paskaitos „Teisingumo paieškos“ kiek sutrumpintas tekstas spausdinamas šiame žurnalo numeryje.

Savo domiais komentarais paskait papild ikagietis adv. Povilas Žumbakis, pasteb j s, kad bet kokia valdžia dažnai yra pats didžiausias nusikalt lis, o demokratija ne visada dar reiškia teisingum .

Antroje savo paskaitoje Jonas Kairevi ius nagrin jo teisin s valstyb s pagrindus. Jis pabr ž , kad pirmumas teisin je valstyb je turi b ti skiriamas pilie iui-žmogui, o ne valdžios autoritetui, biurokratams ar partij vadovyb ms. savo klausim , ar Lietuva jau pakeliui teisin valstyb , prelegentas atsak , kad ji tuo keliu jau eina, bet dar ne visada s kmingai. statymai dažnai prieštarauja vieni kitiems, valdžia savo steigtomis apskri i

struktūromis trukdo rinkti savivaldybi darb. Ekonomin bloga padėtis taip pat nepadedą teisin s valstyb s k rimui. Net ir patys žmon s dažnai ne sis monin , kad jie yra valstyb s pagrindas, kad nuo j priklausą valstyb s likimas. Jeigu teis s normos yra jiems valstyb s varu primetamos, art jantys Seimo rinkimai yra gera proga tvirtai pasisakyti už teisin valstyb .

Šeštadienio popiet buvo pokalbis lietuviškosios išeivijos periodin s spaudos klausimais bei r pesiais. Pokalbio dalyviai: „Darbininko“ redaktorius Julius Keleras, „Draugo“ moderatorius kun. Viktoras Rimšelis, spaudos bendradarbis Vacys Rocinas, pokalbiui vadovav s Juozas Baužys ir, savaime aišku, kalb tojai iš auditorijos. Pokalbio temos: m s spaudos uždaviniai, kryptys, atvirumas laikui, kontroversijos ir kt.

Šeštadienio vakare vyko simpoziumas išeivijos jaunimo lietuviškos veiklos klausimais. Jam vadovavo dr. Petras Kisielius, dalyvavo studentai ateitininkai.

Aras Norvilas savo pranešime k l klausim , kas užsienio lietuvi jaunim skatina dalyvauti lietuvi organizacijose, dain ar šoki ansambli veikloje. Jo paties atsakymu—tai draugai ir noras gyti daugiau žini apie Lietuv , jai padėti. Tai iau bendravimas su Lietuvos jaunimu ne visada yra lengvas: kartais nerandama bendros kalbos, jau iama kitokia galvosena, net ir tos pa ios organizacijos, pvz. ateitinink Lietuvoje ir ia, tarpusavio santykiuose.

Kastytis Šolinas pabr ž didel t v reikšm lietuviškam jaunimo aukl jimui iki to laiko, kol patys jaunuoliai jau pajunta savo identitet .

Kastytui pa iam teko bendrauti su Lietuvos jaunimu „Opus Dei“ stovykloje, kur tenykštis jaunimas dažnai iš užsienio i laukdavo vairi atsakym . Prelegentas su r pesiu pasisak d l jaunimo lietuviškos ateities ir k l reikal ieškoti nauj id j .

Liudas Landsbergis prisipažino, kad vaikyst je jam lietuviyb nelabai ter p jo. Jis j surado tik b damas 12 met , mamos atsi stas Dainav , tapo ateitininku ir pats nusprend vykti mokytis Vasario 16 gimnazij . Tad didžiausius kreditus d l savo lietuviškumo Liudas skiria savo motinai, Dainavai ir dr. Vyganto Dainavoje ruoštiems žiemos kursams. D l bendravimo su Lietuvos jaunimu jis taip pat galvojo, kad d l skirting kult r , kuriose tapome išaukl ti, tas bendravimas tikrai n ra lengvas.

Penktadienio popiet buvo skirta 55-ri met sukakiai nuo 1941 m. Tautos sukilimo pamin ti. vad padar dr. P. Kisielius, pakviesdamas dr. Adolf Damuš ir Vid Kairevi ien uždegti žvak , kaip šviesos simbol Lietuvai. Apie pasirošim sukilimui, jo organizavim bei eig , atskirus sukilimo fragmentus kalb jo trys sukilimo dalyviai: dr. Adolfas Damušis, dr. Kazys Ambrazaitis ir inž. Pilypas Narutis. Min jimas buvo baigtas Tautos Himnu.

Surištas su Lietuvos kova d l laisv s buvo prisiminimas Lietuvos

Gretimame puslapyje: studij savait s Dainavoje vaizdai. Iš k.—Anoj pus j Spyglio, belaukiant vakarien s. Jonas Kairevi ius švent Jonines kartu su žmona Vida. Jaunimo simpoziumo ved jas dr. Petras Kisielius, Aras Norvilas, Kastytis Šolinas ir Liudas Landsbergis. Apa ioj—dr. Zigmąs Brinkis, Liuda Rugienien ir Juozas Ardys. Nuotr. Jono Urbono ir Kazio Ambrozai io.

DAINAVA 1996

partizan , veikusi Suvalk Trikampyje. Apie j veikl išsamiai pasakojo prof. Valdas Samonis, neseniai gr ž s iš Lietuvos ir parsivež s naujos informacijos, rastos Vilniaus ir Varšuvos KGB archyvuose. Pagal j , Lietuvos partizan kelias Vakarus per Suvalk krašt buv s labai gerai organizuotas. Po paskaitos V. Samonis parod vaizdajuost iš 1996 birželio pradžioje Punske vykusio partizanams pastatyto paminklo šventinimo iškilmi . Vaizdajuost je dainuojant Lietuvos folkloriniam ansambliui dain „ žuolai žaliuos", prie jos prisid jo ir vakaron s dalyviai.

Kadangi ši savait buvo 40-toji, vienos vakaron s metu buvo prisimintos pa ios pirmosios savait s Kennebunkporte ir Dainavoje, j programos, dalyviai. Pasiži r ta senas nuotraukas, kuriose tada visi taip jaunai atrod me. Tylos minute buvo prisiminti ir jau Amžinyb n iškeliav id jos bi iuliai, bi iul s.

Šiomet Lietuvoje bendrai pos - džiavo ir tar si jungtin komisija sudaryta iš JAV LB ir Lietuvos Seimo frakcij atstov . Du šios komisijos nariai, moderuojant dr. Zigmui Brinkiui, pasidalino patirtais sp džiais:

Liuda Rugienien pasidžiaug , kad komisijos pasitarimuose vyravo darbinga nuotaika. Buvo kalbamasi d l bendradarbiavimo kult ros ir švietimo baruose, bandoma derinti programas, pasisakyta pozityviai už tikybos d stym Lietuvoje. Kalb tasi taip pat ir Nato, Karaliau iaus srities bei apskritai Lietuvos saugumo reikalais.

Juozas Ardys pasteb jo, jog komisijos pokalbiuose buvo pabr žtas lietuvi tautos integralumas, nesiribojantis

jokiomis geografin mis sienomis. Dar prieš sekan i komisijos sesij tuo klausimu bus paruoštas projektas „Integrali tauta", kurio principai paimti iš Lietuvi Chartos ir Lietuvos Konstitucijos. Taip pla iu bendradarbiavimu stipr s lietuvi tautos atsparumas bei solidarumas.

Vienos vakaron s metu savait s dalyviai buvo supažindinti su naujai išleista, Vidmanto Valiušai io sureduota, pla ios apimties—515 psl.— knyga „Zygio draugams". Su šia knyga supažindino dr. K. Skrupskelis: joje pateikiami publicistiniai straipsniai bei kitokia medžiaga iš „Kauno aido", „Kauno laiko" ir „Garso".

Kitos vakaron s metu Marija Reinien , vos prieš por dien gr žusi iš Lietuvos, kur tur jo prog susitikti su KD partijos žmon mis ir su jais kalb tis d l pasirengimo ateinantiems seimo rinkimams, perdav gana teigiamus savo sp džius.

Žinoma, ir ši savait neapsi jo be daugyb s pos dži , kuriuose savo reikalus aptar LFB taryba, laisv fondas, speciali politin komisija ir kitokios organizuotos ar neorganizuotos grup s. Dienos programa maždaug nuo savait s vidurio prasid davo kun. Viktoro Rimšelio ir kun. Vyto Volerto atnašaujamosis šv. Mišiomis. O vakarais, po vakaroni program , skamb davo dainos, vadovaujamos dr. Petro Kisieliaus ir inž. Prano Baltakio. Tik vieno dalyko šioje savait je nebebuvo—tai užbaigiamojo literat ros ir muzikos vakaro. Gaila! Ta iau vistiek, dr. Majausko žodžiais, galime pasakyti: Dievuliuk, gi tikrai gražu m s Dainavoje!

Juozas Baužys

LEONARDAS PAULIUS-PADLECKAS, sulaukęs 72 metų, mirė 1996 gegužės 20 d. Michigano valstijoje. Palaidotas šv. Kazimiero kapinėse, Ikačioje.

Baigęs Panevėžio gimnaziją, Leonardas studijavo Stuttgardo Aukšt. Technikos mokykloje, kur gavo inžinieriaus diplomą. Amerikoje savo išradingais projektais gijo pasitikėjimą amerikiečių tarpe ir dirbo mechanikos srityje. Tačiau Lietuva, jos laisvė ir kova su okupantais buvo natūrali Leonardo gyvenimo dalis. Dar gimnazijos suole jis jungė slapstus rezistencijos būrelius prieš bolševikus, vėliau prieš nacių. Pasitraukęs į Vakarų, studijuodamas Stuttgarte, stojąs Korpi Grand. Universitete baigęs, dalyvavo Lietuvių fronto biurolio veikloje, 1953-54 m. būdamas LFB sekretoriumi ir prisidamas prie pirmųjų Lietuviškų Europos studijų savaitės rengimo. Dėl šios organizatoriaus —L. Pauliaus, dr. K. Pemkaus, dr. Z. Brinkio, kun. B. Liubino ir kt.— šios savaitės taisyklės iki šiandien. Ypač malonu prisiminti 1954 m. liepos 26-ą rugpjūčio 2 d. LFB konferenciją ir studijų savaitę Ludwigshafene, kur prof. A. Maceina, prof. Z. Ivinskis, dr. J. Grinius, L. Prapuolenis ir kt. savo visuomeniniais svarstymais pradėjo tokias savaitės tradicijas. Amerikoje Leonardas sukurė gražią šeimą su Romana Jonauskaite, išaugino du sūnus—Tomą ir Saulių—ir dukterį Dalį. Tebūnie Leonardui lengva Amerikos žemelė. Jo kapas šv. Kazimiero kapinėse liudys žiauri komunistinė vergovę, priverčiusį jį palikti tėvynę Lietuvą.

(Iš Pilypo Narušio kalbos Leonardo Pauliaus šermentyse).

KUN. DR. VALDEMARAS CUKURAS, Ateitininkų Federacijos dvasios vadas, Nekalto Prasidėjimo seserų vienuolyno Putname kapelionas, laisvų žurnalo ir jo idėjų rėmėjas, gimęs 1915 metais, mirė besilankydamas Lietuvoje 1996 liepos 17 d. Palaidotas Antakalnio kapinėse, Vilniuje.

VARDAI IR VYKIAI

Kun. Stasio Ylos raštus, skirtus ateitininkiškam jaunimui Lietuvoje, planuoja išleisti Ateitininkų Federacijos fondas, šiam tikslui bus telkiamos aukos, ekius prašome rašyti „Ateitis Federation Fund, Inc.“ vardu ir siųsti fondo išdininkui Aldonos Juozevičienės adresu: 9650 S. Komensky Av., Oak Lawn, IL 60453, pažymint, kad auka skiriama St. Ylos raštams leisti.

Dr. Petras Kisielius, Lietuvių Fronto biurolio tarybos narys ir Lietuviškų studijų centro pirmininkas, nenuilsintis ateitininkas ir Lietuvių Bendruomenės Amerikoje veikėjas buvo pagerbtas šventojo Sosto. vertinant jo darbą ir krikščioniškoje ir lietuviškoje veikloje, šv. Tavo suteiktam šv. Silvestro ordino riterio laipsnui.

Marija Reinien, uoliai dirbanti lietuviškoje krikščioniškoje ir visuomeninėje veikloje, Šv. Tavo buvo apdovanojama medaliu „Pro Ecclesia et Pontifice“.

Amerikos Lietuvi Romos Katalik Federacija (ALRKF), steigta Pensylvanijoje 1906 metais tikslu šelpti ir ugdyti lietuvišką veiklą Amerikoje, šiemet švenčia savo 90 metų sukaktį. Federacijos darbai ir nuopelnai buvo ir tebėra nepaprastai reikšmingi ne tik katalikiškoje Amerikos lietuvi visuomenėje, bet ir Lietuvoje—nuo pat Pirmojo pasaulinio karo iki šių dienų. Dabartiniu ALRKF federacijos pirmininku yra adv. Saulius Kuprys. Sukaktis buvo paminėta ikagoje rugsėjo 21 d.

Rašytojas eslovo Grincevičiaus raštų ir veiklos atminimo fondui skirtą medžiagą—prisiminimus, asmeninius laiškus, nuotraukas ir kt.—renka Maironio lietuvi literatūros muziejus Kaune. To muziejaus darbuotoja Virginija Paplauskienė prašo asmenis, pažinojusius a.a. eslov Grincevičių, tokią medžiagą siųsti Maironio literatūros muziejui, Rotušės a. 13, Kaunas 3000, Lithuania.

Rašytojas Jurgis Jankus, daugelio romanų, apysakų, dramų autorius, ne vien kartą su savo knyba dalyvavo su ir Lietuvių fronto bičiulių rengiamose studijose savaitės Dainavoje, 1996 m. liepos 27 dieną atšventė savo 90-tąjį gimtadienį. Jubiliatas šiuo metu gyvena Redford mieste, Michigano valstijoje.

Bernardas Žukauskas, vienas iš pirmųjų ateitininkų, rėmė dar

iš Voronežo laikų, šiuo metu gyvenantis netoli ikagos, rugpjūčio mėnesį atšventė savo brandaus gyvenimo 99-tąjį gimtadienį.

Stasio Lozoraičio, Jr. gyvenimo bruožai neseniai buvo amžinti vaizduojant jį, pavadintoje „Vilties prezidentas“. Šio dokumentinio filmo autoriai yra Vytautas Landsbergis ir Arvydas Reneckis. Filmą jau buvo parodytas Lietuvos televizijoje ir ikagos lietuvių televizijos programoje.

Rašytojas Anatolijus Kairys, lankdamasis vasaros pradžioje Lietuvoje, dalyvavo „Poezijos pavasario“ šventėje su savo knyba. Šis daugelio romanų, novelių ir dramų veikalų autorius, o taip pat ir aktyvus Lietuvių fronto bičiulis narys, jau peržengs 80-ties metų slenkstį gyvena ikagoje.

Gintė Damušytė, anksčiau dirbusi Lietuvių katalikų religinėje šalpoje, Lietuvių informacijos centre, Lietuvos Respublikos misijoje prie Jungtinių Tautų, nuo šių metų spalio pradžios paskirta patarėja Lietuvos Respublikos ambasadoje Vienoje, Austrijoje. Ji taip pat bus Lietuvos misijos vadovė prie Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos.

Lietuvos partizanų globos fondas (LPGF) yra JAV Lietuvių Bendruomenės Socialinio skyriaus padalinys. Šios šalpos organizacijos, sukurtos užsienio lietuvių, tikslas yra šelpti ir globoti išlikusius Lietuvos partizanus. Parama partizanams skirstoma ne per Lietuvos valdžios staigas, bet per Lietuvos laisvės kovos sąjungą.

APIE KNYGAS: rašo Henrikas Kudreikis ir Feliksas Zubras

Lietuvos politini kalini ir tremtini s junga ir Pasaulio Lietuvi Bendruomen , išleisdama nauj Lietuvos rezistencijos kov istorijos knyg , atliko puik darb , šios r šies knyg niekuomet nebus per daug.

Jau antinacini pogrindžio organizacij programose vis labiau ryšk jo, kad Soviet S junga ir komunizmas yra pagrindiniai priešai, nuo kuri su-triuškinimo priklausys Lietuvos valstyb s ir lietuvi tautos likimas. 1944-1953 met ginkluot , partizanin pasipriešinim antrajai soviet okupacijai pareng tiek nepriklausomos valstyb s dvidešimtmetis, tiek spontaniškas tautin s s mon s 1940-1941 met rodymas, ypa 1941 m. birželio sukilimas.

Jau pirmaisiais kovos metais išryšk jo karin s strukt ros pagal te-

Laisv s kovos 1944-1953 metais, Dokument rinkinys. Sudar Dalia Kuodyt ir Algis Kaš ta. Išleido Lietuvos politini kalini ir tremtini s junga ir Pasaulio lietuvi bendruomen , 1996. Knyga kie-tais viršeliais, 626 psl. Spausdinta A. Jakšto spaustuv je, Kaišiadoryse.

ritorinius d snius: rinktin s, apygardos (v liau sujungtos sritis). Tie kariniai teritoriniai vienetai tur jo savo štabus ir vadus, bei veik pagal komandos principus. Rinktines sudar keletas t v nij (iki 1949 m. batalion ir kuop). Rinktin s teritorija—dažniausiai apskritis.

Knygoje nurodyta, kad vairiu laiku Lietuvoje veik iki 30 rinktin . Keletas rinktin sudar apygard . Kiekviena apygarda tur jo vadus ir štabus. Apygardos vadai—Lietuvos kariuomen s karininkai.

Knyga padalinta 12 dali , joje tel-pa 191 dokumentas. Pirmuoju 44-tame puslapyje išspausdintas dokumentas „Ginkluoto pasipriešinimo ištakos ir pradžia“. Tai Lietuvi Fron-to karinio padalinio „K stutis“ broli-jos statusas, parašytas 1943 metais. Brolijos tikslas—kova d l visiškos Lie-tuvos nepriklausomyb s. Iš šios broli-jos išsivyst tolimesnis partizaninis jud jimas.

Toliau seka Lietuvos Laisv s Kovo-toj s jungos statai, ši organizacija kurta 1942-43 m. Jos Pro-Memoria rašoma: „Nesipriešinus lietuviiai kon-

firmuot nuolatos bolševik pasaulyje skleidžiam bolševikin teigim , kad lietuvi tauta vienbalsiai nutar jungtis prie Soviet S jungos." Toliau skaitome Lietuvos Laisv s Armijos program . Armija veik Raseini apskrity. Knygoje d tas LLA Raseini apygardos vado sakymas kuop ir b ri vadams d l ginkluoto pasipriešinimo, toks pats sakymas vi siems Lietuvos LLA dalini vadams, taip pat skelbiamas karo lauko teismo statutas. Lietuvos LA leido kovos laikrašt „Laisv s karžygs". LLA nariai nuo 1944 m. gruodžio m n. vadinami Vanagais. Jie suskirstyti 4 apygardas: Vilniaus, Kauno, Šiauli ir Vilkiaviskio.

Lietuvos Partizan Dz k grup s štabo sakyme dali vadams minimi operatyviniai planai ir ypa pabr žiama partizan drausm s užtikrinimo ir rekvizicij vykdym drausm . Drausm ir kovos lauko teismo statymai minimi knygoje vis partizan vienet sakymuose. Tai rodymas, kad partizan daliniai nebuvo jokia palaida ginkluota banda, kaip dabar raudon j išper spaudoje Lietuvoje tvirtinama.

Knygoje iškelti vairi partizan dalini kariniai veiksmai, taiau vyrauja Dz k ir Piet Lietuvos rinktin s. Randame, kad pirmas organizuotas kovos uždaviny s atliktas Alove, Mažeiki vals . 1944 m. rugs jo 15 d. Skaitome atskir kuop ir b ri veiksma aprašymus, apygard susirinkimo protokolus, kur nustatyti partizan vad pareig atžym jimo ženklai, kurie atitiko Lietuvos kariuomen s laipsni žymenis.

steigiami kovose pasižym jimo ženklai. Duodama nepaprastai domi Jungtin s K stu io apygardos vado

av. ltn. J.Kasperavi iaus-Angio kalba, pasakyta 1947 m. sausio 18 d. Lietuvos partizan vadovyb s steigiamajame suvažiavime. Iš kalbos matome, kad t dien K stu io apygardoje kovojo 4663 partizanai. Devyniolikoje puslapi išspausdinti jungtin s K stu io apygardos štabo parengti veiklos nuostatai. Ypatingas d mesys v lkreipiamas partizan drausm .

Jau 1941 m. pastebima šnip ir išdavik stipri veikla. Dz k rinktin s vadas D. J ys- žuolis išleidžia sakym d l bausmi pl šikaujantiems partizanams. Dainavos apygardos Merkio rinktin s 1-mo bataliono, 2-ro b rio vado V. Ivanauskogegu io sakymas, lie i s karo lauko teismo nuosprend šeiems prieš šnipams ir partizan lavon niekintojams. Teismo paskirta jiems mirties bausm vykdyta.

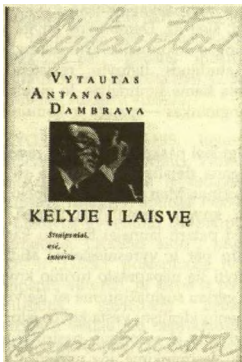
Apie Bendro Pasipriešinimo S j džio (BPDS) steigim ir Lietuvos Atstatymo Komitet (VLAK) parašyta neaiškiai. Išdavikas J.Markulis-Erelis ir jo svita buvo nepaprastai gudr s ir net ilgai mulkino išeivijos kair j element , bandydami sunaikinti VLIK .

Savotiškai domus Skraj no- J.Lukšos parengtas (bet nepasirašytas) raštas Užsienio Delegat rai (psl. 482). Ištrauka „...„Kiek mes supratome ...iš nuotrup gautos dipisn s (D.P.) spaudos ir kiek j s (Hektoras ir Meškis) mums dav t apšvietos, atrodo, kad neklysim tik dami, kad pab g li mas niekad negyvens kovojan ios tautos nuotaikomis, niekad nesiryš save aukoti t vyn s laisvei, kaip garbingos tautos nariai. Savo asmenin gerov jie neaukos bendram tautos labui, neži rint to, kad išb gdami iš savo t vyn s paliko jie skolingi tai žemei, kurie juos tokiais

mandrais padar , kokiais jie save reprezentuoja svetur. T vynei tai n ra malonumas...". Suprantame, kad partizanui dalykai atrod kitaip, nes ne visi buvo tikri pab g liai, kiti atsid r Vakaruose per prievart .

Knygos pabaigoje net 37 puslapiai asmenvardži , šimtai vard knygoje, bet iš tikr j j buvo dešimtys

Turiu savo rankose nepaprast knyg —vien t , kuri iš karto patraukia kult ringo skaitytojo d mes , o savo giliu žmogišku turiniu—j sudomina. Neži rint mažne keturiuose šimtuose puslapi pateikto medžia-gos vairumo, pagrindinis leitmotyvas yra aiškiai apibr žtas—kova už pries-paud kentusios Lietuvos laisv . Tai-gi, knyga vien savo pavadinimu tiks-liai atspindi jos turin . „Kelyje laisv ”—tai giliai patriotin giesm , tai T vyn mylin io žmogaus dvasios šauksmas, primen s skaitytojui, kad lietuvi tauta visuomet buvo kelyje laisv , kad Lietuva buvo ir bus laisva, ši pagrindin mintis verte perveria kiekvien knygos skirsn .

t kstan i . Jie—Lietuvos elitas, Lietu-vos didvyriai.

Jeigu nors didesn dalis j b t išlikusi gyv , šandie gyvenimas m s T vyn je b t visiškai kitoks.

Henrikas Kudreikis

Vytautas Antanas Dambra, „Kelyje laisv ”, Straipsniai, es , interviu. 392 pusi, 69 fotografijos. Vyr. redaktorius Stasys Kašauskas, redaktor Ema Vana-gien , viršelis Dainiaus Paškeviaus. Išleido leidykla „Du Ka”, 1995.

Knygos autorius, dr. Vytautas Antanas Dambra, dabartinis Lietuvos Respublikos ambasadorius Venezu-eloje ir Piet žemyne, yra autentiškas ideologin s kovos veteranas. Peržvel-gus knygos turin , iš jos trykšte trykš-ta patriotizmas ir talentinga, nuovar-gio nepaž stanti autoriaus plunksna, pasireiškusio nieko nebojan ia, pavoj nepab gstan ia kova.

B tina sumin ti, kad šalia juridin s erudicijos ir autoriaus publicistini bei literat rini gabum , dr. Dambra-va, mano giliu sitikinimu, Venezu-eloje pasižym jo kaip gambiausias ir la-biausiai respektuojamas diplomatas šioje Lietuvai labai svarbioje profes-i-joje. Savo pla ia ir išmania veikla jis per palyginti trump laik pasiek nepaprastai svarbi rezultat Lietu-vai, kuriai jis atstovauja, šis Piet Amerikos žemyne veiki s ambasado-rius yra vienas labiausiai nusipelniu-si ir pasižym jusi Lietuvos atstov pasaulyje.

Gr žkime prie knygos.

Man teko skaityti labai genis šios

knygos vertinimus. Jie buvo profesionaliai parašyti ir tiksls turinio atžvilgiu. Tačiau visi jie pilnai nepaliet knygos esmės, o pasitenkino tik bendro pobūdžio vertinimu daugiau iš publicistinio—literarinio taško. domus turinys, ryškus talentas taigojamai reikšti ir perduoti mintis, lengvas skaityti. Visa tai yra tiesa, bet tuose apibendrintuose vertinimuose liko neatsakytas klausimas, ko siek autorius, knygą paskelbdamas?

Ši knyga ir joje sutalpinta bei paskelbta medžiaga neatirado rašytojo pasismagininimui. Tai nebuvo šios knygos tikslas. Visa, kas knygoje yra—kalbos, straipsniai, esė ar interviu—kilo iš lietuvių sielos, kuris, naudodamas savo išmones ir galimybes, tiesiog su religiniu sitikiniu šaukte šauk tautieiams ir pasauliui, daugeliu atveju kuriam, apie šalį ištikusiai nelaimę, kad nors Tarynų ir tautakentia nedali, ji bus laisva, nes teisingumas to reikalauja, o Lietuvos byla yra Dievo byla. Tai tikrasis lietuvių šauksmas, kur atliepia kiekvienas knygos puslapis. Knyga taip pat ryškiai atskleidžia savitą rezistencinį autoriaus kelią. Autoriaus šauksmo nenutildė okupantas, jis prasiskverbė ir pro geležinį uždangą, šis šauksmas ragino išeiviją ir pintis Tarynų sėlikimui, jis paveikė daugelio tautiečių žmonių. Jo balsas turėjo efektą, lyg saulės spindulys perskroto audringą dabartį. Būdamas toli nuo Tarynų, jis skelbė, jog tauta gyva, jog ji ne vien pakelia kančias ir skausmą, bet visais manomais būdais kovoja. Autoriaus balsas be perstojo smerkė okupantą, stiprino viltį, kviesdamas visus atsilaikyti prieš blogą, šios misijos atskleidimas ir yra didžioji knygos vertė. Rezistencinis kovos lauke autoriaus

našas yra milžiniškas. Autorius kėlė Lietuvos vardą ir skelbė laisvą jos ateitį blunkančioje žmogaus ir tingaus pasaulio atmintyje. Nuolatinis priminimas stiprino vidinį rezistenciją prieš okupantą prievartą jam nusilenkti, priimti jo melą. Autoriaus žodžiai, raštai, nuolatinis jo šauksmas ir optimizmu persunkta dvasia ragino gaivinti Tarynų sėmę, pamatyti ir taisyti savo savanaudišką gyvenimą. Taigi, šioji dr. Dambrovos knyga yra vertingas dokumentas istorikams, kurie studijuos lietuvių rezistencijos dvasią šiame šimtmečiu. Jo ginklas ir sėjungininkas—spauda ir komunikacija.

Ligi šiol paskelbtos knygos recenzijos gana detalios supažindina su jos turiniu. Man daugiausia rūpi jo paliešti knygos esmė. Naudojusi šią progą patarti jaunajai lietuvių kartai, o taip pat ir vyresniesiems, atidžiai skaityti šią nepaprastą turinio knygą, kad geriau susipažintume su išeivijoje pavienių idealistų kovos istorija, jos dvasia ir autoriaus pasirinktuoju keliu. Atsiminkime, jog vyresnės kartos tikrovę vykdyti ir artino prie laimėjimo, kad šiandien lietuviškoji jaunomena galėtų augti ir vystyti savo asmenybės idealistinę kėrybos dvasioje, kaip laisvą pasaulio žmoniją, šioji knyga yra gyvas dokumentas, atspindintis idealistinę lietuvių kovos dvasią, kuria pats autorius gyveno rezistenciniame laukimo laikotarpyje, o dabar joms atskleidė. Mes buvome jo talkininkai ir atliktą darbą liudininkai.

„Kelyje laisvą“ tarnauja pavydžiu, kad ir mažas kėras gali didelį vežimą versti.

Feliksas Zubras

ATSI STA PAMIN TI

Antanina Garmut , T VO VASA-RA. Dokumentinis apybraižas. Išleido ir spausdino „Aušra“, Kaunas, 1996 m. Tai trečioji autorės apybraižų trilogijos knyga apie partizanus, kovas, tremtinius, politinius kalinius. Knyga 284 psl., gausiai iliustruota nuotraukomis, papuošta dail. G. Sakalauskiene sukurto viršeliu.

ŽYGIO DRAUGAMS, lietuviška publicistika. Redaktorius Vidmanto Vališai iš sudarytas ir redaguotas straipsnių rinkinys, apimantis 1988-1996 m. Lietuvos gyvenimo laikotarpį, atsispaudusios „Kauno aidas“, „Kauno laikas“ ir „Garso“ puslapiuose, vairūs straipsniai autoriai, tarp jų ir pats V. Vališaitis, stebėjimai beatsikuriančių ir viliu jau nepriklausomos Lietuvos gyvenimui, taikliai tuose laikraščiuose nagrinėjant besivystantį politinį, visuomeninį ir tarpusavyje santykių eigą. Anot redaktoriaus V. Vališai iš, šis „aštuonerių metų laikotarpis ir jame aprašomi vyčiai jau atveria gilesnę perspektyvą, kuri gali padėti aiškiau suvokti naują laik Lietuvos istoriniam dramai, laik ir

žmones“. Knyga 516 psl., išleista „Garso“ leidykla, Kaunas, 1996 m. Knygą JAV galima užsisakyti per laisvą fondo išdavininką A. Pargauską, 8908 Butterfield Ln., Orland Park, IL 60462.

LIETUVI KULTūros INSTITUTAS, aplinkkraštis Nr. 9, išleistas 1996 m. Wittlich, Vokietijoje. Redaktorius Vincas Bartusevičius, šiame 40 psl. numeryje apžvelgiama 15-ųjų metų Lietuvių kultūros instituto Vokietijoje istorija, nueitas veiklos kelias, atlikti darbai. Pateikti lietuvių ir vokiečių spaudos atsiliepimai apie teigiamą LKI darbą.

Julius Keleras. SAUJA MEDAUS, Eilės rašiniai, šioje nedidelyje poezijos knygelėje skaitytojas kartu su poetu jautriai išgyvens rudens peizažą užmiestyje, sapnuos Viduržemio jūrą, sugrįš namo, bet ir vėl prisimins senąjį ikagos Halsted gatvę, taip skirtingą nuo Vilniaus Stiklių skersgatvio. Knygelė dailiai išleista Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla Vilniuje. 66 psl. Viršelis ir iliustracijos dail. Romo Oranto.

Užsakykime laisvą žurnalą Lietuvos žmonėms, mokykloms, bibliotekoms.

Tik 5 US doleriai užsakant iš užsienio

